

В сучасних умовах, коли довгострокове банківське кредитування, особливо малого та середнього бізнесу, є досить обмеженим, водночас не всі суб'єкти підприємницької діяльності мають достатню кількість власних коштів для придбання основних засобів з метою оновлення виробничих фондів, відкриття нових напрямів діяльності,

ЛІЗИНГ ЯК ВИКОРИСТАТИ ЙОГО ПЕРЕВАГИ

В сучасних умовах, коли довгострокове банківське кредитування, особливо малого та середнього бізнесу, є досить обмеженим, водночас не всі суб'єкти підприємницької діяльності мають достатню кількість власних коштів для придбання основних засобів з метою оновлення виробничих фондів, відкриття нових напрямів діяльності, здійснення інноваційних або інвестиційних проектів, з погляду необхідності

Електронні версії посібників серії
«Юридична абетка підприємця»
Ви можете знайти на веб-сторінці
Центру комерційного права
www.commerciallaw.com.ua

ШАНОВНІ ДРУЗІ!

Перед вами — чотирнадцятий посібник із серії “Юридична абетка підприємця”, що її випускає і безкоштовно розповсюджує Центр комерційного права. Діяльність Центру спрямована на комплексний розвиток комерційного (підприємницького) права, покращення інвестиційного клімату, удосконалення системи господарських судів, здійснення правової просвіти громадян України.

Цей посібник присвячено питанням лізингу, а саме його перевагам порівняно із довгостроковим банківським кредитуванням, що в сучасних умовах є досить обмеженим, особливо для малого та середнього бізнесу. У посібнику надано інформацію щодо законодавчого поля здійснення лізингових операцій в Україні, питання їх оподаткування та бухгалтерського обліку. Окремі розділи присвячено практичним питанням пошуку лізингової компанії, порядку укладення договорів із лізингодавцями та подальшого моніторингу лізингових договорів.

Посібник стане у нагоді читачам, які мають власну справу та збираються шляхом використання лізингового механізму профінансувати придбання обладнання, транспортних засобів чи інших активів, що необхідні для відкриття нових напрямів діяльності, здійснення інноваційних та інвестиційних проектів. Також запропонований матеріал буде корисним для тих, хто проводить семінари та тренінги для підприємців.

Це видання стало можливим за підтримки американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID).
За зміст несе відповідальність Центр комерційного права.
Видання не обов’язково відображає погляди USAID або Уряду Сполучених Штатів Америки.

За докладнішою інформацією просимо звертатися за адресою:

вул. Круглоуніверситетська, 13
Київ 01601
тел.: (044) 490-6575
факс: (044) 490-6574
електронна пошта: clc@clc.com.ua
www.commerciallaw.com.ua

© Центр комерційного права, 2011

ЛІДІЯ СНІГІР

ЛІЗИНГ: ЯК ВИКОРИСТАТИ ЙОГО ПЕРЕВАГИ

ЮРИДИЧНА АБЕТКА ПІДПРИЄМЦЯ

Київ-2011

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. Порівняння різних методів придбання основних засобів — купівля за рахунок власних коштів, залучення банківських кредитів, товарний кредит, розстрочення платежу, лізинг	6
1.1. Основні причини придбання основних засобів	7
1.2. Що таке лізинг: короткий огляд чинного законодавства	8
1.3. Кредит або лізинг — що ефективніше?.....	11
1.4. Приймаємо рішення	19
РОЗДІЛ 2. Організація процесу здійснення лізингової операції.....	22
2.1. Що потрібно знати потенційному лізингоодержувачу до початку співпраці з лізинговою компанією.....	23
2.2. Аналіз комерційної пропозиції (на що треба звертати увагу).....	28
2.3. Здійснення аналізу фінансово-господарської діяльності потенційного лізингоодержувача. Прийняття рішення щодо подальшої співпраці з клієнтом	30
2.3.1. Напрями аналізу нефінансової інформації щодо діяльності потенційного лізингоодержувача	34
2.3.2. Аналіз лізингового проекту.....	37
2.3.3. Аналіз фінансової інформації щодо діяльності потенційного лізингоодержувача. Процедура прийняття рішення щодо здійснення лізингового проекту	38
2.3.4. Особливості аналізу платоспроможності малих підприємств, приватних підприємців (СПД) та фізичних осіб ...	45
Додаток 2.1. Заявка на отримання лізингових послуг	49
Додаток 2.2. Принципи розрахунку лізингових платежів	51
Додаток 2.3. Анкета лізингоодержувача	65
Додаток 2.4. Перелік документів, які може вимагати лізингова компанія для проведення аналізу фінансово-господарської діяльності лізингоодержувача — юридичної особи	68

Додаток 2.5. Вимоги до структури та інформації, яка повинна відображатися в бізнес-плані лізингоодержувача	70
--	----

РОЗДІЛ 3. Укладення лізингових договорів: на що потрібно звертати увагу лізингоодержувачам	78
--	----

3.1. Істотні умови лізингових угод	79
--	----

3.2. Форма лізингових договорів, їх нотаріальне посвідчення, вимоги щодо документального оформлення лізингових договорів і забезпечення виконання зобов'язань за лізинговими договорами	82
---	----

3.3. Внесення змін до лізингових угод; дострокове припинення лізингових угод	84
--	----

3.4. Моніторинг виконання договірних зобов'язань за лізинговими угодами	86
---	----

3.5. Відступлення права вимоги та переведення боргу за лізинговими угодами	87
--	----

Додаток 3.1. Договір фінансового лізингу	88
--	----

РОЗДІЛ 4. Оподаткування і бухгалтерський облік лізингових операцій	100
--	-----

4.1. Законодавчі основи податкового обліку здійснення лізингових операцій	101
---	-----

4.2. Бухгалтерський облік лізингових операцій у лізингоодержувача	115
---	-----

РОЗДІЛ 5. Моніторинг виконання лізингових договорів	120
---	-----

5.1. Моніторинг фінансового стану лізингоодержувача	121
---	-----

5.2. Моніторинг предмета лізингу	123
--	-----

5.3. Моніторинг своєчасності і повноти надходження лізингових платежів	124
--	-----

ПЕРЕДМОВА

В сучасних умовах, коли довгострокове банківське кредитування, особливо малого та середнього бізнесу, є досить обмеженим, водночас не всі суб'єкти підприємницької діяльності мають достатню кількість власних коштів для придбання основних засобів з метою оновлення виробничих фондів, відкриття нових напрямів діяльності, здійснення інноваційних або інвестиційних проектів, з погляду необхідності відповідати регуляторним вимогам і стандартам, або просто для підтримки свого іміджу, в нагоді стає лізинг. В нашій країні такий механізм фінансування придбання обладнання або транспортних засобів є відносно новим — розвиток ринку лізингових послуг пов'язують з ухваленням 1997 р. Закону України «Про лізинг», тому й обізнаність щодо особливостей роботи лізингових компаній, тих вимог, які вони висувають до своїх потенційних клієнтів, відмінностей лізингу від, наприклад, кредиту чи розстрочки, переваг його використання є недостатньою.

Метою цього посібника є ознайомлення широкого загалу підприємців, а також фізичних осіб з специфікою лізингу. Механізм лізингу, дозволяючи генерувати прибуток саме через використання активів, а не через їх пряме придбання, виконує так зване «золоте правило», за яким фінансування придбання основних засобів має здійснюватися впродовж всього терміну їх корисного використання, отже сприяє підвищенню ефективності діяльності та успішності бізнесу. Сподіваємось, що читачі зможуть самі пересвідчитися в правильності такого твердження, зробити корисні для себе висновки з викладеного матеріалу.

Інформація щодо законодавчого поля здійснення лізингових операцій в Україні стане в нагоді потенційним лізингоодержувачам з погляду висвітлення видів і форм лізингу, що дозволені законодавством, прав та обов'язків сторін лізингової угоди, вимог до документального оформлення лізингових операцій (наголос робився на моментах, що потребують посиленої уваги підприємців). Дещо складним для сприйняття може здатися розділ, в якому розглядається оподаткування та бухгалтерський облік лізингових операцій, але в умовах зміни податкового законодавства важливою є деталізація (з посиланням на відповідні статті Податкового Кодексу) таких аспектів, яка, до речі, проілюстрована відповідними прикладами і розрахунками.

В посібнику висвітлюється і перелік практичних питань щодо того, як знайти лізингову компанію, співпраця з якою була б найбільш економічно доцільною для лізингоодержувача; які вимоги (фінансового і нефінансового характеру) зазвичай висувають лізингодавці до своїх потенційних клієнтів; який пакет документів необхідно надавати в лізингові компанії і як правильно його сформувати; як обробляється заявка клієнта на отримання лізингових послуг; на що треба звертати увагу при обговоренні комерційної пропозиції; на яких умовах нині здійснюються лізингові операції з різними категоріями лізингоодержувачів (фізичними особами, фізичними особами-підприємцями, СПД, юридичними особами, в т.ч. малий та середній бізнес); як розраховуються лізингові платежі і структурується лізингова операція, розглядається процес моніторингу лізингового договору і його закриття (за умов дефолту лізингоодержувача або закінчення терміну лізингової угоди).

РОЗДІЛ 1

ПОРІВНЯННЯ РІЗНИХ МЕТОДІВ ПРИДБАННЯ
ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ — КУПІВЛЯ ЗА РАХУНОК
ВЛАСНИХ КОШТІВ, ЗАЛУЧЕННЯ БАНКІВСЬКИХ
КРЕДИТІВ, ТОВАРНИЙ КРЕДИТ, РОЗСТРОЧЕННЯ
ПЛАТЕЖУ, ЛІЗИНГ

1.1. Основні причини придбання основних засобів

Серед основних причин, що зазвичай спонукають підприємства до придбання основних фондів, можна вирізнити такі:

- необхідність оновлення виробничих потужностей (заміна обладнання, що фізично або морально застаріло, але ще використовується) з метою суттєвого збільшення обсягів виробництва, забезпечення високої якості продукції або скорочення виробничих витрат;
- необхідність удосконалення виробничого процесу шляхом відповідної модернізації, коли одночасно використовується нове обладнання і те, що вже раніше було задіяне;
- впровадження нового виду діяльності, наприклад, з метою створення замкненого виробничого циклу;
- необхідність відповідати новим регуляторним стандартам та вимогам (екологія, енергозбереження тощо);
- підтримка іміджу підприємства.

Якщо керівництво підприємства приймає принципове рішення щодо необхідності придбання того чи іншого активу, постає питання про вибір джерела фінансування такої операції, для вирішення якого необхідно з'ясувати такі моменти:

- які умови є більш оптимальними для підприємства — придбання основного засобу в постійне або тимчасове користування¹;
- впродовж якого терміну має відбутися придбання основного засобу (виробничі потреби вимагають цього негайно або підприємство має певний час щодо здійснення такої операції);
- який бюджет та джерела фінансування придбання (чи достатньо підприємству власних коштів і чи припустимим є такий відтік грошових коштів);
- чи буде актив, придбання якого планується, прибутковим, тобто чи буде він безпосередньо використовуватися у виробничому процесі.

Загалом існує декілька альтернативних шляхів фінансування придбання основних фондів:

- підприємство може купити необхідний актив у постачальника за власні кошти² (прибуток після оподаткування, що лишається в розпорядженні

1. Якщо для підприємства оптимальним є тимчасове використання основного засобу, мова може йти про оренду або оперативний лізинг. За таких умов порівняння з іншими альтернативними джерелами фінансування придбання основних засобів можливе лише, якщо в подальшому (після закінчення договору оперативного лізингу або оренди) планується викуп активу.
2. Придбання основного засобу за рахунок власних коштів передбачає, що покупець сплачує продавцю кошти напряму і впродовж обумовленого часу та отримує актив у власність. Строк реалізації залежить в основному від наявності необхідного активу у продавця та коштів у покупця.

підприємства, статутний капітал). За такої умови в структурі балансу покупця відбуваються певні негативні зміни — скорочення питомої ваги високоліквідних активів (грошові кошти) і відповідне збільшення частки неліквідних необоротних активів (основні засоби);

- підприємство може залучити банківський кредит, або скористатися товарним кредитом постачальника, і нарешті,
- підприємство може скористатися лізинговою послугою.

В останніх двох випадках підприємство має можливість генерувати прибуток шляхом використання активів, а не через їх пряме придбання, виконуючи так зване «золоте правило фінансування», за яким фінансування придбання основних фондів повинно здійснюватися впродовж строку їх корисного використання.

1.2. Що таке лізинг: короткий огляд чинного законодавства

Основними законодавчими актами України, що регулюють лізингові операції і визначають їх сутність, види і форми, є³:

- Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV;
- Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV;
- Закон “Про фінансовий лізинг” від 16.12.1997 р. № 723/97-ВР.

Так, згідно із **статтею 292 Господарського кодексу України**, *лізинг* — це господарська діяльність, яка полягає в наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізингоодержувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів. *Залежно від особливостей здійснення лізингових операцій, лізинг може бути двох видів — фінансовий чи оперативний. За формою здійснення лізинг може бути зворотним, пайовим, міжнародним тощо.*

Стаття 806 Цивільного кодексу України визначає, що *за договором лізингу* одна сторона (лізингодавець) передає або зобов’язується передати другій стороні (лізингоодержувачеві) у користування майно, що належить лізингодавцю на праві власності і було набуто ним без попередньої домовленості із лізингоодержувачем (прямий лізинг), або майно, спеціально придбане лізингодавцем у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов (непрямий лізинг), на певний строк і за встановлену плату (лізингові платежі).

3. Принципи оподаткування лізингових операцій встановлюються Податковим кодексом України від 02.12.2010 № 2755-VI із змінами, внесеними згідно із Законом № 2856-VI (2856-17) від 23.12.2010. Питання оподаткування і бухгалтерського обліку лізингових операцій будуть розглянуті в наступному розділі.

Стаття 1 Закону України „Про фінансовий лізинг” визначає *фінансовий лізинг* як вид цивільно-правових відносин, що виникають з *договору лізингу*, за яким лізингодавець зобов’язується набути у власність річ у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов і передати її у користування лізингоодержувачу на визначений строк не менше одного року за встановлену плату (лізингові платежі).

Таким чином, законодавчо окреслюються, по-перше, сторони (суб’єкти) лізингової операції — лізингодавець, лізингоодержувач і постачальник/продавець предмета лізингу (основного засобу), по-друге, що впродовж дії договору лізингу лізингодавець є власником предмета лізингу, по-третє, строковість (актив передається на певний термін) і платний характер угоди (лізингоодержувач сплачує лізингодавцю періодичні лізингові платежі). Також законодавство визначає два види лізингу — оперативний і фінансовий, і форми лізингу, зокрема, зворотний.

З практичного погляду відмінності між двома видами лізингу, фінансовим і оперативним, полягають в наступному. За **оперативного лізингу** (який законодавчо прирівнюється до оренди) лізингоодержувач може користуватися активом будь-який час (законодавство не встановлює жодних обмежень) і після закінчення відповідного договору повернути предмет лізингу лізингодавцю (в разі, якщо не планується його придбання). Тому, якщо для підприємства оптимальним є тимчасове використання основного засобу (наприклад, для підтримки іміджу керівник в службових цілях користується легковим автомобілем відповідного класу), оперативний лізинг є доцільнішим. До того ж, за умов придбання основного засобу в оперативний лізинг, актив обліковується на балансі лізингодавця, а прибуток приносить лізингоодержувачу. Для компаній, що хочуть поліпшити фінансові показники своєї діяльності, ефективним є саме оперативний лізинг.

Що стосується **фінансового лізингу**, то мінімальний термін використання активу, переданого за таким договором, не може бути менше 1 року; основний засіб обліковується на балансі лізингоодержувача, тому угоди фінансового лізингу слід укладати тоді, коли предметами лізингу є прибуткові активи, що безпосередньо використовуються у виробничому процесі (обладнання, автотransпортні засоби), інакше може скластися негативна динаміка ROA — коефіцієнту, що відображує прибутковість активів. Ще однією відмінністю фінансового лізингу від оперативного, яка може зацікавити підприємців, є можливість *сублізингу*, який за умови укладання договору оперативного лізингу законодавством заборонений. За своєю економічною суттю **сублізинг** є передачею предмета фінансового лізингу у платне строкове користування третій особі на письмово погоджених лізингодавцем умовах. При цьому платежі від сублізингоодержувача отримує лізингоодержувач, який потім перераховує визначений договором лізингу платіж лізингодавцю. Чинне законодавство передбачає користування предметом фінансового лізингу сублізингоодержувачем упро-

довж строку, який не може перевищувати термін дії договору фінансового лізингу.

Угоди і фінансового, і оперативного лізингу носять **платний характер**, тобто лізингоодержувач має сплачувати лізингодавцю періодичні лізингові платежі. Разом з тим, чинне законодавство не містить спеціальної норми щодо платежів за угодами оперативного лізингу. Плата за користування предметом лізингу:

- може встановлюватися сторонами, за їхнім вибором, у грошовій або натуральній формі;
- вноситься щомісячно, якщо іншого не встановлено у самому договорі.

Згідно із Законом “Про фінансовий лізинг”, лізингові платежі за угодами фінансового лізингу можуть включати:

- суму, яка відшкодовує частину вартості предмета лізингу;
- платіж як винагороду лізингодавцю за отримане у лізинг майно;
- компенсацію відсотків за кредитом;
- інші витрати лізингодавця, що безпосередньо пов’язані з виконанням договору лізингу⁴.

Обов’язкова грошова форма платежу встановлена лише щодо “суми, яка відшкодовує частину вартості предмета лізингу”.

Відповідно до чинного законодавства, **лізингоодержувачем** може бути будь-яка юридична або фізична особа. **Лізингодавцем** — за умов фінансового лізингу — тільки юридична особа; за умов оперативного лізингу — будь-яка юридична особа, або фізична особа, зареєстрована як суб’єкт підприємницької діяльності. **Продавцем** — за умов фінансового і оперативного лізингу — будь-яка юридична або фізична особа. **Предметом лізингу** (активом, що передається лізингодавцем лізингоодержувачу) в обох випадках може бути неспоживна річ, віднесена згідно з чинним законодавством до основних фондів.

Законодавство України про лізинг передбачає *можливість вибору продавця (постачальника) і лізингодавцем, і лізингоодержувачем*. Водночас необхідно зважати на різні правові наслідки здійснення такого вибору.

Якщо вибір продавця предмета лізингу здійснив лізингоодержувач, продавець несе відповідальність перед лізингоодержувачем за порушення зобов’язань щодо якості, комплектності, справності предмета лізингу, його доставки, заміни, безоплатного усунення недоліків, монтажу та запуску в експлуатацію тощо.

Якщо ж вибір продавця предмета лізингу здійснив лізингодавець, продавець і лізингодавець несуть перед лізингоодержувачем солідарну відповідальність за зобов’язаннями щодо продажу (поставки) предмета лізингу.

4. Див.: п.2 ст.16 Закону “Про фінансовий лізинг”. Детальніше порядок розрахунку лізингових платежів і можливі схеми розрахунків розглянуто в розділі 2.

Чинне законодавство дозволяє здійснювати вибір предмета лізингу і лізингоодержувачем, через встановлення специфікацій та умов придбання лізингодавцем предмета лізингу, і лізингодавцем, за дорученням або за згоди лізингоодержувача.

Встановлення специфікацій та умов придбання предмета лізингу, відповідно до чинного законодавства України про лізинг, віднесено до компетенції лізингоодержувача.

Існує також інший аспект, який треба мати на увазі під час укладення договору купівлі-продажу предмета лізингу. Лізингоодержувач зможе захистити своє право вимоги у суді безпосередньо до продавця (постачальника) щодо якості, комплектності, справності предмета лізингу, його доставки, заміни, безоплатного усунення недоліків, монтажу та запуску в експлуатацію тощо лише за умови наявності в нього оригіналу відповідного договору купівлі-продажу предмета лізингу. Найбільшою гарантією незмінності обсягу зобов'язань продавця перед лізингоодержувачем за відповідним договором купівлі-продажу предмета лізингу може бути лише участь лізингоодержувача як сторони такого договору. На практиці таке не завжди можливе, тому зазвичай підписання акту прийому-передачі предмета лізингу від продавця лізингодавець здійснює *в присутності уповноваженої особи лізингоодержувача*, після того, як перевірено якість поставки і відповідність її специфікації та умовам придбання активу, що встановлені лізингоодержувачем.

Важливим для лізингоодержувачів є й те, що чинним законодавством передбачено, що *впродовж терміну дії лізингових договорів ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження предмета лізингу несе лізингоодержувач*. Предмети лізингу лізингодавці зазвичай страхують. Страхові внески включаються до складу лізингових платежів, тобто сплачуються лізингоодержувачами, а вигодонабувачами є лізингодавці.

1.3. Кредит або лізинг — що ефективніше?

Якщо підприємство не має фінансової можливості придбати необхідний актив за власні кошти або вважає, що подібне джерело фінансування є для нього неефективним з економічного погляду, критерії прийняття рішення щодо купівлі основного засобу за рахунок кредитних коштів або через механізм лізингу мають бути такими:

- доступність джерела фінансування придбання (кредит, лізинг) в необхідному для цього розмірі і на прийнятний для підприємства термін;
- швидкість оформлення всіх необхідних документів та прийняття рішення щодо видачі кредиту (участі в лізинговій операції з клієнтом) — з моменту звернення підприємства в банк або в лізингову компанію за необхідною сумою фінансування до безпосереднього отримання

активу, підтвердженого актом приймання-передачі;

- можливість придбання основного засобу зі знижкою, якщо такий підхід практикують постачальники або дилери;
- можливість гнучкого графіку сплати вартості залучених для придбання активу коштів (зокрема, в залежності від терміну отримання та розміру прибутку від використання у виробничому процесі основних засобів, куплених за рахунок кредитних коштів, або переданих за лізинговим договором) ;
- вибір варіанту щодо придбання, повернення, trade-in майна після закінчення строку фінансування;
- технічні моменти (купівля основного засобу через залучення банківського кредиту вимагає оформлення, як мінімум, чотирьох договорів — купівлі-продажу, кредитного, страхування, застави; за лізингової операції клієнту необхідно підписати лише одну лізингову угоду).

Таким чином, перший критерій, за яким порівнюються різні джерела фінансування придбання основних засобів — це *доступність*. Незважаючи на те, що майже 90% із загальної кількості підприємств України — це малий та середній бізнес (доля у ВВП — 11%, середньоєвропейський рівень — 60-80%), довгострокове залучення кредитних ресурсів для цього сегменту є доволі проблематичним. В загальному кредитному портфелі українських банків питома вага кредитів, виданих МСБ, складає лише 15%, хоча частка “поганих боргів” навіть в кризовий період становила лише 0,06-0,9%⁵. З погляду банкірів, проблема полягає в непрозорості або недостатній прозорості бізнесу малих та середніх підприємств (зазвичай прийняття рішення щодо видачі кредитів має базуватися лише на офіційно підтверджених доходах), а також в недостатності додаткового забезпечення. Разом з тим, МСБ часто відлякують високі процентні ставки, що їх, виходячи з високої ризикованості сегмента, пропонують банки. До того ж банки практично не кредитують start-up⁶, тобто інвестиційні проекти та новий бізнес.

Великі потужні підприємства, які банкіри зазвичай сегментують як корпоративних клієнтів, не завжди можуть скористатися можливістю залучити кредитні ресурси для придбання необхідних основних засобів. Наявні кредитні

5. За даними Приватбанка, «Райффайзен Банк Аваль», «Фінанси і кредит», УкрСиббанка, Укргазбанка, «ОТП Банк», «БМ Банк».

6. Застосування механізму лізингу для придбання основних засобів скорочує потребу потенційного клієнта у власному стартовому капіталі. Лізинг не передбачає суттєвого відволікання власних коштів (зокрема, статутного капіталу новостворених підприємств). Необхідно сплатити перший (авансовий) платіж, який в середньому складає 10-30% первісної вартості активу, що придбається. Такі умови дозволяють заощадити значну частину обігових коштів для подальшого використання у виробничому процесі. Таким чином, питання придбання основних засобів, фінансування такої операції та ефективного використання обігових коштів, вирішуються одночасно.

договори або відкриті кредитні лінії таких позичальників часто мають відповідні обмеження щодо неможливості залучення будь-яких інших кредитних ресурсів впродовж терміну дії угод, необхідності дотримання визначених фінансових показників (наприклад, співвідношення власного та запозиченого капіталу), або заборону щодо передачі будь-якого майна в заставу. Зауважимо, що видача кредиту завжди передбачає додаткову заставу (зазвичай співвідношення суми застави до суми кредиту має бути не менше 2), що у певних випадках також ускладнює отримання позикових коштів. За здійснення лізингових операцій заставою здебільшого (якщо клієнт доводить свою платоспроможність) є тільки предмет лізингу. Додаткове забезпечення (гарантії та поручництва третіх осіб, застava іншого майна тощо) вимагається лізингодавцями не часто. Згідно з українським законодавством, актив, переданий лізингоодержувачу за лізинговим договором, не може бути предметом податкової застави, на нього не може бути звернене стягнення третіх осіб.

Доволі часто взаємини кредитора (банка) та позичальника вступають у певне протиріччя, що виражається високим ризиком довгострокового кредитування для першого та надмірною вартістю залучених ресурсів для другого. Разом з тим, поява в кредитному ланцюжку проміжного агента — лізингової компанії, що є власником предмета лізингу, на придбання якого залучаються кредитні ресурси, означає, з юридичного погляду, появу додаткового гаранта ефективного використання позикових коштів, а також ланки, що контролюватиме умови використання активу впродовж всього періоду повернення кредиту.

Другий критерій, за яким порівнюється придбання основних засобів за рахунок кредитних коштів та через механізм лізингу — *швидкість прийняття рішення*, що здебільшого залежить від необхідної для придбання основного засобу суми фінансування (запозичення), категорії клієнта (розмір бізнесу), виду проекту (інвестиційний, інноваційний, поточна діяльність), для якого придбавається актив, та наявності розроблених відповідних кредитних або лізингових продуктів. Це ті чинники, що обумовлюють необхідний для прийняття рішення пакет документів, метод аналізу фінансово-господарської діяльності і суттєво впливають на строки обробки кредитної або лізингової заявки. За наявності відповідних продуктів і банк, і лізингова компанія можуть прийняти рішення впродовж одного дня або декількох годин. В такому разі отримання активу залежатиме від наявності його у постачальника та строків поставки. Такі ж терміни можуть бути, якщо для прийняття рішення необхідно застосувати скорингову процедуру аналізу. Якщо ж проект інвестиційний, інноваційний, або потребує суттєвих розмірів фінансування, строк розгляду заявки та прийняття остаточного рішення може тривати впродовж місяця і більше. Лізингова компанія має можливість приймати рішення щодо здійснення лізингового проекту (або відмови від участі в ньому) більш швидкими темпами, аніж банк за умови, що фінансування лізингових операцій здійснюється або не за рахунок кредитних ресурсів (наприклад, власних коштів), або коли

лізингодавець має відкриту кредитну лінію в банку і відповідний ліміт повноважень щодо її використання для фінансування певних лізингових проектів. В нинішніх умовах термін обробки лізингової заявки є одним з конкурентних моментів на лізинговому ринку. Лізингові компанії розробляють процедури, що дозволяють суттєво прискорювати такий процес.

Що стосується можливості *придбання основного засобу зі знижкою від постачальника або дилера*, то зазвичай банки не мають подібних домовленостей (ситуація можлива, якщо позичальник має відповідні угоди з продавцем, або лише за таким продуктом, як автокредитування). Водночас лізингодавці практично завжди (особливо, якщо компанія вузькоспеціалізована, або має декілька визначених напрямів діяльності) укладають з профільними постачальниками генеральні угоди, невід'ємним пунктом яких є пільгові умови постачання (в тому числі, знижки).

Банки здебільшого встановлюють досить *жорсткий графік повернення залучених кредитних коштів* (погашення тіла кредиту має відбуватися щомісячно, нечасто — шоквартально, сплата відсотків завжди здійснюється на щомісячній основі), часто кредитним договором додатково передбачається сплата відсотків від суми достроково погашеної заборгованості. Лізингові компанії можуть встановлювати *гнучкі графіки лізингових платежів*, застосовуючи, наприклад, пільговий період, впродовж якого лізингові платежі не сплачуються взагалі або обмежуються лише сумою винагороди лізингодавцю. За побудови графіку лізингових платежів може враховуватися сезонність виробництва, застосовуватися схема нерівномірних платежів, коли сплачуються різні суми через різні проміжки часу, з лізинговою компанією завжди можна домовитися про дострокове погашення всіх зобов'язань за лізинговим договором і т.і. Тому, з погляду обслуговування заборгованості за придбаний із залученням зовнішнього (для підприємства) фінансування актив, лізинг здебільшого є для підприємств більш прийнятним, аніж кредит.

Залучаючи банківські кредити, позичальник завжди несе відсоткові і валютні ризики. Лізингові договори також мають певні застереження щодо коригування лізингових платежів за умови зміни валютного курсу (якщо лізинговий проект фінансувався за рахунок валютних ресурсів — кредити, іноземні інвестиції тощо) і відсоткової ставки залучення фінансування. Але лізингова компанія обліковує кредитну заборгованість на своєму балансі і наприкінці кожного податкового періоду (квартал) повинна відображувати її з використанням валютного курсу на звітну дату. Якщо валютний курс не є стабільним, перерахунки залишку кредитної заборгованості (тіло кредиту), що є обов'язковими, виходячи з норм податкового законодавства, викликають так звані доходи або витрати від курсових різниць, що впливають на величину прибутку до оподаткування.

Для прикладу візьмемо динаміку курсу НБУ за перший кризовий рік — 2008. Так, станом на 1.04.08 курс НБУ грн./дол. США становив 5,05, а грн./євро 7,99, на 1.07.08 — 4,85 та 7,64, 1.10.08, відповідно — 4,86 та 6,95, а 1.01.09 — 7,7 та 10,86. Якщо кредиторська заборгованість за кредитом, залученим в доларах

США, становила на кожну звітну дату — 100 000 дол. США, а за кредитом в євро — 100 000 євро, то її гривневий еквівалент 1.04.08 становив, відповідно — 505 000 грн. та 799 000 грн., а 1.07.08 — 485 000 грн. та 764 000 грн. Таким чином, 1.07.08 гривневий еквівалент заборгованості під впливом курсових різниць скоротився на 20 000 грн. (за запозиченням в доларах) та на 35 000 грн. (за запозиченням в євро), відповідно виник дохід від курсових різниць в сумі 55000 грн., який підлягав оподаткуванню податком на прибуток в сумі 13 750 грн. (55000*25%). Зауважимо, що дохід від курсових різниць є величиною віртуальною. Водночас сплата податку на прибуток здійснюється реальними грошовими коштами і викликає відповідний відток обігових коштів. 1.10.08 гривневий еквівалент заборгованості загалом також зменшиться — запозичення в доларах США складатимуть 486 000 грн. (на 1 000 грн. більше ніж станом на 1.07.08), запозичення в євро — 695 000 грн. (на 69 000 грн. менше ніж у попередньому звітному періоді). Загальний дохід від курсових різниць становитиме 68000 грн., а сума податку до сплати — 17 000 грн. (68 000*25%). На кінець року залишок заборгованості за запозиченнями в доларах США складав 770 000 грн., а в євро — 1 085 000 грн., витрати від зміни валютних курсів становитимуть 674 000 грн. (284 000+390 000), що може або скоротити прибуток до оподаткування, або сформувати від'ємний фінансовий результат діяльності підприємства (збиток). Таким чином, здійснення придбання основних засобів за рахунок валютних кредитів із відповідним відображенням їх на балансі підприємства, завжди викликає валютні ризики, пов'язані із обліком та оподаткуванням доходів та витрат від курсових різниць. У разі придбання необхідних активів через лізинг, валютні ризики бере на себе лізингова компанія, що залучає валютні кредити або іноземні інвестиції для фінансування лізингової операції.

Різними є і результати закінчення договорів кредиту і лізингу. Коли завершується кредитний договір, який клієнт обслуговував (щодо сплати відсотків та тіла кредиту) своєчасно і в повному обсязі, актив виводиться із застави і залишається у власності позичальника. Якщо закінчується договір лізингу, лізингоодержувач, за угодою оперативного лізингу, повертає основний засіб (предмет лізингу) лізингодавцю (у разі, коли умовами договору не передбачається викуп⁷), за угодою фінансового лізингу, якщо лізингоодержувач не планує при-

7. Оперативний лізинг надає можливість позабалансового фінансування (предмет лізингу обліковується поза балансом, однак використовується у виробничому процесі і приносить відповідний прибуток, збільшуючи ROA лізингоодержувача). За таким лізинговим договором мінімізується ризик, пов'язаний з предметом лізингу (його несе лізингодавець), забезпечується гнучке управління рухом грошових коштів. Оперативний лізинг є оптимальним шляхом придбання (використання) нових основних засобів у виробництві за умови існування наявних кредитних угод, що мають застереження щодо залучення нових позичок, заборону передачі в заставу активів, що обліковуються на балансі підприємства тощо. За закінчення терміну дії договору оперативного лізингу лізингоодержувач може викупити предмет лізингу за залишковою вартістю, що, як правило, суттєво нижча, ніж первісна, отримуючи при цьому досить високоліквідні основні засоби і поліпшуючи свій ROA.

дбання предмету лізингу, актив також повертається до лізингової компанії. Водночас, лізингові компанії можуть пропонувати своїм клієнтам послуги trade-in (якщо є відповідна домовленість з постачальником або дилером), коли за закінчення терміну дії лізингової угоди лізингоодержувач може отримати новий автомобіль (послуга здебільшого застосовується саме для таких предметів лізингу) або обладнання за ціною, зменшеною на залишкову або справедливую вартість основного засобу, який раніше був предметом лізингового договору.

Окреслюючи переваги використання лізингових операцій за необхідності придбання нових для підприємства основних засобів, потрібно звернути увагу на механізм *зворотного лізингу*, що може бути і оперативним, і фінансовим (останнє частіше). Суть такої операції полягає у використанні основних засобів, що вже експлуатуються⁸, як джерела фінансування придбання нових, необхідних у виробничому процесі, активів або поповнення обігових коштів. Операції зворотного лізингу нині досить популярні і складають приблизно 20% загального лізингового портфеля лізингодавців України. Аналогів зворотному лізингу немає серед кредитних продуктів банківської системи країни. З іншого боку, зворотний лізинг є аналогом кредитування з метою поповнення обігових коштів.

Вибір того чи іншого джерела фінансування придбання основних засобів залежить і від особливостей оподаткування таких операцій (купівля за рахунок власних коштів, кредитних ресурсів чи отримання в лізинг) та визначення можливої економії при сплаті податків (ПДВ та податку на прибуток) (табл. 1.3.1.).

8. Підприємство продає своє майно лізинговій компанії, а потім отримує його у лізинг, сплачуючи за користування відповідні лізингові платежі.

Таблиця 1.3.1. Порівняння оподаткування операцій з придбання основних засобів за рахунок різних джерел фінансування

ПДВ	Податок на прибуток
Власні кошти підприємства	
ПДВ сплачується постачальнику в момент оплати вартості основного засобу, що придбавається. Підприємство-платник отримує відповідний податковий кредит. Період відшкодування ПДВ може затягнутися (залежить від суми сплаченого ПДВ та розміру податкових зобов'язань підприємства), тому може виникати певний відтік грошових коштів. <i>Наприклад, податковий кредит в момент оплати активу — 20 000 грн., середньомісячні податкові зобов'язання щодо сплати ПДВ до бюджету — 1 000 грн. Податковий кредит буде відшкодовано повністю через зменшення платежів у майбутніх періодах за 20 місяців.</i>	Оскільки основні засоби обліковуються на балансі підприємства, зменшення податку на прибуток відбувається за рахунок <i>амортизації (входить до складу витрат підприємства за обчислення прибутку до оподаткування)</i>, що починає нараховуватися з місяця, наступного за місяцем, в якому основний засіб було придбано. Мінімальні терміни корисного використання основних засобів відповідно до виокремлених груп встановлюються Податковим кодексом України (ПКУ), де також визначається перелік методів, які можуть використовуватися для нарахування амортизації. Термін експлуатації основного засобу, впродовж якого здійснюється нарахування амортизації, встановлюється наказом по підприємству і не може бути меншим, ніж мінімальний строк використання основного засобу, визначеному ПКУ. Метод нарахування амортизації, згідно з податковим законодавством, встановлюється наказом про облікову політику підприємства.⁹
Кредитні ресурси банків	
Підприємство сплачує ПДВ відразу за придбання основного засобу. Тіло кредиту включає ПДВ, тобто на суму ПДВ також нараховуватимуться відсотки за користування позицією. Незважаючи на те, що підприємство матиме податковий кредит, період його відшкодування (або погашення через зменшення зобов'язань щодо ПДВ у майбутніх звітних періодах) може затягнутися.	Оскільки основні засоби знаходяться на балансі підприємства, зменшення податку на прибуток відбувається за рахунок <i>амортизаційних нарахувань, що входять до складу витрат підприємства</i> при визначенні розміру прибутку до оподаткування. Термін експлуатації основного засобу встановлюється, згідно з ПКУ, наказом по підприємству і не може бути меншим, ніж мінімальний строк корисного використання, визначений ПКУ. Метод нарахування амортизації, згідно з податковим законодавством, встановлюється наказом про облікову політику підприємства. <i>Нарахування амортизації з метою оподаткування починаються з місяця, наступного за місяцем, в якому здійснилося придбання. Податок на прибуток зменшується на величину нарахованих згідно з умовами кредитного договору відсотків (відносяться до фінансових витрат позичальника при обчисленні прибутку до оподаткування).</i>¹⁰

9. Див. Статтю 145 ПКУ від 02.12.2010 № 2755-VI із змінами, внесеними згідно із Законом №2856-VI (2856-17) від 23.12.2010.

10. Див. Статтю 138 ПКУ від 02.12.2010 № 2755-VI із змінами, внесеними згідно із Законом №2856-VI (2856-17) від 23.12.2010.

Фінансовий лізинг	
Передача майна лізингоотримувачу за договором фінансового лізингу прирівнюється, згідно з податковим законодавством, до операції купівлі-продажу. В результаті лізингоодержувач, сплативши лише перший (авансовий) лізинговий платіж (10-30% первісної вартості активу), отримує, в момент передачі предмета лізингу, податковий кредит одразу на всю суму ПДВ від вартості придбання. Водночас відтік грошових коштів, пов'язаний із сплатою ПДВ, суттєво менше розміру податкового кредиту.¹¹	Оскільки основні засоби знаходяться на балансі підприємства, зменшення податку на прибуток відбувається, як і в попередніх випадках, за рахунок <i>амортизаційних нарахувань</i>, розрахованих у відповідності до норм податкового законодавства. Зменшення податку на прибуток відбувається також за рахунок <i>винагорода лізингової компанії</i> (частки лізингового платежу, що не включає погашення вартості майна і є складовою витрат лізингоодержувача за обчислення прибутку до оподаткування), нарахованої відповідно до умов договору.¹²
Оперативний лізинг	
Операції з отримання і повернення предмета лізингу податкових зобов'язань з ПДВ у лізингоодержувача не викликають. Підприємство отримує право на податковий кредит з ПДВ за нарахування або сплати лізингових платежів (залежно від того, яка подія відбулася першою).	Основні засоби (предмети лізингу) обліковуються на балансі лізингової компанії, що нараховує амортизацію. Зменшення прибутку до оподаткування відбувається за нарахування лізингових платежів. <i>Сума нарахованих лізингових платежів (без ПДВ)</i>, згідно з податковим законодавством, відноситься до витрат лізингоодержувача.¹³

Порівняння економії на сплаті податків при різних методах фінансування придбання основних засобів (власні кошти, кредит, лізинг) має враховувати той факт, що сплату відсотків за користування банківськими кредитами, лізингові платежі (без урахування ПДВ) за договором оперативного лізингу та частку лізингового платежу (винагорода лізингової компанії) за договором фінансового лізингу відносять до витрат підприємства, тобто кошти для їх сплати формуються до моменту розрахунку та сплати податку на прибуток підприємства. Водночас придбання основних засобів за власні кошти може відбуватися

11. Див. Статтю 196,198 ПКУ від 02.12.2010 № 2755-VI із змінами, внесеними згідно із Законом №2856-VI (2856-17) від 23.12.2010.
12. Див. Статтю 153 ПКУ від 02.12.2010 № 2755-VI із змінами, внесеними згідно із Законом №2856-VI (2856-17) від 23.12.2010.
13. Див. Статтю 153 ПКУ від 02.12.2010 № 2755-VI із змінами, внесеними згідно із Законом №2856-VI (2856-17) від 23.12.2010.

виключно за рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства після оподаткування, та статутного капіталу.

Придбання активу за рахунок власних коштів передбачає самостійну домовленість підприємства з постачальником щодо умов придбання основного засобу (терміни поставки, вартість, гарантійне обслуговування і т.і.) та укладення договору купівлі-продажу, домовленість із страховою компанією щодо страхування предмету лізингу і укладення договору страхування, сплату податків та платежів, пов'язаних з придбанням основного засобу (відрахування до Пенсійного фонду при набутті права власності на автотранспортні засоби або нерухомість, платежі за реєстрацію предмета лізингу), податків та платежів, пов'язаних з перебуванням придбаного основного засобу у власності підприємства (плата за щорічний технічний огляд транспортних засобів і т.і.). За залучення кредитних ресурсів для придбання активів до вищеперерахованого додається ще необхідність укладення кредитного договору та договору застави майна.

За використання механізму лізингу підприємство укладає лише один (лізинговий) договір з лізингодавцем. Все інше, включаючи сплату податків та платежів, пов'язаних з придбанням предмета лізингу та перебуванням його у власності — прерогатива лізингової компанії. Водночас зауважимо, що, по-перше, лізингова компанія може мати певні знижки від постачальника і при співробітництві з нею необхідний для підприємства актив може коштувати йому менше, аніж при умові придбання його за рахунок кредитних або власних коштів, привабливішими можуть бути терміни поставки та умови гарантійного та післягарантійного обслуговування основного засобу. По-друге, лізингова компанія є свого роду оптовим покупцем страхових послуг та кредитів, тому може пропонувати потенційним клієнтам більш низькі страхові тарифи, а також залучати кредитні ресурси за ставками, нижчими за середньоринкові. До того ж витрати, наприклад, на страхування здебільшого є складником кожного лізингового платежу (за умов кредитування або використання власних коштів для придбання активу передбачається сплата річного страхового тарифу авансом в момент укладення договору страхування придбаного основного засобу). Водночас лізингоодержувач отримує розстрочення інших виплат, пов'язаних із обслуговуванням предмету лізингу (наприклад, витрати на щорічне техобслуговування сплачуються в кожному лізинговому платежі впродовж терміну дії лізингового договору).

1.4. Приймаємо рішення

Що дешевше — кредит або лізинг? Це досить популярне питання, яке задають потенційні клієнти співробітникам лізингових компаній. Якщо розглядати суми щомісячних платежів за лізинговим договором і кредитним за умови, що сума позики і сума фінансування придбання предмета лізингу, витрачена лізинговою компанією, однакові, то лізинг практично завжди буде дорожчим. Така ситуація легко пояснюється тим, що складовими щомісячного

лізингового платежу, на відміну від платежу за кредитом, є відповідна частина страхового тарифу, інші витрати лізингової компанії, пов'язані з обслуговуванням предмету лізингу, тому порівнювати ці два методи фінансування придбання основних засобів у такий спосіб не досить коректно. Адже, якщо підприємство вирішить купити актив за позикові кошти, майно все одно потрібно буде страхувати (але вже за окремим договором) і сплачувати відповідні страхові платежі (при цьому тариф може бути більшим за той, що запропонує, маючи налагоджені зв'язки із страховиком, лізингодавець).

Також неправильно порівнювати вартість, кредитних ресурсів (відсоткову ставку) з процентом подорожчання, що застосовується за розрахунку лізингових платежів. Процент подорожчання обчислюється з урахуванням витрат на страхування предмета лізингу та інших витрат, пов'язаних з обслуговуванням лізингодавцем активу, переданого в лізинг (що в той же час є певним набором сервісних послуг для лізингоодержувача). В будь-якому випадку ці суми все одно мав би платити власник основного засобу, придбаваючи його за рахунок власних або позикових коштів. Крім того, величина проценту подорожчання залежить від принципу побудови графіку лізингових платежів: чим менша сума першого (авансового) лізингового платежу, тобто участі лізингоодержувача в придбанні предмета лізингу, і більша викупна його вартість, тим процент подорожчання більший.¹⁴ Однак і в цьому разі в подорожчанні немає нічого поганого. Воно лише відображає той факт, що підприємство ефективніше використовує так званий «фінансовий важіль». Сутність цього принципу полягає в тому, що збільшення питомої ваги позикових коштів в структурі фінансування бізнесу підприємства призводить до зростання рентабельності власного капіталу.

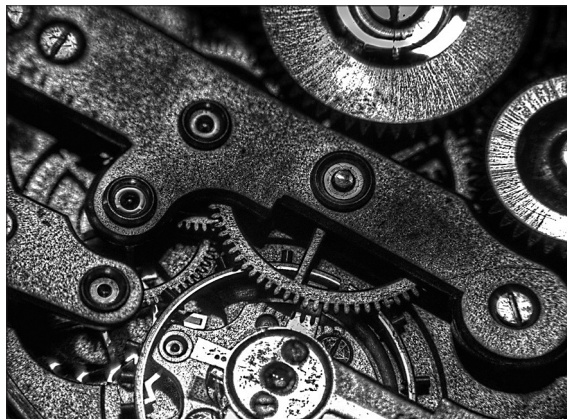
Нині деякі лізингові компанії, за розробки комерційних пропозицій, визначають для своїх клієнтів реальну ставку фінансування лізингової операції, що включає лише маржу лізингової компанії і відсотки за користування коштами, залученими для придбання предмета лізингу. Ця ставка може порівнюватися з відповідною відсотковою ставкою за кредитом, який підприємство може отримати для купівлі необхідного основного засобу, і в деяких випадках буває нижчою. Все залежить від того, за рахунок яких коштів лізингова компанія фінансує придбання предмета лізингу — власних чи залучених, і якщо залучених — то яка вартість таких ресурсів.

Таким чином, приймаючи рішення щодо того, яким шляхом придбавати необхідні основні засоби, перш за все треба визначитися з питанням — що для підприємства важливіше — *володіти* ними (в разі купівлі за власні кошти, із застосуванням банківського кредиту або товарного кредиту від постачальника) чи *користуватися* (за використання механізму лізингу). Можна, наприклад, володіти автомобілем або

14. Водночас банки зазвичай вимагають рівномірного погашення основного боргу за залученим фінансуванням (тіла кредиту) впродовж терміну дії кредитного договору і щомісячної сплати відсотків на його залишок.

виробничим обладнанням і не використовувати їх, внаслідок повного морального зносу, ушкодження тощо, а можна взяти актив в лізинг, ефективно використовувати його і повернути лізингодавцю, як тільки він перестане бути необхідним, навіть не розглядаючи можливість його купівлі. Якщо для підприємства важливішим є саме користування активом, а не володіння ним, найефективніший шлях його придбання — лізинг. Для прийняття економічно виваженого рішення необхідно уважно проаналізувати комерційні пропозиції декількох надійних лізингових компаній, якщо це можливо — саме тих, які спеціалізуються на передачі в лізинг основних засобів необхідних підприємству, і обрати ту, що передбачає найменшу ціну за однаковий набір послуг, що будуть забезпечуватися лізинговим договором.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ЗДІЙСНЕННЯ
ЛІЗИНГОВОЇ ОПЕРАЦІЇ

2.1. Що потрібно знати потенційному лізингоодержувачу до початку співпраці з лізинговою компанією

Якщо керівництво підприємства або фізична особа вирішує придбати необхідний актив в лізинг, перш за все постає питання щодо пошуку лізингової компанії, яка б могла здійснити таку операцію. Як вже відзначалося, ефективнішою є співпраця з лізингодавцем, що спеціалізується на передачі в лізинг саме того виду основних засобів, в придбанні якого зацікавлений лізингоодержувач. В разі, якщо предметом лізингу має стати автотранспортний засіб — проблем не виникає. На лізинговому ринку України більшість лізингових компаній спеціалізується саме на автолізингу, має розроблені лізингові продукти, що вже містять комерційні пропозиції, розраховані для відповідного сегменту клієнтів, тісно співпрацює з виробниками/постачальниками/дилерами, а нерідко навіть створюється в рамках автомобільних холдингів. В разі, якщо цікавим є придбання в лізинг обладнання — коло потенційних лізингодавців дещо звужується і шукати необхідно головним чином універсальні (не вузькоспеціалізовані) компанії, що, згідно з прийнятою стратегією, працюють з усіма групами основних засобів, передача яких в лізинг дозволена законодавством.

Пошук лізингових компаній доцільно починати в інтернеті. На даний час практично всі лізингові компанії мають свої досить інформативні сайти, з яких клієнт може дізнатися про історію створення компанії, перелік послуг, що їх надає лізингодавець, лізингові продукти, з якими він працює, про умови фінансування лізингових операцій, вимоги до потенційних лізингоодержувачів¹⁵, а також контактну інформацію. Джерелом інформації про лізингові компанії можуть бути виробники, постачальники, продавці основних засобів — предметів лізингу. З розвитком лізингу в Україні вони зрозуміли, що співробітництво з лізинговими компаніями дозволяє збільшити рівень продаж, тому значна їх частина або має спільні програми з лізингодавцями відповідної спеціалізації, або сама створює лізингові компанії в рамках груп чи холдингів. Інформація про лізингодавців може надходити від банків, більшість з яких, позицінуючи себе як фінансові супермаркети, мають дочірні лізингові компанії, і досить часто у разі звернення клієнта за отриманням кредиту, який для банку є ризикованим, пропонують здійснити подібну операцію через механізм лізингу. Про специфіку роботи з лізинговими компаніями можна дізнатися також у бізнес-партнерів, які вже стали лізингоодержувачами.

Зрозуміло, що необхідно знайти, по-перше, надійну лізингову компанію, по-друге, таку, що влаштує лізингоодержувача за умовами здійснення лізингової операції. Водночас, хотілося б розвінчати деякі міфи щодо лізингу і пояснити,

15. Деякі лізингові компанії не працюють з фізичними особами, деякі — вимагають, щоб діяльність лізингоодержувача була прибутковою і здійснювалася не менше 1 року.

який клієнт для лізингової компанії є ідеальним. Лізингові компанії з більшою зацікавленістю співпрацюють з тими потенційними лізингоодержувачами, які:

- чітко уявляють, чому обрали саме лізингову схему придбання необхідних основних засобів (економія обігових коштів, диверсифікація джерел фінансування придбання майна, використання «золотого правила» фінансування, економія на податках, покращання балансових показників тощо);
- достеменно знають основні характеристики активу, що планують придбати в лізинг (виробника/постачальника/дилера, ціну і умови поставки, технічні характеристики);
- мають такий розмір виручки від реалізації, в якій питома вага лізингових платежів не досить значна.

Серед поширених міфів щодо лізингу відзначимо такі:

- пакет документів, що надається лізингодавцю суттєво менший, аніж той, якого вимагає банківська установа для вирішення питання щодо надання кредиту;
- лізинговій компанії непотрібно багато часу для прийняття рішення щодо участі в лізинговому проєкті чи відмови від його здійснення;
- лізингові компанії ніколи не вимагають додаткового забезпечення лізингової операції (тверда застава — основні засоби, що належать лізингоодержувачу; поручництво; гарантії тощо), заставою виступає тільки предмет лізингу;
- для прийняття лізинговою компанією позитивного рішення щодо здійснення лізингового проєкту потенційний лізингоодержувач необов'язково має мати добрі балансові показники.

Умови лізингової діяльності є такими, що практично всі фінансові ризики, пов'язані із здійсненням лізингової операції, несе лізингова компанія. Саме вона придбаває за рахунок власних чи запозичених коштів актив (предмет лізингу) і, передаючи його лізингоодержувачу, вбачає в лізингових платежах, нарівні з отриманням визначеної суми доходу, джерело погашення подібних витрат. Тому прийняття рішення щодо виконання або відмови від участі в будь-якому лізинговому проєкті, перш за все, передбачає ретельний аналіз потенційного лізингоодержувача з точки зору наявності у нього передумов для отримання основних засобів в лізинг, а також його здатності своєчасно і в повному обсязі сплачувати платежі, передбачені умовами лізингової угоди.

Кожна лізингова компанія визначає власні підходи до аналізу лізингових проєктів та процедури оцінки різноманітних ризиків. Одночасно загальним для всіх підходів є включення до оцінки лізингових проєктів трьох наступних елементів: аналізу нефінансової інформації щодо потенційного лізингоодержувача, аналізу цілей придбання активів в лізинг та аналізу фінансової інформації клієнта.

Аналіз лізингового проекту починається з отримання від потенційного лізингоодержувача заявки на отримання лізингових послуг. В більшості компаній використовується формат документу під назвою «Лізингова заявка».¹⁶ Форма лізингової заявки визначається компанією і, як правило, містить:

Інформацію юридичного характеру:

- Повна назва лізингоодержувача, код ЄДРПОУ;
- Юридична та фактична адреса лізингоодержувача, адреса знаходження виробничих приміщень;
- ПІБ директора та головного бухгалтера, а також контактної особи, їх телефони;
- Інформація про засновників.

Інформацію щодо господарської діяльності:

- Основні види діяльності та напрями роботи;
- Обсяги місячних, квартальних продаж;
- Кількість працівників;
- Кількість транспортних засобів, об'єктів нерухомості, розмір виробничих площ, тощо.

Інформацію щодо фінансового стану:

- Інформація про рахунки компанії в банках;
- Інформація про кредити та укладені лізингові договори;
- Валюта (сума) балансу, вартість основних засобів, дебіторська заборгованість, сума довгострокових та короткострокових зобов'язань, капітал;
- Доходи та витрати, прибуток (або збиток) компанії за попередній період.

Інформацію щодо предмета лізингу:

- Опис предмета лізингу із зазначенням марки, моделі, року випуску, тощо;
- Ціна предмета лізингу з ПДВ. Якщо без ПДВ — стисле пояснення характеру договору;
- Виробник/продавець предмета лізингу (адреса, контактні телефони представників). Можливість викупу виробником предмета лізингу;

16. Дивись Додаток 2.1.

- Умови поставки предмета лізингу та умови оплати;
- Пояснення, як і для чого використовуватиметься предмет лізингу (розширення виробництва або започаткування нового напрямку діяльності, збільшення обсягів продажу, підвищення якості та конкурентоспроможності послуг).

Інформацію про умови лізингу;

- Фінансовий чи оперативний лізинг;
- Термін лізингу (вказуються роки або місяці);
- Розмір авансового платежу, який лізингоодержувач може сплатити;
- Періодичність лізингових платежів, яка влаштовує лізингоодержувача;
- Викупна вартість предмету лізингу.

Лізингова заявка містить перелік документів, які необхідно долучити до неї (юридичні та фінансові документи, а також бізнес-план або техніко-економічне обґрунтування лізингового проекту, якщо такі є). Лізингоодержувач може надати лізингову заявку і безпосередньо до офісу компанії, і вислати її факсом або електронною поштою на адресу лізингової компанії. Документ має бути підписаний посадовою особою лізингоодержувача, яка на це вповноважена.

Лізингова заявка є юридичним документом, за яким формально розпочинаються відносини між лізинговою компанією та лізингоодержувачем, тому надання будь-якої пропозиції без отримання лізингової заявки неможливе, крім випадків наявності стандартних продуктів або програм. Водночас клієнт може дізнатися про основні стандарти діяльності лізингової компанії з телефонної розмови з менеджером з продаж чи фронт-менеджером лізингодавця, якщо він вже визначився з предметом лізингу (марка, тип, постачальник, ціна поставки), видом лізингу (фінансовий, оперативний), терміном лізингового договору, що його влаштовує. До відправлення лізингової заявки доцільно дізнатися:

- впродовж якого строку лізингова компанія буде її розглядати, і взагалі який термін аналізу фінансово-господарської діяльності клієнта — від подання необхідного (повного) пакету документів до оголошення остаточного рішення лізингодавця щодо участі в лізинговому проекті чи відмови від нього;
- які документи (склад пакету документів) необхідно надавати лізингодавцю для прийняття рішення;
- який передбачається авансовий (перший) лізинговий платіж, тобто скільки потенційний лізингоодержувач має вкласти власних коштів для фінансування придбання предмета лізингу;
- який максимальний термін дії лізингової угоди за таким предметом лізингу і з такою категорією лізингоодержувача може запропонувати лізингова компанія;

- чи бере лізингова компанія комісію за розгляд заявки і який її розмір (може розраховуватися як відсоток від первісної вартості предмета лізингу, або від вартості залученого фінансування, тобто первісної вартості предмета лізингу за мінусом авансового лізингового платежу);
- чи передбачає лізингова компанія викупний платіж наприкінці терміну дії договору фінансового лізингу (зазвичай встановлюється у відсотках від первісної вартості предмета лізингу);
- яку валюту фінансування може запропонувати лізингова компанія (гривня, чи гривня з прив'язкою до долара США або євро). Якщо лізингодавець може залучити для фінансування лізингового проекту валютний кредит, для лізингоодержувача він може бути дешевшим, але треба розуміти, що валютні ризики перекладаються на клієнта;
- які схеми розрахунку лізингових платежів застосовує лізингодавець — стандартну (класичну), анuitет; чи є можливим сезонний графік (важливо для клієнтів з сезонним характером виробництва, наприклад, для аграріїв);
- який процент подорожчання, або реальна ставка.

Всі вищезазначені моменти є аспектами конкуренції між лізинговими компаніями, тому отримана інформація дозволить потенційному лізингоодержувачу визначити перелік лізингових компаній, співпраця з якими є для нього більш цікавою, тобто в які необхідно подати лізингові заявки з метою проведення подальшого тендеру комерційних пропозицій.

На основі даних, викладених в заявці, приймаючи їх за достовірні, лізингодавець проводить первинний скринінг лізингового проекту, тобто приймає попереднє рішення про те, чи буде лізингова компанія брати участь в його реалізації, чи відмовиться від співпраці з потенційним лізингоодержувачем. Перелік ідентифікаційних факторів, від яких залежить прийняття того чи іншого рішення, визначається кожною компанією індивідуально і залежить від її спеціалізації, стратегічних напрямів розвитку, можливостей щодо залучення довгострокових фінансових коштів, прийняттого для компанії рівня ризикованості операцій та багатьох інших чинників.

Так, зокрема, лізингодавець може відмовити потенційному лізингоодержувачу, якщо він не відноситься до того сегменту ринку (фізичні особи, малий і середній бізнес, великі корпоративні клієнти) чи галузі, з якими працює компанія; якщо діяльність його неприбуткова¹⁷, або клієнт працює менше одного року; якщо лізинговий проект є інвестиційним, або предмет лізингу є унікальним (нестандартним) і практично не існує вторинного ринку його реалізації. Негативне рішення щодо виконання лізингового проекту може обумовлюватися неможливістю для лізингової компанії залучення грошових коштів (за сума-

17. Зазвичай лізингові компанії, створені за участю іноземного капіталу, працюють тільки з тими клієнтами, діяльність яких неприбуткова.

ми та строками), необхідних для фінансування придбання предмету лізингу. Водночас позитивне рішення зазвичай приймається у випадках, коли:

- проект підпадає під умови стандартного лізингового продукту;
- лізингоодержувач є прибутковим;
- загальна ліквідність лізингоодержувача позитивна (поточні активи перевищують короткострокові зобов'язання);
- лізингоодержувач працює більше одного року;
- предмет лізингу є високоліквідним;
- вартість предмету лізингу незначна;
- термін лізингу не більше 2-х років.

Для проведення первинного скринінгу лізингових проектів використовують коефіцієнти, що визначають потенційну можливість лізингоодержувача сплачувати лізингові платежі. Найчастіше для такої цілі використовується співвідношення середньомісячних (квартальних) чистих надходжень (тільки виручка від реалізації) на всі рахунки потенційного лізингоодержувача до максимальної суми щомісячних (щоквартальних) лізингових платежів, розрахованих відповідно до умов лізингу, викладених клієнтом в лізинговій заявці.

Кожна компанія встановлює оптимальне для себе значення таких коефіцієнтів, і порівнюючи отримані результати із визначеною нижньою границею, приймає рішення щодо участі, відмови, або структуризації лізингового проекту.

Зауважимо, що первинний скринінг не обмежується лише аналізом лізингової заявки. За необхідності може проводитися інтерв'ю із представником лізингоодержувача (зустріч або телефонна розмова). Додатковим джерелом інформації для прийняття рішення можуть бути ЗМІ, інтернет-ресурси, відгуки (зокрема, рекомендації) постачальників або продавців основних засобів тощо.

За результатами первинного скринінгу (за умови, що лізингова компанія не відмовляється від участі в лізинговому проекті), потенційному лізингоодержувачу надається комерційна пропозиція, що включає основні умови лізингової операції — вартість предмету лізингу, строк, розмір авансового платежу, графік та суми періодичних лізингових платежів, викупний платіж тощо.

2.2. Аналіз комерційної пропозиції (на що треба звертати увагу)

Комерційна пропозиція, що отримується лізингоодержувачем від лізингової компанії, може мати різні форми, але за суттю завжди описує основні параметри майбутньої лізингової операції і показує фінансові зобов'язання, які клієнт матиме перед лізинговою компанією впродовж терміну дії лізингового договору. Одразу зауважимо, що умови, відображені в комерційній пропозиції, можуть не співпадати з тими, які викладалися клієнтом в лізинговій заявці. Така ситуація зазвичай виникає, якщо в результаті первинного скринінгу проекту лізингодавець доходить висновку про високу (для себе) ризикованість лізингового проекту і, відповідно, пропонує лізингоодержувачу змінити умови

операції. Зменшенню рівня ризикованості сприяють, зокрема, збільшення авансового (першого) лізингового платежу — частки участі клієнта в придбанні предмета лізингу власними коштами; зменшення вартості предмета лізингу (наприклад, клієнт хоче придбати два автомобіля, а лізингодавець пропонує йому взяти в лізинг один); зменшення терміну лізингової угоди тощо.

Таким чином, при аналізі комерційної пропозиції перш за все треба звернути увагу на:

- **первісну вартість предмета лізингу.** Як вже відзначалося, лізингові компанії зазвичай мають налагоджені зв'язки з тими виробниками/постачальниками/продавцями/дилерами основних засобів, на передачі в лізинг яких вони спеціалізуються, тому можуть користуватися відповідними пільговими умовами їх придбання, зокрема дисконтом або знижкою. З метою зацікавлення клієнта вони можуть віддати цю знижку лізингоодержувачу, тобто купівля предмета лізингу відбуватиметься за ціною нижчою за вказану в лізинговій заявці та офіційному прайсі постачальника;
- **розмір авансового платежу.** В післякризовий період, коли стратегією більшості лізингових компаній є підтримка якості лізингового портфеля, що передбачає зниження його ризикованості, лізингодавці встановлюють досить високі рівні участі лізингоодержувачів в придбанні предметів лізингу власними коштами. Якщо раніше розмір авансового платежу коливався від 10% до 30% від первісної вартості предмета лізингу, то нині варіює від 20% до 50%. Зауважимо, що чим більший авансовий платіж пропонує лізингова компанія, тим лояльніша вона до потенційного клієнта (мінімальні вимоги, мінімальний пакет документів для подальшого аналізу фінансово-господарської діяльності; для фізичних осіб реалізація проекту стає можливою без надання підтверджених фінансових документів щодо розміру заробітної плати, виписки з трудової книжки тощо);
- **схему розрахунку лізингового платежу**¹⁸. Використовуються головним чином два принципи обчислення лізингових платежів — класичний (або стандартний) і анuitет. Відмінності між ними такі: класична схема передбачає погашення залишку заборгованості за предмет лізингу — різниці між первісною вартістю і авансовим лізинговим платежем — рівними частинами впродовж терміну дії лізингового договору (наприклад, якщо договір укладається на 24 місяці і передбачається щомісячна сплата лізингових платежів, то кожного місяця погашається 1/24 частина заборгованості). Таким чином, за класичною схемою на початку дії лізингової угоди лізингоодержувач сплачує лізингові платежі більшого

18. Розрахунки лізингових платежів за різними схемами представлені в Додатку 2.2.

розміру, аніж наприкінці дії договору. Ануїтет полягає в тому, що клієнт сплачує періодичний лізинговий платіж однакового розміру впродовж всього терміну дії лізингового договору, а погашення залишку заборгованості за предмет лізингу відбувається за залишковим принципом. Класична схема з економічного погляду завжди більш приваблива для лізингоодержувача, оскільки загальний розмір сплачених лізингових платежів (за інших рівних умов) менше, аніж за застосування ануїтету;

- **складові лізингового платежу.** В більшості випадків лізингові компанії включають до складу лізингових платежів страхові внески, але іноді лізингодавці пропонують лізингоодержувачам укладати договори страхування предмета лізингу з визначеними страховими компаніями напряму (вигодонабувачем, звісно, є лізингова компанія). В такому разі лізингоодержувач, згідно з податковим законодавством України, не зможе відносити витрати, пов'язані з обслуговуванням такого договору страхування на зменшення прибутку до оподаткування, оскільки не він є власником основного засобу, що страхується, і повинен сплачувати відповідні суми за рахунок прибутку, що залишається в його розпорядженні. До того ж, лізингові компанії, які спеціалізуються на автолізингу, зазвичай надають певний пакет послуг з технічного сервісу транспортних засобів — предметів лізингу, оплата яких також може визначатися окремим договором і не входить до складу лізингових платежів. В таких випадках при порівнянні комерційних пропозицій, отриманих від декількох компаній, необхідно додатково враховувати і такі витрати, які мають додаватися до загальної вартості лізингового договору.

Вибір найприйнятнішої з отриманих комерційних пропозицій може здійснюватися шляхом порівняння загальної вартості лізингового договору (в разі інших рівних умов щодо терміну дії лізингової угоди, виду лізингу, вартості предмета лізингу, складу лізингового платежу), або через порівняння співвідношень загальної вартості лізингового договору до первісної вартості предмета лізингу. Також мають братися до уваги і нефінансові чинники. Наприклад, термін розгляду заявки (до отримання рішення лізингодавця щодо подальшої співпраці з клієнтом), строк поставки основного засобу предмета лізингу в разі, коли постачальника обирає лізингова компанія, умови гарантійного і післягарантійного обслуговування активу тощо.

2.3. Здійснення аналізу фінансово-господарської діяльності потенційного лізингоодержувача. Прийняття рішення щодо подальшої співпраці з клієнтом

Якщо комерційна пропозиція влаштовує потенційного лізингоодержувача, так, як і термін розгляду проекту, про який повідомляє його лізингова компанія, він подає пакет всіх необхідних для подальшого аналізу документів.

Деякі компанії також пропонують заповнити «Анкету лізингоодержувача»¹⁹, що містить інформацію як фінансового, так і нефінансового характеру.

Перелік необхідних для подальшого аналізу документів не є універсальним для кожного лізингового проекту і залежить від:

- юридичного статусу потенційного лізингоодержувача (фізична особа, підприємець, приватне підприємство, кооператив, господарське товариство, державне підприємство);
- системи бухгалтерського обліку (загальна, спрощена) та оподаткування (на загальних засадах, платник єдиного податку), що застосовується клієнтом;
- методики аналізу лізингового проекту (скорингова система²⁰, спрощений, поглиблений аналіз);
- вимог банку чи іншої фінансової установи, грошові кошти якої будуть залучені для фінансування лізингової угоди.

Кожна лізингова компанія будує власний процес розгляду лізингових заявок, що починається, коли потенційний лізингоодержувач надає повний комплект визначених для аналізу документів, оформлених належним чином²¹. Термін розгляду заявки є одним з моментів конкуренції між лізинговими компаніями, тому зазвичай внутрішніми документами лізингових компаній встановлюються строки, впродовж яких задіяні в аналізі проекту служби повинні надати свої висновки, оформити у встановленому форматі аналіз фінансово-господарської діяльності клієнта, визначивши основні умови реалізації лізингового проекту, та подати його на розгляд колегіального органу лізингової компанії (кредитного комітету чи комітету з лізингових проектів) для прийняття остаточного рішення.

В процесі розгляду лізингової заявки беруть участь працівники:

- **юридичної служби лізингової компанії**, що проводять експертизу юридичних документів, представлених клієнтом (юридичний статус потенційного лізингоодержувача, своєчасність і повнота формування статутного фонду, відповідність діяльності підприємства та сфери реалізації лізингового проекту тим напрямом та галузям, що визначені статутом, наявність необхідних ліцензій та дозволів, їх терміни, повноваження керівника на підписання лізингового договору тощо);
- **служби безпеки**, що перевіряють діяльність та ділову репутацію засновників підприємства, його керівників та головного бухгалтера,

19. Дивись Додаток 2.3

20. Якщо лізингодавець застосовує для аналізу фінансово-господарської діяльності клієнта скорингові процедури, зазвичай достатнім є заповнення анкети лізингоодержувача і мінімальний пакет юридичних документів — статут і установчий договір для юридичних осіб і копія паспорту та ідентифікаційного коду для фізичних осіб.

21. Важливим фактором успішності лізингового проекту є партнерське ставлення лізингоодержувача до лізингової компанії та готовність до співпраці. Оцінка лізингоодержувача, зокрема базується і на тому, як уважно він ставиться до підготовки пакету документів, необхідних для аналізу лізингового проекту, як він надає пояснення щодо специфіки роботи підприємства тощо. Перелік документів, що може вимагати лізингова компанія у клієнта — юридичної особи надано в додатку 2.4.

наявність пов'язаних осіб, кредитну історію, наявність претензій, позовів, санкцій проти підприємства, судових справ за участю лізингоодержувача тощо. Якщо висновок служби безпеки негативний, розгляд лізингової заявки припиняється і лізингова компанія відмовляється від подальшої співпраці з клієнтом;

- **фінансовий аналітик**, що безпосередньо проводить аналіз фінансово-господарської діяльності потенційного лізингоодержувача на основі представленої інформації фінансового та доступної інформації нефінансового характеру і представляє його у визначеному для даного проекту форматі;
- **експерт з обладнання**, що перевіряє відповідність вартості вказаних в лізинговій заявці специфікацій машин чи обладнання їх ринковій вартості.

Деякі лізингові компанії визначають як обов'язкову (інші застосовують такий підхід в окремих випадках, коли, наприклад, вартість лізингової угоди є досить суттєвою, або виникають певні сумніви щодо достовірності отриманої від клієнта інформації) процедуру — поїздки до лізингоодержувача з метою ознайомлення з організацією процесу виробництва, зустрічі з технологом, головним інженером, завідувачем виробництвом, огляду стану основних засобів та умов їх використання та обслуговування та ін. Такі поїздки є досить інформативними і дають можливість підтвердити отриману від лізингоодержувача інформацію та підготувати правильні висновки, а також оцінити можливі ризики самого виробництва.

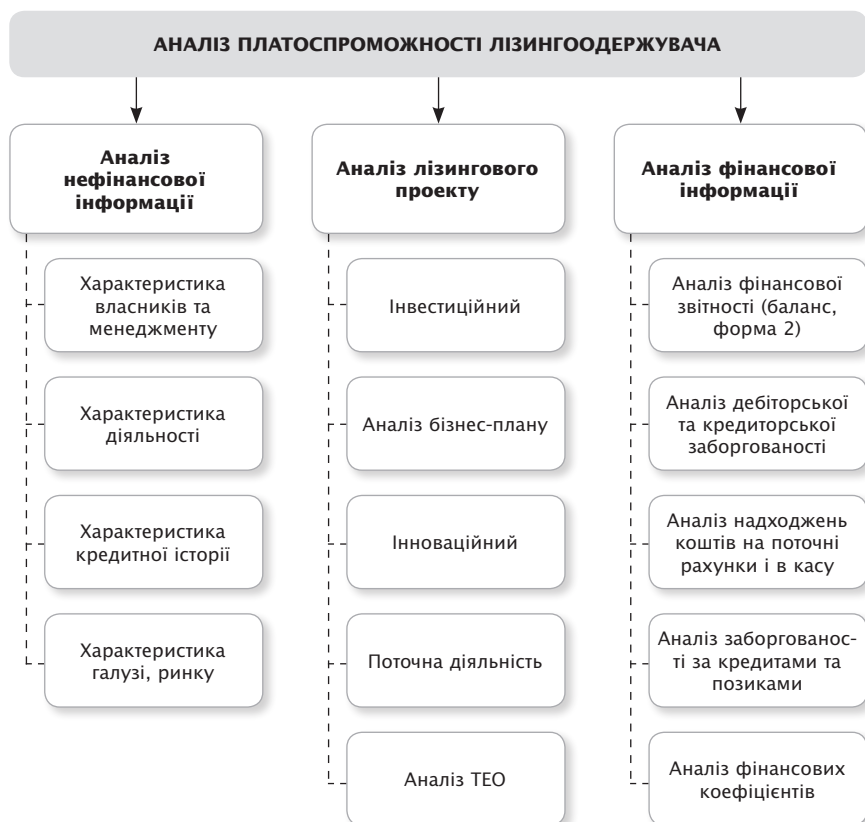
Всі формати оцінки лізингових заявок, що використовуються лізинговими компаніями, можна розділити на три види:

- скоринг;
- обмежений або спрощений аналіз фінансово-господарської діяльності потенційного лізингоодержувача;
- поглиблений аналіз фінансово-господарської діяльності потенційного лізингоодержувача.

Перші два види застосовуються за незначної (для компанії) вартості лізингового проекту у разі, якщо лізингоодержувачами є фізичні особи, підприємці, представники малого чи середнього бізнесу, у яких відсутня звітність у стандартному вигляді (баланс, звіт про фінансові результати), а також, якщо лізингова заявка підпадає під розроблену лізингодавцем спеціальну програму, чи продукт, у рамках яких передбачено застосування скорингу, або методики спрощеного аналізу фінансово-господарської діяльності клієнта. Поглиблений аналіз використовують за суттєвої вартості лізингового проекту, а також, якщо він є інвестиційним, або пов'язаним із значним зростанням виробництва і матиме великий вплив на майбутню платоспроможність лізингоодержувача²². Водночас застосування тієї чи іншої форми аналізу може залежати від вимог банку, чи іншої фінансової установи, ресурси якої залучаються для здійснення лізингової операції.

Кожен із вказаних підходів має свої особливості, але загальними є елементи оцінки потенційного лізингоодержувача з погляду наявності у нього передумов для отримання основних засобів в лізинг, а також його здатності своєчасно і в повному обсязі сплачувати платежі, передбачені умовами лізингової угоди. Їх можна розділити на три групи (див. рис. 1): аналіз нефінансової інформації, аналіз цілей фінансування (лізингового проекту) та аналіз фінансової інформації.

Рисунок 1. Основні напрями аналізу платоспроможності лізингоодержувача

22. Особливістю аналізу під час виконання інвестиційних лізингових проектів, або таких, що суттєво впливають на майбутню платоспроможність лізингоодержувача, є ретельна оцінка реальності основних показників бізнес-плану клієнта. Основні вимоги до складання бізнес-плану надано в Додатку 2.5.

2.3.1. Напрями аналізу нефінансової інформації щодо діяльності потенційного лізингоодержувача

Характеристика власників та менеджменту

Аналіз передбачає визначення власників підприємства-лізингоодержувача та осіб, що реально контролюють бізнес (іноді вони можуть відрізнятися), ступеню їх впливу на поточну діяльність підприємства та виявлення пов'язаних осіб. В будь-якому разі, службою безпеки здійснюється пошук та визначення, чи є засновники (особливо ті, що мають значну частку участі) власниками чи засновниками інших підприємств. Якщо лізингоодержувач є частиною групи компаній, ймовірним може бути відтік грошових коштів, які він генерує, на фінансування інших проектів групи, а також концентрація прибутків від діяльності підприємства на пов'язаних особах, що може негативно вплинути на платоспроможність, а, відповідно, і на можливість сплати лізингових платежів. Це додатковий ризик лізингового проекту, тому лізингодавцю необхідно визначити структуру групи, дослідити функції кожного підприємства в групі, виявити підприємство(а), які зосереджують основні грошові потоки та/або прибутки. У разі виявлення (за подальшого аналізу фінансової інформації) значного ризику відтоку коштів на інші підприємства групи, лізингова компанія вимагатиме поруку від найбільш платоспроможних учасників групи.

Також лізингодавець перевіряє участь засновників в інших підприємствах, які збанкрутували або знаходяться на стадії банкрутства. Якщо такий факт виявляється, дізнаються про причину банкрутства. В деяких випадках подібна інформація може стати причиною для відмови від здійснення лізингового проекту.

Здатність менеджменту лізингоодержувача ефективно керувати підприємством є похідною їхньої освіти, професійної підготовки, досвіду роботи в галузі і безпосередньо в компанії. Тому ключових осіб — директора, головного бухгалтера, а за потреби, й інших топ-менеджерів оцінюють саме за такими показниками. Крім того, служба безпеки перевіряє ділову репутацію осіб, що мають право підпису — керівника, головного бухгалтера. Юридична служба перевіряє повноваження директора щодо підписання договору лізингу.

Характеристика діяльності лізингоодержувача

Передусім аналізують усі види діяльності, що їх здійснює підприємство, — спочатку на відповідність тим, що вказані в статутних документах, потім на наявність необхідних ліцензій і дозволів; визначається також питома вага кожного з напрямів в загальному обсязі реалізації продукції чи послуг і основні ринки реалізації (регіон України або експортні поставки) за окремими видами діяльності. Така інформація необхідна для визначення можливих галу-

зових ризиків та ризиків, пов'язаних із можливою втратою частки ринку та оцінки їх впливу на платоспроможність клієнта.

Досить ретельно розглядають організацію виробництва потенційного лізингоодержувача: вивчають організацію виробничого процесу, забезпеченість основними засобами і персоналом відповідної кваліфікації, відносини з постачальниками та систему збуту, досліджують схеми роботи підприємства, виявляють відокремлені підрозділи та філіали. З цього погляду досить інформативним є аналіз анкети лізингоодержувача, інтерв'ю з лізингоодержувачем та відвідування підприємства.

Незалежно від особливості впливу виду (чи видів) економічної діяльності на організацію виробничого процесу потенційного клієнта, для комплексної оцінки ймовірності виникнення та рівня ризику неплатоспроможності лізингоодержувача, пов'язаного з організацією виробництва, завжди аналізуються його основні засоби, основні постачальники та покупці, схеми діяльності.

Під час аналізу основних засобів особлива увага звертається на два моменти: ступінь зношеності та право власності. Якщо виробництво організовано в приміщенні, що орендується, або в процесі виробництва задіяне орендоване устаткування, визначається термін відповідних договорів оренди, можливі умови їх пролонгації, оцінюється якість взаємин із орендодавцем. Наявність застарілого обладнання може свідчити, що підприємство не здатне виробляти якісну продукцію та більш орієнтоване на нижній ціновий сегмент (низька якість = низькі ціни). У разі використання застарілого обладнання існує також підвищений ризик технологічних перебоїв, що може призвести до втрат та додаткового залучення фінансування.

Аналіз основних постачальників та покупців підприємства дозволяє оцінити, наскільки диверсифіковано відповідні ризики лізингоодержувача, а також дослідити умови розрахунків з постачальниками й покупцями. Залежність лізингоодержувача від досить обмеженої кількості постачальників та покупців (зрозуміло з урахуванням галузевої специфіки) при відсутності альтернативних каналів поставок та збуту з часом може негативно вплинути на діяльність підприємства, його фінансовий стан, що відповідно позначиться і на можливості своєчасної сплати лізингових платежів у розмірі, що встановлений лізинговою угодою.

Дослідження *схем діяльності* клієнта дозволяє визначити взаємодію лізингоодержувача з його філіями або підприємствами групи. Метою такого дослідження є також аналіз руху грошових коштів між пов'язаними компаніями, що дозволяє в подальшому якісно оцінити фінансовий стан потенційного лізингоодержувача

Під час аналізу лізингоодержувача перевіряють наявність претензій, позовів стосовно клієнта, арештів майна, податкової застави та ін. Така інформація також характеризує спроможність організувати ефективний виробничий процес, ділову репутацію підприємства та здатність до ведення фінансових справ.

Характеристика кредитної історії

Інформація про кредитну історію потенційного лізингоодержувача²³ дає лізингодавцю можливість зробити висновки відносно якості обслуговування раніше залучених запозичених коштів. Своєчасне погашення кредитів є ще одним доказом позитивної ділової репутації клієнта. Затримки в погашенні позик або пролонгації кредитних договорів також можуть мати цілком об'єктивні причини, які лізингоодержувач повинен пояснити. Важливим є і аналіз цільового призначення кредитів, що опосередковано характеризує ефективність організації виробничого процесу загалом. Наприклад, якщо підприємство постійно залує позики з метою поповнення обігових коштів, причиною може слугувати недостатність грошових надходжень для виконання існуючих фінансових зобов'язань. Цей фактор береться до уваги під час оцінки можливості потенційного лізингоодержувача своєчасно і повному обсязі обслуговувати лізинговий договір.

Співвідношення суми забезпечення кредитного договору до величини позики також стає для лізингової компанії своєрідним індикатором фінансових можливостей підприємства. Чим більше такий показник відрізняється від рівня, прийнятого для стандартних кредитів, тим більший кредитний ризик передбачав банк після ретельної перевірки позичальника.

Отримана інформація щодо кредитної історії аналізується фінансовим аналітиком лізингової компанії, а служба безпеки її перевіряє, адже клієнт не завжди повідомляє про себе негативні факти.

Характеристика галузі, ринку

Розуміння загальної характеристики галузі, в якій працює підприємство-лізингоодержувач дозволяє лізингодавцю оцінити перспективи його діяльності загалом (кожна галузь в той чи інший проміжок часу може знаходитися на стадії спаду або піднесення), проаналізувати галузеву специфіку (виробничий цикл, сезонність, особливості зберігання, перевезення та збуту продукції тощо) та визначити основні галузеві ризики. Важливим з погляду аналізу платоспроможності клієнта є дослідження ринку, на якому зосереджує свою діяльність підприємство (динаміка, тенденції, прогнози, обсяги), рівня конкуренції, головних факторів, які впливають на рівень продажу, а також оцінка сильних та слабких сторін бізнесу потенційного лізингоодержувача, його позиції на ринку, конкурентних переваг, чутливості до змін факторів продажу тощо.

23. Зазвичай інформацію про кредитну історію клієнт надає в «Анкеті лізингоодержувача».

2.3.2. Аналіз лізингового проекту

Залежно від мети, з якою лізингоодержувач придбаває основні засоби, лізингові проекти поділяються на *інвестиційні* (у разі відкриття нового виду діяльності), *інноваційні* (коли застосування придбаних основних засобів суттєво збільшує обсяги виробництва). Інші причини придбання пов'язуються із поточною діяльністю підприємства і такі проекти класифікуються як *поточні*. Причиною такого групування лізингових проектів є різниця в підході до їх аналізу.

Якщо потенційний лізингоодержувач звертається в лізингову компанію з метою отримання активу, пов'язаного з його поточною діяльністю, придбання якого суттєвим чином не впливає на її результати, підготовка бізнес-плану не обов'язкова (іноді вимагається лише техніко-економічне обґрунтування придбання основного засобу). Висновки щодо платоспроможності клієнта (можливості в строк і в повному обсязі сплачувати лізингові платежі) базуються на показниках його поточної діяльності з урахуванням прогнозованої (на період лізингу) динаміки. Якщо ж лізингоодержувач зацікавлений у здійсненні інвестиційного чи інноваційного проекту, від успішності реалізації яких залежатиме можливість своєчасного погашення лізингових платежів, необхідним є надання відповідного бізнес-плану, в якому повинна відображатися вся потрібна для проведення якісного аналізу проекту, визначення ступеня його ризику фінансова та нефінансова інформація²⁴. Зауважимо, що будь-який інвестиційний чи інноваційний проект перш за все має базуватися на тенденціях розвитку відповідної галузі чи ринку, а також враховувати можливості та досвід лізингоодержувача.

Вимоги щодо структури бізнес-плану потенційного лізингоодержувача та основні напрямки його аналізу наведено в Додатку 2.5. На перший погляд може здатися, що це досить великий документ, підготовка якого потребує ретельних досліджень, навичок щодо прогнозування і забирає багато часу. Однак наявність такого документу свідчить про те, що клієнт до моменту звернення в лізингову компанію виконав певну підготовчу роботу, оцінив ризики, пов'язані з реалізацією проекту, визначив стратегію і тактику його виконання. Якщо бізнес-план підготовлено спеціалістами лізингоодержувача, він зазвичай відображає реальний стан речей і, відповідно, є достатньо корисним для аналізу, хоча не завжди добре складеним. Проте, частими є випадки, коли подібний документ готують наймені лізингоодержувачем консультанти. Зрозуміло, що ефективність та корисність його буває досить низькою і потребує отримання суттєвої частки додаткової інформації безпосередньо від клієнта.

24. Якщо лізинговий проект є інноваційним або інвестиційним, аналіз платоспроможності в основному зосереджується на оцінці окупності проекту. При цьому аналіз поточного стану підприємства-лізингоодержувача (фінансова стійкість, платоспроможність, обсяги діяльності) має значення лише для оцінки здатності обслуговувати лізинговий договір (сплачувати лізингові платежі) до того, як інвестиційний чи інноваційний проект почне генерувати грошовий потік. Тому лізингодавцем висуваються відповідні вимоги щодо складання бізнес-плану.

2.3.3. Аналіз фінансової інформації щодо діяльності потенційного лізингоодержувача. Процедура прийняття рішення щодо здійснення лізингового проекту

Головна увага під час аналізу фінансової інформації щодо діяльності потенційного лізингоодержувача приділяється таким трьом складникам: фінансовій звітності, надходженням на рахунки в банках та касу, а також поточній заборгованості за кредитами і позиками. Лізингодавцю необхідно перевірити та підтвердити достовірність фінансової інформації, інтерпретувати її належним чином та побудувати прогноз фінансового стану лізингоодержувача, бажано на весь період дії лізингової угоди, щоб оцінити і за змоги знизити часовий ризик.

Перевірці підлягає будь-яка інформація, надана лізингоодержувачем, і з погляду достовірності, через співставлення динаміки та даних з загальнодоступних джерел, і з погляду об'єктивності відображення економічної діяльності. Основою для аналізу фінансової інформації є баланс (форма №1) і звіт про фінансові результати (форма №2) підприємства-лізингоодержувача.

Перевірка балансу, яку здійснює фінансовий аналітик лізингової компанії, містить:

- оцінку правильності його складення;
- правомірність володіння активами та підтвердження зобов'язань;
- реальну наявність активів та зобов'язань;
- стан активів і зобов'язань та їх оцінку;
- історичний аспект (дані попередніх балансів, динаміка, тренди).

Результатом перевірки всіх значимих статей активу та пасиву балансу, що виконується, виходячи з наданих клієнтом в пакеті документів відповідних розшифровок складу основних засобів, залишків готової продукції і матеріальних запасів, дебіторської і кредиторської заборгованостей тощо, стає аналітичний баланс, який в подальшому використовується для більш поглибленого аналізу (структура, динаміка змін статей балансу), а також для розрахунку основних фінансових коефіцієнтів, що подають фінансову інформацію в загальноприйнятному, зручному для сприйняття вигляді. Зауважимо, що аналітичний баланс може відрізнятися від балансу, підготовленого клієнтом, у разі, якщо під час перевірки виявляються помилки, невідповідна вартість активів або зобов'язань.

Структура балансу показує питому вагу кожної з статей балансу у валюті балансу (у відсотках). Немає чіткої відповіді: правильна, чи неправильна структура балансу, оскільки кожний бізнес є унікальним. Є певні тенденції галузей, з якими слід порівнювати структуру балансу даного підприємства. Наприклад, вважається нормальним, коли у будівельного підприємства значна частина суми активів припадає на основні засоби, але для торговельного підприємства така структура нетипова. Щодо структури зобов'язань є також певні критерії, за якими оцінюються підприємства окремих галузей. Так, для торговельного підприємства типовим буде наявність в структурі балансу значної суми коротко-

термінових зобов'язань, оскільки, як правило, торгові підприємства мають відстрочку в оплаті товарів. Така структура нетипова для будівельної організації, де переважають довгострокові зобов'язання, оскільки такі організації використовують довгострокові кредити та лізинг для закупівлі значної кількості дорогих основних засобів, які необхідні для їхньої діяльності.

Динаміка змін статей балансу від періоду до періоду показує, яким чином зростає підприємство, в яких напрямках і за рахунок яких ресурсів розвивається його діяльність, а також дає змогу простежити певні тенденції щодо формування структури балансу. Якщо динаміка позитивна, це свідчить, що підприємство розвивається, правильно формує структуру активів і правильно організовує фінансування. Негативна динаміка показує зменшення, згортання діяльності, а збереження неправильної структури балансу вказує на неправильну структуру активів, або неправильну структуру формування зобов'язань.

Якщо сукупні активи підприємства, виходячи з даних аналітичного балансу, дорівнюють або менші за його зобов'язання, це означає, що лізингоодержувач не має власного капіталу, тобто власник або нічого не вкладає в підприємство, або втратив кошти в результаті збиткової діяльності.

Капітал становить суму, на яку сукупні активи підприємства перевищують зобов'язання, і є певним страховим резервом лізингоодержувача — коштами, на які підприємство може розраховувати у період застою, спаду виробництва, збитків. Капітал дає захист як лізингоодержувачу, так і лізинговій компанії. Аналіз структури капіталу показує тенденції та напрями розвитку підприємства:

- великий статутний капітал, тобто суттєві внески власників, показує їх зацікавленість в розвитку діяльності підприємства (власник, який ризикує значною сумою вкладених коштів, завжди працюватиме більше, активніше і буде більше зацікавлений в розвитку підприємства, аніж власник, який вклав у підприємство незначну суму);
- збільшення статутного фонду за рахунок додаткових внесків є позитивною тенденцією. Проте, якщо додаткові вкладення здійснюються для підтримання ліквідності підприємства, це може мати негативний підтекст;
- збільшення капіталу за рахунок прибутку минулих періодів також свідчить про зацікавленість засновників в розвитку підприємства;
- загальна сума накопиченого прибутку показує, чи була діяльність підприємства ефективною;
- наявність збитків і їх збільшення з року в рік є негативною тенденцією і має стати предметом додаткових досліджень (наявність збитків є зрозумілою в період, наприклад, активного розвитку підприємства, але негативним чинником — при звичайній діяльності).

Під час оцінювання платоспроможності потенційного лізингоодержувача, важливим є визначення *ліквідності* підприємства, яку характеризують такі показники:

- Сума робочого капіталу (чистий оборотний капітал), що обчислюється як різниця суми оборотних активів (баланс — форма №1 рядок 260) та суми поточних зобов'язань (баланс — форма №1 рядок 620). Величина робочого капіталу має бути позитивною. Негативне значення вказує на відсутність ліквідності.
- Коефіцієнт загальної ліквідності, що розраховується як відношення оборотних активів (баланс-форма №1 рядок 260) до поточних зобов'язань (баланс — форма №1 рядок 620), має мати значення більше одиниці. Якщо показник загальної ліквідності є меншим одиниці, це означає, що підприємство не може виконувати свої зобов'язання, тобто є неліквідним. Відсутність ліквідності — перший крок до банкрутства. Якщо реалізація лізингового проекту покращує або, як мінімум, не погіршує ліквідності, тоді проект слід реалізовувати. Якщо ж підприємство, в результаті реалізації лізингового проекту, стане неліквідним, слід детально вивчити механізми та умови діяльності підприємства.

Для визначення фінансової стійкості аналітиками визначаються різноманітні показники, які можуть називатися по-різному — коефіцієнти фінансової залежності або незалежності, фінансової автономії, фінансової стійкості, фінансового левериджу, — але загалом є, як правило, інтерпретацією трьох сум: суми капіталу, суми зобов'язань та валюти балансу:

- Фінансовий важіль / Коефіцієнт фінансової стійкості. Визначається як відношення зобов'язань підприємства (баланс-форма №1 сума рядків 480, 620) до його капіталу (баланс-форма №1 рядок 380). Якщо показник менший за одиницю, діяльність підприємства в основному фінансується за рахунок власних коштів. Показник від 1 до 4 є звичним для умов України. На практиці лізингові компанії працюють з підприємствами, навіть якщо показник фінансової незалежності є більшим від 4. Максимальне значення цього показника — 10, що для великих торговельних підприємств може бути звичним, але критичним для невеликого виробничого підприємства.
- Коефіцієнт фінансової незалежності. Визначається як відношення капіталу (баланс-форма №1 рядок 380) до валюти балансу (баланс-форма №1 рядок 640). Показник пояснює рівень фінансування балансу за рахунок власних коштів. Нормативним є значення 0,5. Звичайно, певна кількість клієнтів лізингової компанії може мати цей показник на рівні, значно нижчому від нормативного, тому нижнє значення цього показника визначається кожним лізингодавцем самостійно.
- Коефіцієнт маневреності робочого капіталу. Визначається як відношення чистого робочого капіталу (баланс-форма №1 рядок 260 — баланс-форма №1 рядок 620) до власного капіталу (баланс-форма №1 рядок 380).

Результатом аналізу балансу мають бути узагальнені висновки з поясненням тенденцій розвитку підприємства та його платоспроможності. З метою зниження ризикованості співпраці з клієнтом, лізингова компанія може визначити умови, при виконанні яких відповідний лізинговий проект може бути реалізований. Наприклад, може порекомендувати лізингоодержувачу продати активи, які не використовуються в його поточній діяльності, а за рахунок виручки погасити заборгованість, поповнити обігові кошти або купити нові, більш ефективні основні засоби.

Основним напрямом аналізу звіту про фінансові результати (форма №2) є визначення платоспроможності лізингоодержувача, тобто його здатності своєчасно і в повному обсязі виконувати всі свої боргові зобов'язання та сплачувати лізингові платежі. Для забезпечення платоспроможності підприємство має генерувати доходи, які б покривали витрати та формували прибуток, що є джерелом розвитку підприємства, збільшення його капіталу. Таким чином, лізингова компанія аналізує структуру звіту про фінансові результати, розглядає методи ведення бухгалтерського обліку на підприємстві, пов'язані з формуванням доходів та витрат, визначенням прибутку, складає прогностичний звіт про фінансові результати (на період дії лізингової угоди) та визначає платоспроможність клієнта.

Важливим моментом в оцінці фінансово-господарської діяльності потенційного лізингоодержувача є питання прибутковості його діяльності, оскільки прибуток є показником фінансової та економічної ефективності. Якщо діяльність прибуткова, це вже є позитивним. Водночас тільки наявність збитків не може стати підставою для відмови лізингодавця від участі в лізинговому проекті. Сума прибутку, що відображена в звіті про фінансові результати, у більшості випадків (крім тих, коли прибуток було розподілено, сформовано за його рахунок певні фонди, сплачені дивіденди тощо) має збігатися з величиною прибутку, зазначеною в балансі.

Аналіз прибутку розпочинається із зіставлення норм прибутковості підприємства — потенційного лізингоодержувача з показниками роботи аналогічних підприємств галузі та сфери. Нижча порівняно з іншими підприємствами норма прибутковості свідчить про проблеми, або ж як мінімум вказує на необхідність детального аналізу доходів та витрат.

Для визначення тенденцій необхідно проаналізувати і порівняти звіти про фінансові результати за попередні періоди (структура, динаміка змін основних статей, темпи зростання прибутку тощо). Показовим є використання підприємством прибутку. Якщо прибуток не вилучається з підприємства, а збільшує розмір його капіталу, це свідчить про зацікавленість власника у розвитку підприємства. Ефективним є й використання прибутку на придбання виробничих основних засобів. Якщо підприємством придбаваються основні засоби, які не залучено у виробничому процесі, або не застосовано у виробництві, це свідчить

про неефективне використання прибутку, або про приховану форму вилучення прибутку через купівлю основних засобів для власного використання.

Складник аналізу прибутку — розрахунок коефіцієнтів рентабельності (прибутковості):

- Рентабельність активів (ROA) — це відношення чистого прибутку або збитку (Звіт про фінансові результати — форма №2 рядок 220 або 225 (гр.3)) до середньої, за відповідний проміжок часу, величини активів підприємства ((баланс-форма №1 рядок 280 (гр.3) + баланс-форма №1 рядок 280 (гр.4))/2).
- Рентабельність власного капіталу (ROE) — це відношення чистого прибутку або збитку (Звіт про фінансові результати — форма №2 рядок 220 або 225 (гр.3)) до середньої, за відповідний проміжок часу, величини власного капіталу підприємства ((баланс-форма №1 рядок 380 (гр.3) + баланс-форма №1 рядок 380 (гр.4))/2).
- Коефіцієнт рентабельності продажу (ROI) — це відношення чистого прибутку або збитку (Звіт про фінансові результати — форма №2 рядок 220 або 225 (гр.3)) до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (Звіт про фінансові результати — форма №2 рядок 035).

Важливим елементом фінансового аналізу є також визначення показників оборотності дебіторської, кредиторської заборгованостей та товарно-матеріальних запасів. Для цього використовують як дані аналітичного балансу, так і форми №2. Так:

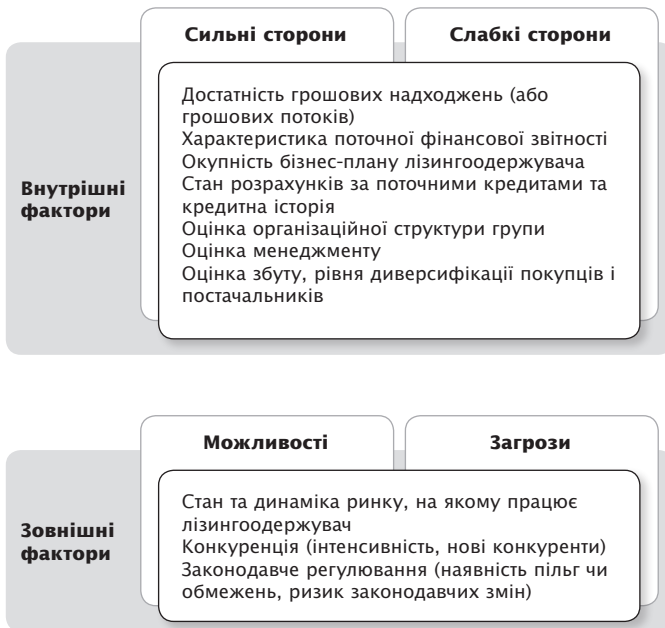
- Оборотність дебіторської заборгованості в днях обчислюють як відношення добутку середньої величини дебіторської заборгованості за період ((баланс-форма №1 сума рядків 150-210 (гр.3) + баланс-форма №1 сума рядків 150-210 (гр.4))/2) на кількість днів періоду до чистої виручки від реалізації за відповідний період (Звіт про фінансові результати — форма №2 рядок 035).
- Оборотність кредиторської заборгованості в днях дорівнює відношенню добутку середньої величини кредиторської заборгованості за період ((баланс-форма №1 рядок 530 (гр.3) + баланс-форма №1 рядок 530 (гр.4))/2) на кількість днів періоду до чистої виручки від реалізації за відповідний період (Звіт про фінансові результати — форма №2 рядок 035).
- Оборотність товарно-матеріальних запасів в днях розраховується як відношення добутку середньої величини товарно-матеріальних запасів за період ((баланс-форма №1 сума рядків 100-240 (гр.3) + баланс-форма №1 сума рядків 100-140 (гр.4))/2) на кількість днів цього періоду до собівартості реалізованої продукції за відповідний період (Звіт про фінансові результати — форма №2 рядок 040).

Нормативні значення наведених коефіцієнтів оборотності залежать від галузевої приналежності потенційного лізингоодержувача

На основі визначених вище коефіцієнтів оборотності обчислюється тривалість фінансового циклу. Фінансовий цикл — це період між датою повного розрахунку з постачальниками за поставлену продукцію та датою отримання виручки від реалізації цієї продукції. Тривалість фінансового циклу дорівнює оборотності товарно-матеріальних запасів в днях плюс оборотність дебіторської заборгованості в днях, мінус оборотність кредиторської заборгованості в днях.

Зведені результати аналізу платоспроможності потенційного лізингоодержувача відображаються в форматі SWOT-аналізу, стандартна форма якого передбачає поділ базових факторів на 4 групи: сильні сторони, слабкі сторони, можливості та загрози. Сильні та слабкі сторони містять перелік факторів, які є внутрішніми для лізингоодержувача. У групах «можливості» та «загрози» відображають зовнішні фактори, незалежні від лізингоодержувача (див. рис. 2).

Рисунок 2. Приклад структури SWOT-аналізу.

Особливу увагу лізингодавець приділяє визначенню слабких сторін лізингового проекту, що дозволяє:

- контролювати та зменшити ризики лізингових проектів, а також
- прийняти правильні умови фінансування, які забезпечать зменшення ризиків до допустимого рівня або їх компенсацію.

До слабких сторін проекту, зокрема, належать :

- недосконала організація та управління бізнесом лізингоодержувача;
- відсутність достатнього досвіду в сфері реалізації лізингового проекту;
- низька прибутковість проекту;
- нерозвиненість ринку або навпаки надмірна конкуренція на ринку лізингоодержувача;
- наявність порушень фінансової дисципліни;
- відсутність об'єктивної фінансової звітності;
- значні коливання цін на товари, роботи, послуги лізингоодержувача;
- постійні зміни керівного складу;
- складне законодавче регулювання сфери діяльності лізингоодержувача;
- відсутність альтернативних постачальників або покупців;
- недостатність власних коштів;
- низька ліквідність предмету лізингу;
- недостатність надходжень від основного виду діяльності для сплати лізингових платежів тощо.

Розуміння слабких сторін лізингоодержувача та лізингового проекту дає можливість визначити умови лізингової операції, які їх враховуватимуть. Проте, не всі слабкі сторони можуть бути компенсовані. Недостатність надходжень від реалізації лізингового проекту не зможе бути компенсована жодними заходами або забезпеченням. В той же час слабкість застави може бути компенсована доброю платоспроможністю. З урахуванням слабких сторін лізингодавця визначає способи моніторингу та контролю. Невід'ємною частиною висновку щодо фінансування є визначення ступеня ризику угоди.

Виходячи з результатів фінансово-господарської діяльності потенційного лізингоодержувача, фінансовий аналітик або ризик-менеджер лізингової компанії робить висновок щодо можливості здійснення лізингової операції і визначає її умови. Як і за проведення первинного скринінгу лізингового проекту, вони можуть певним чином відрізнятися від тих, що зазначалися клієнтом в заявці на отримання лізингових послуг. Зокрема, фінансовий аналітик може пропонувати більший авансовий лізинговий платіж або додаткове (крім застави основного засобу — предмета лізингу) забезпечення лізингової операції²⁵. Додатковим забезпеченням можуть бути:

- «тверда» застава — майно лізингоодержувача;
- поручництво (засновників лізингоодержувача, бізнес-партнерів, для фізичних осіб — членів їх родини);
- гарантії від фінансових установ тощо.

25. Додаткове забезпечення використовується як елемент скорочення можливих ризиків лізингодавця, пов'язаних із виконанням лізингового договору (ризик неплатежів, часовий, товарний ризик).

Остаточне рішення щодо участі в лізинговій операції чи відмови від її здійснення приймається колегіальним органом лізингової компанії — кредитним (лізинговим) комітетом, членами якого зазвичай є топ-менеджери вищої ланки — директор лізингової компанії, фінансовий директор, комерційний директор, керівник юридичної служби та служби безпеки. Звіт щодо аналізу фінансово-господарської діяльності потенційного лізингоодержувача, оформлена відповідним документом юридична експертиза клієнта, висновок служби безпеки, заздалегідь (за певний термін часу до дати проведення засідання) передаються всім членам колегіального органу, уповноваженого приймати рішення щодо здійснення лізингового проекту, для попереднього ознайомлення.

Під час засідання колегіального органу лізинговий проект представляє фронт менеджер (менеджер з продажу), виступають фахівці, що здійснювали аналіз фінансово-господарської діяльності потенційного лізингоодержувача (фінансовий аналітик, ризик-менеджер), юридичну експертизу (юрист) та представник служби безпеки. Отриману інформацію обговорюють і проводять голосування, за результатами якого може бути прийняте одне з рішень:

- погодити лізинговий проект на визначених (представлених до розгляду) умовах;
- погодити лізинговий проект за умови отримання певних документів або вчинення лізингоодержувачем певних дій (проект направляється на доопрацювання);
- відхилити лізинговий проект.

Про рішення кредитного (лізингового) комітету повідомляють клієнту. В разі, якщо клієнт погоджується з умовами здійснення лізингової операції, викладеними в рішенні кредитного комітету, з ним укладається договір лізингу. Водночас лізингова компанія укладає договір купівлі-продажу з постачальником основного засобу — предмета лізингу. Після сплати авансового (першого) лізингового платежу, який лізингова компанія перераховує постачальнику активу, в разі, якщо лізингова операція фінансується за рахунок кредитних коштів, лізингодавець укладає кредитний договір з банком і, отримавши позику, здійснює остаточний розрахунок з постачальником. Страхова компанія готує договір страхування предмета лізингу, і після його підписання предмет лізингу передається лізингоодержувачу.

2.3.4. Особливості аналізу платоспроможності малих підприємств, приватних підприємців (СПД) та фізичних осіб

Оскільки малі підприємства та СПД, згідно з українським законодавством, можуть вести скорочену за показниками фінансову звітність у складі балансу та звіту про фінансові результати, а у деяких випадках, залежно від річних обсягів валових доходів і за сплати єдиного податку, тільки книгу обліку

доходів та витрат, аналіз їх платоспроможності як потенційних лізингоодержувачів, має свою специфіку. Головна увага лізингодавців приділяється нефінансовій інформації, яка, з одного боку, має підтверджувати фінансові показники, відображені в скороченій або спрощеній звітності, з іншого боку, дає більшу уяву про платоспроможність лізингоодержувача, виходячи з того, що фактичний стан бізнесу може відрізнятися від даних офіційної звітності (можлива суттєва частка готівкових розрахунків), а також враховуючи той факт, що приватна та ділова сфери (доходи та витрати підприємств та їх власників) досить тісно пов'язані між собою. Зауважимо також, що лізингові операції з цим сегментом лізингоодержувачів зазвичай пов'язані з поточними потребами і потребують фінансування, головним чином, в порівняно невеликих розмірах.

Під час аналізу малих підприємств (в т.ч. їх власників), приватних підприємців та фізичних осіб лізингові компанії звертають увагу на:

- вік і здоров'я лізингоодержувача;
- родинний стан;
- загальний матеріальний стан лізингоодержувача, його доходи та витрати;
- соціальну стабільність лізингоодержувача, у т.ч. наявність приватної нерухомості або цінних паперів;
- кредитну та лізингову історію;
- зв'язки лізингоодержувача в діловому світі;
- відгуки про лізингоодержувача третіх осіб;
- наявність реального додаткового забезпечення (у разі потреби).

Виходячи з тісного зв'язку між господарською та приватною сферами діяльності таких клієнтів лізингових компаній, як фізичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності (СПД) та малі підприємства, у випадках, якщо досить складно відокремити доходи та витрати юридичної особи від доходів та витрат її власника — фізичної особи, лізингодавці застосовують такий підхід до аналізу їх платоспроможності, який враховує ці особливості. Так, для аналізу нефінансової інформації щодо діяльності фізичної особи чи СПД лізинговій компанії необхідно мати такі дані:

- прізвище, ім'я, по батькові;
- дата народження. Вік визначає фінансові можливості лізингоодержувача, рівень його добробуту, стабільність нинішнього стану, перспективи. Найприйнятнішим для здійснення лізингової операції є вік в інтервалі від 30 до 45 років (виходячи з паспортних даних);
- адреса та контактний телефон;
- час проживання в даній місцевості, що характеризує ступінь "осілости" лізингоодержувача, стабільність його зв'язків із зовнішнім середовищем. Строк проживання більш як 5 років є найприйнятнішим (виходячи з паспортних даних);

- дані про родину лізингоодержувача (кількість осіб, витрати та доходи тощо). До того ж, родинний стан є визначальним моментом у мотивації лізингоодержувача. Наявність дітей у родині зміцнює відповідальність людини, у тому числі й за зобов'язаннями з оплати лізингових платежів (виходячи з паспортних даних);
 - характеристика майна, що належить родині;
 - інше майно, що належить лізингоодержувачу (земля, автомобіль, будинок, дача та ін.). Володіння нерухомістю та транспортними засобами характеризує лізингоодержувача з погляду його забезпеченості та стабільності. Нерухомість та транспортні засоби лізингова компанія також може розглядати як додаткове забезпечення лізингової операції, якщо таке є необхідним;
 - освіта;
 - спеціальність згідно з дипломом характеризує рівень спеціальної підготовки працівника, його кваліфікацію, знання та уміння вести справи, особливо якщо напрям діяльності СПД чи галузь, в якій зайнята фізична особа-лізингоодержувач, відповідає набутій, виходячи з даних диплома, спеціальності;
 - військовий обов'язок підвищує ризик призову на службу або збори, пов'язані з ліквідацією наслідків катастроф, стихійних лих, які можуть вплинути на виконання обов'язків за лізинговим договором (виходячи з даних військового квитка);
 - активний стаж роботи підприємцем свідчить про ступінь поінформованості лізингоодержувача про ринок, визначає його здібності щодо ефективного менеджменту, вміння налагоджувати стосунки з поставальниками та споживачами, особливо якщо простежується позитивна динаміка розвитку. Найприйнятнішим для лізингодавця є п'ятирічний стаж і більше (виходячи з даних податкової інспекції);
 - кредитна та лізингова історія — важливий показник в ухваленні рішення про укладання лізингової угоди. Відсутність претензій за раніше взятими кредитами та укладеними лізинговими договорами свідчить про високий ступінь відповідальності та порядності лізингоодержувача;
 - наявність страхових полісів є важливим чинником у разі виникнення нещасного випадку з лізингоодержувачем або його майном (страхування життя, страхування особистого майна лізингоодержувача).
- Перевага віддається лізингоодержувачам, які мають страховий поліс.

Для визначення спроможності лізингоодержувача — *фізичної особи* в строк і в повному обсязі сплачувати лізингові платежі за угодою порівнюються її щомісячні доходи та витрати родини. Для фізичних осіб доходами є їх заробітна плата, довідка про розміри якої, видана роботодавцем, передається в лізингову компанію, а також інші доходи, які фізична особа отримує на регулярній основі при умові, що є відповідне документальне підтвердження. Різниця між серед-

ньомісячними доходами та середньомісячними витратами на родину — чистий грошовий потік — визначає можливість лізингоодержувача сплачувати лізингові платежі. Саме цей показник відіграє вирішальну роль у прийнятті позитивного чи негативного рішення щодо участі лізингової компанії у лізинговій операції з фізичною особою — потенційним лізингоодержувачем.

Для визначення платоспроможності СПД беруть до уваги доходи від підприємницької діяльності (виходячи з даних офіційної звітності, а у випадку, якщо вона відображає не весь грошовий потік, виходячи з інформації, отриманої від лізингоотримувача, якщо він може надати відповідні докази) та інші постійні (регулярні) доходи, які він отримує щомісячно, але вони не мають безпосереднього відношення до підприємницької діяльності (необхідне документальне підтвердження). Також визначаються витрати, пов'язані з підприємницькою діяльністю, та витрати родини. Середньомісячна величина грошових коштів — різниця між доходами підприємця та витратами, пов'язаними з діяльністю та утриманням родини, визначає можливість фізичної особи-СПД сплачувати лізингові платежі в строк і в повному обсязі.

Напрями аналізу лізингових проектів з потенційним лізингоодержувачем — малим підприємством, частково збігаються із загальними, викладеними вище, підходами, що застосовують до крупних клієнтів. Це зокрема стосується процедури аналізу нефінансової інформації — надається характеристика власникам та менеджменту, оцінюється організація виробничого процесу на підприємстві, досліджується галузь діяльності лізингоодержувача, особливості ринку, на якому він працює, його конкурентоспроможність, береться до уваги кредитна історія тощо. Аналіз фінансової інформації також здійснюється за методиками, що застосовують до крупних клієнтів, — здійснюється оцінка показників балансу та звіту про фінансові результати, визначається їх динаміка та прогностні тенденції, розраховуються фінансові коефіцієнти. Специфіка полягає в підходах до складання аналітичного балансу та визначення підтверджених доходів та видатків, що відображаються у відповідному звіті. Виходячи з того, що малі підприємства здебільшого застосовують скорочений, або спрощений формат фінансової звітності, фактичний стан їхньої діяльності може певним чином відрізнятися від офіційних даних (готівкові розрахунки тощо), приватна та ділова сфери власників можуть бути досить тісно пов'язані. Лізингодавцями часто береться до уваги внутрішня управлінська звітність малого підприємства, враховується інформація нефінансового характеру, яка може підтвердити відповідні фінансові показники, корисним вважається відвідування клієнта, що дає можливість оцінити товарно-матеріальні запаси та ступінь зношеності основних фондів.

Остаточне рішення щодо здійснення лізингового проекту з малими підприємствами, СПД та фізичними особами також приймається на засіданні колегіального органу лізингової компанії — кредитного (лізингового) комітету. Процедура передачі предмета лізингу аналогічна тій, що була описана вище.

ДОДАТОК 2.1. Заявка на отримання лізингових послуг

Дата заповнення

Найменування підприємства:

Повне:

Коротке:

Адреса, поштовий індекс:

Юридична:

Фактична:

Юридичний статус
(форма власності)

Код ЄДРПОУ

Код платника податків

П.І.Б.

Телефон / факс E-mail

Керівник:	
Гол. бухгалтер:	
Контактна особа:	

Рахунки підприємства:

Розрахунковий №		Банк		МФО	
Додатковий розрахунковий №		Банк		МФО	
Валютний №		Банк		МФО	

Підприємство зареєстроване у виконкомі:

Дата реєстрації

№ справи

Підприємство є на обліку
у податковій адміністрації:

Дата реєстрації

№ справи

Основні види діяльності:

Чи потрібна ліцензія або дозвіл на визначені види діяльності (вказати № та термін дії)

Фінансовий стан:

	Поточний рік	Попередній рік
Валюта Балансу, тис. грн.		
Прибуток, тис. грн.		
Заборгованість, тис. грн.: - кредиторська, - дебіторська		
Середньомісячна виручка від реалізації, тис. грн.		

Мета здійснення лізингового проекту (відновлення основних фондів, новий вид діяльності, збільшення обсягів виробництва, інше)

Предмет лізингу

№	Найменування активу	Виробник/ продавець адреса, контактний телефон	Марка/ модель	Рік виготовлення (нове або б/в)	Кількість	ЦІНА

На загальну суму	
-------------------------	--

На які умови лізингу Ви розраховуєте?

Вид лізингу (фінансовий або оперативний) _____

Строк лізингу (місяці/ роки) _____

Періодичність лізингових платежів (щомісячні, щоквартальні, сезонний графік. Інші) _____

Сума авансового внеску (участь в придбанні предмету лізингу) – % від загальної суми заявки _____

Засоби забезпечення зобов'язання (додаткова застава, порука, гарантія, інше):

Керівник _____ (_____)

П.І.Б.

М.П.

ДОДАТОК 2.2. Принципи розрахунку лізингових платежів

По-перше, нагадаємо складові лізингового платежу згідно з законодавством України. Відповідно до статті 16 Закону України «Про фінансовий лізинг» лізингові платежі можуть включати:

- суму, що відшкодовує частину вартості предмета лізингу;
- винагороду лізингодавцю за майно, отримане за лізинговою угодою;
- компенсацію відсотків за користування кредитом, залученим лізинговою компанією для придбання предмета лізингу;
- інші витрати лізингодавця, безпосередньо пов'язані із виконанням лізингового договору (витрати на страхування предмета лізингу, внески до Пенсійного фонду в разі набуття права власності на автотранспорт чи нерухомість, платежі за реєстрацію предмета лізингу, податки та платежі²⁶, які за чинним законодавством зобов'язана сплачувати лізингова компанія як власник активу, переданого лізингоодержувачу).

Класична (стандартна) схема розрахунку лізингових платежів за договорами фінансового лізингу

Розглянемо розрахунок лізингових платежів за схемою, коли вартість предмету лізингу відшкодовується рівними частками, виходячи з умов такого прикладу.

- предмет лізингу — виробниче обладнання вартістю 480 тис. грн.;
- авансовий (перший) лізинговий платіж — 20% первісної вартості предмета лізингу — 96 тис. грн.;
- строк фінансового лізингу — 2 роки (24 місяця);
- викупної вартості немає;
- на суму 384 тис. грн. (80%) від первісної вартості предмету лізингу для придбання предмета лізингу і остаточного розрахунку з продавцем виробничого обладнання лізингова компанія залучає банківський кредит в іноземній валюті (долар США). Сума кредиту на дату видачі складає 48 тис. доларів (курс НБУ — 8 грн. за 1 долар США). Строк кредиту відповідає строку лізингової угоди і становить 2 роки (24 місяці). Передбачається щомісячне погашення 1/24 суми залученого кредиту (в останній робочий день місяця) та щомісячна сплата відсотків, виходячи з суми фактичної заборгованості за кредитом;
- річна відсоткова ставка банку — 16%;
- страховий тариф за цим видом виробничого обладнання складає 2,5% річних від первісної вартості предмету лізингу і не змінюється протягом дії лізингового договору; страхові внески здійснюються на щомісячній основі в розмірі 1000 грн. $(0,025 \cdot 480000 / 12)$;

26. Наприклад, сплата за проходження щорічного техогляду транспортних засобів тощо.

- маржа (дохід) лізингової компанії — винагорода за надання лізингових послуг приймається на рівні 4% від залишку заборгованості за предмет лізингу²⁷.

Таким чином, комерційна пропозиція буде містити розмір щомісячних лізингових платежів, за рахунок яких відшкодовується 1/24 заборгованості за предмет лізингу — 16 тис. грн. (384/24), сплачуються відсотки банку за залучене на придбання предмету лізингу фінансування, страхові внески, пов'язані із страхуванням предмету лізингу (1 тис. грн.), здійснюються відрахування до Пенсійного фонду у розмірі 0,2% від суми, витраченої на купівлю іноземної валюти для погашення тіла кредитів та відсотків, а також формується маржа лізингової компанії. Розрахунки здійснюються за допомогою програми Excel (табл. 2.2.1). Це так званий відкритий графік, що зазвичай не показується потенційним клієнтам. Комерційна пропозиція матиме вигляд табл. 2.2.2.

Таблиця 2.2.2. Графік сплати лізингових платежів за класичної (стандартної) схеми

№ з/п	Відшкодування вартості предмета лізингу (грн.)	Винагорода лізингової компанії (грн.)	Разом (грн.)
1	16 000	7 442,24	23 442,24
2	16 000	7 175,15	23 175,15
3	16 000	6 908,05	22 908,05
4	16 000	6 640,96	22 640,96
5	16 000	6 373,87	22 373,87
6	16 000	6 106,77	22 106,77
7	16 000	5 839,68	21 839,68
8	16 000	5 572,89	21 572,89
9	16 000	5 305,49	21 305,49
10	16 000	5 038,40	21 038,40
11	16 000	4 771,31	20 771,31
12	16 000	4 504,21	20 504,21

27. На практиці застосовується два підходи до обчислення винагороди лізингової компанії (маржі). Це може бути постійна величина, коли вона визначається як відсоток від первісної вартості предмета лізингу, або як відсоток від суми залученого кредиту (первісна вартість обладнання за мінусом авансового (першого) лізингового платежу, чи змінна, якщо виражається у відсотках від непогашеної лізингоодержувачем суми заборгованості за майно. Ставка маржі, з одного боку, залежить від умов відповідного лізингового проекту. Так, при її визначенні береться до уваги, зокрема, фінансова надійність та стійкість лізингоодержувача, його готовність до здійснення лізингової операції, рівень ризикованості проекту, виходячи з стандартів та процедур, визначених лізинговою компанією (чим більше ризик, тим більшою має бути маржа). З іншого боку, визначення рівня маржі має виходити з конкурентноздатності вартості лізингового проекту загалом.

13	16 000	4 237,12	20 237,12
14	16 000	3 970,03	19 970,03
15	16 000	3 702,93	19 702,93
16	16 000	3 435,84	19 435,84
17	16 000	3 168,75	19 168,75
18	16 000	2 901,85	18 901,85
19	16 000	2 634,56	18 634,56
20	16 000	2 367,47	18 367,47
21	16 000	2 100,37	18 100,37
22	16 000	1 833,28	17 833,28
23	16 000	1 566,19	17 566,19
24	16 000	1 299,09	17 299,09
Разом	384 000	104 896,00	488 896,00

За актив вартістю 480 тис. грн. лізингоодержувач сплатить 94 тис. грн. (20% від первісної вартості предмета лізингу) авансовий платіж і 488 896 грн. щомісячних лізингових платежів впродовж 24 місяців дії лізингового договору. Загальна сума, що буде сплачена лізинговій компанії становитиме 582 896 тис. грн., з яких 480 тис. грн. — погашення вартості основного засобу — предмета лізингу, 64 тис. грн. — сплата відсотків за кредит, залучений для фінансування придбання активу, 24 тис. грн. — страхові платежі, 16 тис. грн. — маржа лізингової компанії і 896 грн. — відрахування до Пенсійного фонду за операції з купівлі іноземної валюти.

Таблиця 2.2.1. Розрахунок лізингових платежів за схемою рівномірного відшкодування вартості предмету лізингу

№ з/п	Залишок заборгованості за кредитом / залишок заборгованості за предмет лізингу (грн.)	Погашення кредиту/ відшкодування вартості предмету лізингу (грн.)	Виплата %% за кредит (грн.)	Відрахування до Пенсійного Фонду в разі купівлі валюти на погашення кредиту та %% за його використання (грн.)	Маржа лізингової компанії (грн.)	Страхові платежі (грн.)	Разом (грн.)
			16,00%	0,20%	4,00%	2,50%	
1	384000	16000	5120,00	42,24	1280,00	1000	23442,24
2	368000	16000	4906,67	41,81	1226,67	1000	23175,15
3	352000	16000	4693,33	41,39	1173,33	1000	22908,05

4	336000	16000	4480,00	40,96	1120,00	1000	22640,96
5	320000	16000	4266,67	40,53	1066,67	1000	22373,87
6	304000	16000	4053,33	40,11	1013,33	1000	22106,77
7	288000	16000	3840,00	39,68	960,00	1000	21839,68
8	272000	16000	3626,67	39,25	906,67	1000	21572,59
9	256000	16000	3413,33	38,83	853,33	1000	21305,49
10	240000	16000	3200,00	38,40	800,00	1000	21038,40
11	224000	16000	2986,67	37,97	746,67	1000	20771,31
12	208000	16000	2773,33	37,55	693,33	1000	20504,21
13	192000	16000	2560,00	37,12	640,00	1000	20237,12
14	176000	16000	2346,67	36,69	586,67	1000	19970,03
15	160000	16000	2133,33	36,27	533,33	1000	19702,93
16	144000	16000	1920,00	35,84	480,00	1000	19435,84
17	128000	16000	1706,67	35,41	426,67	1000	19168,75
18	112000	16000	1493,33	34,99	373,33	1000	18901,65
19	96000	16000	1280,00	34,56	320,00	1000	18634,56
20	80000	16000	1066,67	34,13	266,67	1000	18367,47
21	64000	16000	853,33	33,71	213,33	1000	18100,37
22	48000	16000	640,00	33,28	160,00	1000	17833,28
23	32000	16000	426,67	32,85	106,67	1000	17566,19
24	16000	16000	213,33	32,43	53,33	1000	17299,09
Разом		384000	64000,00	896,00	16000	24000	488896,00

Ануїтетна схема розрахунку лізингових платежів за договорами фінансового лізингу

Розглянемо розрахунок лізингового платежу за ануїтетною схемою, виходячи з того ж прикладу, на основі умов якого було проведено розрахунки з рівномірним погашенням вартості предмета лізингу (стандартна схема із лізинговими платежами, величина яких зменшується), з метою їх подальшого порівняння:

- первісна вартість предмета лізингу становить 480 тис. грн.;
- авансовий платіж в розмірі 20% від первісної вартості — 96 тис грн.;
- відсоткова ставка за користування банківським кредитом — 16% річних;
- маржа лізингової компанії — 4% (загальна відсоткова ставка — 20% річних або 1.67% на місяць, оскільки передбачаються щомісячні лізингові платежі);
- викупної вартості немає;
- строк лізингу — 24 місяця.

Подібний рахунок здійснюється в Excel за допомогою формули PMT — в російському варіанті програми — ПЛТ (див. рис. 3).

Function Arguments

PMT

Rate = number

Nper = number

Pv = number

Fv = number

Type = number

Calculates the payment for a loan based on constant payments and a constant interest rate.

Rate is the interest rate per period for the loan. For example, use 6%/4 for quarterly payments at 6% APR.

Formula result =

[Help on this function](#)

Рисунок 3. Схема розрахунку анuitетного лізингового платежу за допомогою комп'ютерної програми Excel.

Для отримання необхідного результату потрібно ввести в першу колонку (rate або ставка) значення відсоткової ставки — згідно з умовами прикладу — 20% річних, а оскільки передбачаються щомісячні платежі, необхідно $20\%/12^{28}$. В колонці Nper (Кпер) вказується кількість лізингових платежів, передбачених лізинговим договором (24). Остання колонка — PV (ПС в російському варіанті) визначає теперішню вартість всіх лізингових платежів, що будуть сплачені лізингоодержувачем впродовж договору лізингу. Згідно з правилами, це має бути заборгованість за предмет лізингу на момент початку дії лізингової угоди (384 тис. грн.). В результаті отримуємо 19 543,99 грн. (formula result або значення). Це анuitетний лізинговий платіж, що покриває відповідну частку погашення заборгованості за предмет лізингу (за рахунок якої лізингова компанія погашає основну суму кредиту), відсотки за користування кредитом та маржу лізингової компанії. Якщо до цієї суми додати 1 тис. грн., яка щомісячно витрачається на сплату страхових внесків, отримуємо 20 543,99 грн., що включає всі складові лізингового платежу за виключенням відрхувань до Пенсійного фонду в розмірі 0,2% від суми національної валюти, витраченої на купівлю іноземної (доларів США) для погашення зобов'язань перед банком щодо відсотків та тіла кредиту.

Анuitетний лізинговий платіж розподіляється принципово інакше, ніж обчислений із застосуванням стандартної схеми, коли розрахунки виходять з рівномірного погашення заборгованості за предмет лізингу. Передусім за рахунок отриманого анuitетного лізингового платежу погашаються витрати лізингової

28. У розрахунках річну відсоткову ставку ділять на кількість періодів сплати лізингових платежів в році. Так, для щомісячних лізингових платежів річну відсоткову ставку необхідно розділити на 12, для щоквартальних — на 4.

компанії, безпосередньо пов'язані із виконанням лізингового договору, страхові премії, маржа лізингової компанії, відсотки за користування залученими на придбання предмета лізингу кредитними ресурсами, відрахування до Пенсійного фонду з суми, витраченої на покупку валюти. Відшкодування вартості предмета лізингу визначається за залишковим принципом, як різниця між отриманою сумою лізингового платежу та всіма зазначеними частинами. Таким чином, погашення вартості активу, переданого в лізинг, і відповідно погашення основної суми кредиту відбувається нерівномірно: на початку строку дії лізингової угоди — меншими сумами, які збільшуються з плином часу (див. табл. 2.2.3).

Так, у першому місяці дії лізингового договору лізинговий платіж 20543,99 грн., розрахований за допомогою формули PMT (з урахуванням щомісячних страхових внесків у сумі 1 тис. грн.) розподіляється таким чином: 1000 грн. покриває страхові внески, 1280 грн. $(384000 * 0,04/12)$ — маржу лізингової компанії (4% річних від заборгованості за предмет лізингу), 5120 грн. $(384000 * 0,16/12)$ — відсотки за користування банківським кредитом, виходячи із суми заборгованості (16% річних від суми 384 тис. грн. за перший місяць дії кредитної угоди і, відповідно, лізингового договору). Залишок в сумі 13143,99 грн. $(20543,99 - 1000 - 1280 - 5120)$ іде на погашення заборгованості лізингоодержувача за предмет лізингу (за рахунок цих грошей лізингодавець погашає відповідну частку основної суми кредиту банку).

Тепер необхідно визначити суму відрахувань до Пенсійного фонду, на середню величину яких має бути збільшено анuitетний лізинговий платіж. У першому місяці дії лізингової угоди відрахування до Пенсійного фонду становитиме (див. табл. 2.2.3) 36,53 грн. $((13143,99 + 5120) * 0,002)$. Загальна сума відрахувань до Пенсійного фонду (за 24 місяця дії лізингового договору) визначена, як це показано на прикладі першого місяця лізингового договору, виходячи з суми відсотків за користування банківським кредитом та обчисленої за залишковим принципом величини відшкодування вартості предмета лізингу, становить 904,09 грн. (див. табл. 2.2.3), тобто середнє значення, на величину якого необхідно збільшити анuitетний лізинговий платіж — 37,67 грн. Таким чином, загальна сума лізингового платежу за умовами прикладу становитиме 20 581,66 грн. $(20543,99 + 37,67)$.

У разі розрахунку лізингових платежів за анuitетною схемою (див. табл. 2.2.4) загальна вартість лізингового договору становить 493 959,98 грн., що на 5063,58 грн. більше, ніж у разі розрахунку лізингових платежів за стандартною схемою, коли погашення вартості майна, переданого в лізинг, відбувається рівномірно (16 тис. грн. щомісяця). Маржа лізингової компанії за анuitетної схеми лізингових платежів збільшується на 1011,18 грн., хоча також, як і за стандартної схеми, складає 4% річних від суми заборгованості за предмет лізингу. Сума відсотків за користування банківським кредитом, витраченим на придбання виробничого обладнання, зростає на 4044,73 грн. Така ситуація зумовлена тим, що погашення вартості предмета лізингу обчислюється за залишковим методом, відбува-

ється нерівномірно і впродовж першого року дії лізингової угоди становить менш як 16 тис. грн. на місяць (суми, яку необхідно було б сплачувати за стандартної схеми розрахунку лізингових платежів). Графік лізингових платежів наведено в табл. 2.2.5. Комерційна пропозиція за ануїтетної схеми розрахунку лізингових платежів зазвичай не містить графіку їх сплати, а інформує лише про розмір платежу і періодичність сплати (щомісячно, щоквартально).

**Таблиця 2.2.3. Розрахунок лізингових платежів за ануїтетною схемою
(перший етап)**

№ з/п	Залишок заборгованості за кредитом / залишок заборгованості за предмет лізингу (грн.)	Погашення кредиту/ відшкодування вартості предмету лізингу (грн.)	Виплата %% за кредит (грн.)	Відрахування до Пенсійного фонду при купівлі валюти на погашення кредиту та %% за його використання (грн.)	Маржа лізингової компанії (грн.)	Страхові платежі (грн.)	Разом (грн.)
			16%	0,20%	4,00%	2,50%	
1	384000	13 143,99	5120	36,53	1 280,00	1000	20580,52
2	370856,01	13 363,06	4 944,75	36,62	1 236,19	1000	20580,61
3	357492,96	13 585,77	4 766,57	36,70	1 191,64	1000	20580,69
4	343907,18	13 812,20	4 585,43	36,80	1 146,36	1000	20580,79
5	330094,98	14 042,41	4 401,27	36,89	1 100,32	1000	20580,88
6	316052,58	14 276,45	4 214,03	36,98	1 053,51	1000	20580,97
7	301776,13	14 514,39	4 023,68	37,08	1 005,92	1000	20581,07
8	287261,75	14 756,29	3 830,16	37,17	957,54	1000	20581,16
9	272505,45	15 002,23	3 633,41	37,27	908,35	1000	20581,26
10	257503,22	15 252,27	3 433,38	37,37	858,34	1000	20581,36
11	242250,96	15 506,47	3 230,01	37,47	807,50	1000	20581,46
12	226744,48	15 764,92	3 023,26	37,58	755,81	1000	20581,57
13	210979,57	16 027,66	2 813,06	37,68	703,27	1000	20581,67
14	194951,91	16 294,79	2 599,36	37,79	649,84	1000	20581,78
15	178657,12	16 566,37	2 382,09	37,90	595,52	1000	20581,89
16	162090,75	16 842,48	2 161,21	38,01	540,30	1000	20582,00
17	145248,27	17 123,19	1 936,64	38,12	484,16	1000	20582,11
18	128125,09	17 408,57	1 708,33	38,23	427,08	1000	20582,22
19	110716,52	17 698,71	1 476,22	38,35	369,06	1000	20582,34
20	93017,81	17 993,69	1 240,24	38,47	310,06	1000	20582,46
21	75024,11	18 293,59	1 000,32	38,59	250,08	1000	20582,58
22	56730,53	18 598,48	756,41	38,71	189,10	1000	20582,70
23	38132,05	18 908,46	508,43	38,83	127,11	1000	20582,82
24	19223,59	19 223,59	256,31	38,96	64,08	1000	20582,95
Разом		384 000,00	68044,73	904,09	17011,18	24000	493959,85

Таблиця 2.2.4. Розрахунок лізингових платежів за анuitетною схемою
(другий етап)

№ з/п	Залишок заборгованості за кредитом / залишок заборгованості за предмет лізингу (грн.)	Погашення кредиту/ відшкодування вартості предмету лізингу (грн.)	Виплата % за кредит (грн.)	Відрахування до Пенсійного фонду при купівлі валюти на погашення кредиту та % за його використання (грн.)	Маржа лізингової компанії (грн.)	Страхові платежі (грн.)	Разом (грн.)
			16%	0,20%	4,00%	2,50%	
1	384000	13 145,13	5120	36,53	1 280,00	1000	20581,66
2	370 854,87	13 364,13	4 944,73	36,62	1 236,18	1000	20581,66
3	357 490,74	13 586,77	4 766,54	36,71	1 191,64	1000	20581,66
4	343 903,97	13 813,13	4 585,39	36,80	1 146,35	1000	20581,66
5	330 090,84	14 043,26	4 401,21	36,89	1 100,30	1000	20581,66
6	316 047,58	14 277,22	4 213,97	36,98	1 053,49	1000	20581,66
7	301 770,36	14 515,08	4 023,60	37,08	1 005,90	1000	20581,66
8	287 255,29	14 756,90	3 830,07	37,17	957,52	1000	20581,66
9	272 498,39	15 002,75	3 633,31	37,27	908,33	1000	20581,66
10	257 495,64	15 252,69	3 433,28	37,37	858,32	1000	20581,66
11	242 242,95	15 506,80	3 229,91	37,47	807,48	1000	20581,66
12	226 736,14	15 765,15	3 023,15	37,58	755,79	1000	20581,66
13	210 970,99	16 027,80	2 812,95	37,68	703,24	1000	20581,66
14	194 943,20	16 294,82	2 599,24	37,79	649,81	1000	20581,66
15	178 648,38	16 566,29	2 381,98	37,90	595,49	1000	20581,66
16	162 082,09	16 842,29	2 161,09	38,01	540,27	1000	20581,66
17	145 239,81	17 122,88	1 936,53	38,12	484,13	1000	20581,66
18	128 116,93	17 408,15	1 708,23	38,23	427,06	1000	20581,66
19	110 708,78	17 698,17	1 476,12	38,35	369,03	1000	20581,66
20	93 010,62	17 993,02	1 240,14	38,47	310,04	1000	20581,66
21	75 017,60	18 292,78	1 000,23	38,59	250,06	1000	20581,66
22	56 724,82	18 597,54	756,33	38,71	189,08	1000	20581,66
23	38 127,28	18 907,37	508,36	38,83	127,09	1000	20581,66
24	19 219,91	19 219,91	256,27	38,96	64,07	1000	20581,66
Разом		384 000,00	68044,79	904,09	17011,18	24000	493959,84

Таблиця 2.2.5. Графік сплати лізингових платежів за ануїтетною схемою

№ з/п	Відшкодування вартості предмета лізингу (грн.)	Винагорода лізингової компанії (грн.)	Разом (грн.)
1	13 145,13	7436,53	20581,66
2	13 364,13	7217,53	20581,66
3	13 586,77	6994,89	20581,66
4	13 813,13	6768,53	20581,66
5	14 043,26	6538,40	20581,66
6	14 277,22	6304,44	20581,66
7	14 515,08	6066,58	20581,66
8	14 756,90	5824,76	20581,66
9	15 002,75	5578,91	20581,66
10	15 252,69	5328,97	20581,66
11	15 506,80	5074,86	20581,66
12	15 765,15	4816,51	20581,66
13	16 027,80	4553,86	20581,66
14	16 294,82	4286,84	20581,66
15	16 566,29	4015,37	20581,66
16	16 842,29	3739,37	20581,66
17	17 122,88	3458,78	20581,66
18	17 408,15	3173,51	20581,66
19	17 698,17	2883,49	20581,66
20	17 993,02	2588,64	20581,66
21	18 292,78	2288,88	20581,66
22	18 597,54	1984,12	20581,66
23	18 907,37	1674,29	20581,66
24	19 219,91	1361,75	20581,66
Разом	384 000,00	109959,84	493959,84

Розрахунок лізингових платежів за договорами оперативного лізингу

Структура лізингових платежів за договорами оперативного лізингу здебільшого (якщо придбання предмета лізингу фінансується за рахунок кредитних ресурсів банку)²⁹ аналогічна структурі платежів за операціями фінансового лізингу і включає частку відшкодування вартості предмета лізингу та винагороду лізинговій компанії, складниками якої є відсотки банку за користування залученими коштами, маржа та інші витрати лізингодавця, безпосередньо пов'язані із виконанням лізингової угоди. Зазвичай лізингові платежі за договорами оперативного лізингу обчислюються за ануїтетною схемою — лізингоодержувач сплачує однакову суму через однакові проміжки часу (щомісячно або щоквартально).

Згідно з податковим законодавством України, вся сума лізингового платежу за угодами оперативного лізингу є об'єктом оподаткування ПДВ, тому за обчислення ануїтетного лізингового платежу враховується податковий кредит (з ПДВ), що його отримує лізингодавець, купуючи основний засіб — предмет лізингу.

Розглянемо розрахунок ануїтетного лізингового платежу (лізингодавець враховує податковий кредит), виходячи з умов прикладу, який використовувався при побудові графіку лізингових платежів за угодами фінансового лізингу з однією зміною — наявністю викупної вартості предмета лізингу, що сплачується в останній місяць дії лізингової угоди³⁰:

- укладається угода оперативного лізингу строком на 24 місяця;
- вартість виробничого обладнання (предмета лізингу) — 480 тис. грн.;
- передоплата (авансовий (перший) лізинговий платіж) — 20% від первісної вартості предмета лізингу;
- передбачається щомісячне надходження ануїтетних платежів (оплата відбувається наприкінці кожного місяця);
- відсоткова ставка — 20% (16% за користування банківським кредитом, 4% — маржа лізингової компанії);
- викупна вартість — 10% від первісної вартості предмету лізингу, сплачується в 24-му місяці дії лізингової угоди;
- для придбання предмету лізингу залучається банківський кредит в доларах США (обмінний курс при видачі кредиту — 8 грн./долар);

29. Якщо лізингова компанія передає предмет лізингу повторно, або купує його за рахунок власних коштів, відсотки кредитній установі, зрозуміло, не включаються до лізингового платежу.

30. Незалежно від схеми розрахунку лізингових платежів, чим вищою буде викупна вартість предмету лізингу, тим більший розмір відсотків (мається на увазі частка, що входить до складу винагороди лізингової компанії і покриває відсотки за користування банківським кредитом та маржу лізингової компанії) сплатить лізингоодержувач.

Таблиця 2.2.6. Розрахунок лізингових платежів

№ з/п	Залишок заборгованості за кредитом /залишок заборгованості за предмет лізингу (грн.)	Погашення кредиту/відшкодування вартості предмету лізингу (грн.)	Виплата %% за кредит (грн.)	
			16%	
1	320000	9 584,98	4266,67	
2	310 415,02	9 744,67	4138,87	
3	300 670,35	9 907,02	4008,94	
4	290 763,33	10 072,07	3876,84	
5	280 691,27	10 239,87	3742,55	
6	270 451,40	10 410,46	3606,02	
7	260 040,93	10 583,90	3467,21	
8	249 457,03	10 760,23	3326,09	
9	238 696,80	10 939,50	3182,62	
10	227 757,31	11 121,75	3036,76	
11	216 635,56	11 307,04	2888,47	
12	205 328,52	11 495,41	2737,71	
13	193 833,11	11 686,93	2584,44	
14	182 146,18	11 881,63	2428,62	
15	170 264,55	12 079,58	2270,19	
16	158 184,98	12 280,82	2109,13	
17	145 904,15	12 485,42	1945,39	
18	133 418,73	12 693,43	1778,92	
19	120 725,30	12 904,90	1609,67	
20	107 820,40	13 119,90	1437,61	
21	94 700,50	13 338,48	1262,67	
22	81 362,02	13 560,70	1084,83	
23	67 801,33	13 786,62	904,02	
24	54 014,71	14 014,71	720,20	
Викуп	40000	40 000,00		
Разом		320 000,00	62415,84	

за договором оперативного лізингу (ануїтет)

	Відрахування до Пенсійного фонду при купівлі валюти на погашення кредиту та %% за його використання (грн.)	Маржа лізингової компанії (грн.)	Страхові платежі (грн.)	ПДВ (грн.)	Разом (грн.)
	0,20%	4,00%	2,50%		
	27,70	1 066,67	1000	3189,20	19135,22
	27,77	1 034,72	1000	3189,20	19135,22
	27,83	1 002,23	1000	3189,20	19135,22
	27,90	969,21	1000	3189,20	19135,22
	27,96	935,64	1000	3189,20	19135,22
	28,03	901,50	1000	3189,20	19135,22
	28,10	866,80	1000	3189,20	19135,22
	28,17	831,52	1000	3189,20	19135,22
	28,24	795,66	1000	3189,20	19135,22
	28,32	759,19	1000	3189,20	19135,22
	28,39	722,12	1000	3189,20	19135,22
	28,47	684,43	1000	3189,20	19135,22
	28,54	646,11	1000	3189,20	19135,22
	28,62	607,15	1000	3189,20	19135,22
	28,70	567,55	1000	3189,20	19135,22
	28,78	527,28	1000	3189,20	19135,22
	28,86	486,35	1000	3189,20	19135,22
	28,94	444,73	1000	3189,20	19135,22
	29,03	402,42	1000	3189,20	19135,22
	29,12	359,40	1000	3189,20	19135,22
	29,20	315,67	1000	3189,20	19135,22
	29,29	271,21	1000	3189,20	19135,22
	29,38	226,00	1000	3189,20	19135,22
	29,47	180,05	1000	3189,20	19135,22
	80,00			8016,00	48096,00
	764,83	15603,96	24000,00	84556,89	507341,28

- страховий тариф становить 2,5% річних від первісної вартості предмету лізингу і не змінюється протягом дії лізингового договору; страхові внески здійснюються на щомісячній основі.

Для розрахунків використовується формула ПЛТ в комп'ютерній програмі Excel. В першу колонку (ставка) вносимо значення відсоткової ставки — згідно з умовами прикладу — 20% річних, а оскільки передбачаються щомісячні платежі, необхідно $20\%/12$ (1,670). В колонці Кпер вказується кількість лізингових платежів, передбачених лізинговим договором (24). В колонці ПС визначається теперішня вартість всіх лізингових платежів, що будуть сплачені лізингоодержувачем впродовж договору оперативного лізингу. Згідно з правилами, це має бути заборгованість за предмет лізингу на момент початку дії лізингової угоди без урахування ПДВ (тобто $(480\,000 - 96\,000)/1,2 = 320\,000$ грн.). Оскільки передбачається викуп предмета оперативного лізингу в останньому 24-му місяці дії лізингової угоди, в останній колонці БС³¹ необхідно відобразити викупну вартість (без ПДВ) зі знаком «-», тобто -40 000 грн. ($48\,000/1,2$). В результаті отримуємо 14 917,49 грн. (в колонці — значення). До розрахованого таким чином лізингового платежу необхідно додати щомісячну сплату страхового тарифу — 1000 грн. ($480\,000 * 0,025/12$) та середнє значення відрахувань до Пенсійного фонду³² (0,2% від суми національної валюти, витраченої на купівлю доларів США для погашення зобов'язань перед банком зі сплати відсотків та тіла кредиту, залученого для фінансування придбання виробничого обладнання) — 28,53 грн. Таким чином, анuitетний лізинговий платіж (див. Табл. 2.2.6) становитиме 15 946,02 грн. ($14\,917,49 + 1\,000 + 28,53$) без ПДВ і 19 135,22 грн. з ПДВ.

Загальна вартість договору оперативного лізингу складає 507 341,28 грн., в т.ч. ПДВ — 84 556,88 грн. Сплачуючи щомісячний лізинговий платіж, лізингоодержувач отримує право на податковий кредит в розмірі 3189,2 грн.

31. В колонці БС зазвичай відображається майбутня вартість, тобто та сума грошей, яка має залишитися як заборгованість за угодою після того, як надійшли всі анuitетні лізингові платежі.

32. Середня вартість відрахувань до Пенсійного фонду визначається таким же чином, як і в попередньому розрахунку анuitетного лізингового платежу за договорами фінансового лізингу. В Табл. 2.2.6 надається лише кінцевий розрахунок.

ДОДАТОК 2.3. Анкета лізингоодержувача

Загальна інформація про лізингоодержувача:

Найменування підприємства: _____
Вид діяльності: _____
Місце реєстрації: _____
Дата реєстрації: _____
Строк роботи (у даному бізнесі): _____ років
Юридична адреса: _____
Район: _____ Телефон: _____
Фактична адреса: _____
Район: _____ Телефон: _____

Складські/торговельні приміщення (зазначити власні або орендовані, адреса, телефон):

Опис	Власне/орендоване	Адреса	Телефон

Виробничі приміщення (зазначити власні або орендовані, адреса, телефон):

Опис	Власне/орендоване	Адреса	Телефон

Керівник 1: (П.І.Б.) _____

Посада _____
Строк роботи на цьому підприємстві: _____
Досвід роботи в цьому виді діяльності _____
Освіта _____
_____ (навчальний заклад, факультет, де й коли закінчив)

Керівник 2: (П.І.Б.) _____

Посада _____
Строк роботи на цьому підприємстві: _____
Досвід роботи в цьому виді діяльності _____
Освіта _____
_____ (навчальний заклад, факультет, де й коли закінчив)

Головний бухгалтер:

(П.І.Б.) _____
Строк роботи на цьому підприємстві: _____
Досвід роботи в цьому виді діяльності _____
Освіта _____
_____ (навчальний заклад, факультет, де й коли закінчив)

Інформація про банківські рахунки Лізингоодержувача (за якими відбувався рух у валюті рахунку впродовж останніх чотирьох кварталів):

Банк	Номер рахунку	Валюта

Кредитна історія (повністю погашені кредити за останні два роки):

тис. грн.

Банк/організація	Цільове призначення кредиту	Дата видачі	Дата погашення (за договором)	Дата погашення (фактична)	Сума (грн./\$)

Розшифровка заборгованості за кредитами на дату подачі анкети: тис. гр.

Банк – кредитор, № кредитного договору	Сума виданого кредиту	Залишок заборгованос- ті за кредитом	% Ста вка	Дата видачі	Дата погашення за договором	Графік погашення заборгованості*	Сума простроченої заборгованості

* за наявності графіка погашення вказується дата – сума, за відсутності графіка погашення ставиться прочерк

Перелік забезпечення за діючими кредитними договорами: тис. гр. од.

Банк – кредитор	Номер кредитного договору	Короткий опис забезпечення	Сума забезпечення

Поточна діяльність (дані за останні три місяці):

Вид діяльності:	Частка в обсязі реалізації, %	Ринки збуту

Основні постачальники (вказіть головних постачальників за три останні місяці):

Постачальник, місцезнаходження	Що поставляє	Строк співпраці, років	Обсяг закупівель, тис. грн. / міс.	Умови розрахунку	Частка в загальному обсязі закупівель, %

Основні покупці (вказіть основних покупців за три останні місяці):

Покупці, місцезнаходження	Що придбавають	Строк співпраці, років	Обсяг закупівель, тис. грн. / міс.	Умови розрахунку	Частка в загальному обсязі закупівель, %

Конкуренти (вказіть основних конкурентів в Україні й за кордоном, визначте їх переваги та недоліки, цінову політику на аналогічну з вашою продукцію, товари, послуги)

Назва	Переваги	Недоліки	Ціни (вище, нижче, такі самі)

Дочірні підприємства, філії та представництва підприємства. (Охарактеризуйте стосунки головного підприємства із ДП, філіями й представництвами, зокрема, чи мають вони право самостійно розпоряджатися заробленими коштами – виручкою від реалізації, самостійно придбавати ТМЦ, товари тощо)

Зв'язки з іншими фірмами (вказіть фірми, у яких ви маєте участь, з якими провадите спільну діяльність):

Чисельність зайнятих (повний робочий день): _____

Фонд заробітної плати: _____

Наявність зарплатного проєкту (вказати банк):

Інформація про наявність / відсутність претензій, позовів, судових розглядів, учасником яких є підприємство.
(У разі наявності вкажіть підприємство-позивача або відповідача, а також суму позову):

Інформація про наявність / відсутність санкцій проти підприємства (податкова застава, обмеження на провадження зовнішньо-економічної діяльності, призупинення операцій за поточними рахунками):

Поруки, гарантії (вказіть суми, строки договорів поруки і гарантій, даних за виконання зобов'язань третьої сторони)

Дозволи й ліцензії, необхідні для здійснення лізингового проєкту:

Існуючі (вказати термін дії):

Необхідні до одержання:

(Підпис Керівника)

(Дата подачі Анкети)

М.П.

(Підпис Гол. бухгалтера)

ДОДАТОК 2.4. Перелік документів, які може вимагати лізингова компанія для проведення аналізу фінансово-господарської діяльності лізингоодержувача — юридичної особи

1. Копія статуту з усіма змінами й доповненнями.
2. Копія установчого договору з усіма змінами й доповненнями.
3. Копія довідки про реєстрацію в органах статистики.
4. Копії документів про реєстрацію в податковому органі — довідка за формою 4-ОПП та копія свідоцтва платника ПДВ.
5. Довідка ДПА про відсутність податкової застави.
6. Виписка з реєстру акціонерів про склад акціонерів (для акціонерних товариств).
7. Копії документів, що підтверджують повноваження керівника (накази про призначення; протоколи призначення/обрання).
8. Протоколи, які підтверджують рішення засновників щодо укладення лізингового договору, передачі майна в заставу (при необхідності оформлення додаткової застави).
9. Копія паспорту керівника (перші чотири сторінки), уповноваженого підписувати договір лізингу, застави, поруки, й копія паспорту головного бухгалтера (завірені печаткою підприємства), їх ідентифікаційні коди.
10. Копія картки зі зразками підписів.
11. Копії патентів, ліцензій і інших дозвільних документів на здійснення певних видів діяльності *(якщо діяльність підлягає ліцензуванню)*.
12. Копії договорів оренди або документів, що підтверджують право власності на площі, де здійснюється діяльність підприємства.
13. Фінансова звітність підприємства — баланс (ф. №1) та звіт про фінансові результати (ф. №2) за останні чотири звітні періоди (квартали).
14. Розшифровка основних фондів за станом на останню звітну дату (у розрізі основних груп).
15. Розшифровка залишків готової продукції (товарів) і матеріальних запасів на останню звітну дату (у розрізі основних груп).
16. Розшифровки дебіторської й кредиторської заборгованостей у розрізі контрагентів за станом на останню звітну дату із зазначенням предмета заборгованості, дати її виникнення і погашення, а також форми погашення (грошова, товарна, інше). Розшифровці підлягає заборгованість, що відбивається в рядках 150, 160-162, 170, 180, 190, 200, 210, 440-470, 500-550, 590, 600, 610 балансу.
17. Копії діючих на момент подання документів кредитних договорів і договорів застави.
18. Копії діючих на момент подання документів договорів поруки та гарантій по зобов'язаннях третіх осіб.

19. Довідка про щомісячні надходження виручки від реалізації продукції, товарів і послуг в Україні та на експорт на всі банківські рахунки (поточні гривневі та розподільчі валютні) за останні 12 місяців (складається підприємством).
20. Довідки про обороти за рахунками, видані обслуговуючими банками (за останні 12 місяців).
21. Довідка про щомісячний рух грошових коштів по касі за останні 12 місяців, якщо є надходження крім надходжень із банківського рахунку.
22. Аудиторський висновок (за наявності).
23. Бізнес-план лізингового проекту, або техніко-економічне обґрунтування.

ДОДАТОК 2.5. Вимоги до структури та інформації, яка повинна відображатися в бізнес-плані лізингоодержувача

1. Резюме проекту (коротка характеристика компанії та проекту):

- Повна назва підприємства-лізингоодержувача;
- Юридична та фактична адреса;
- Інформація про засновників, інвесторів, реальних керівників підприємства;
- Стислий опис поточного виду діяльності;
- Стисло викладена суть і мета лізингового проекту (оновлення основних фондів чи інвестиції у новий вид діяльності);
- Загальна вартість проекту;
- Джерела фінансування проекту;
- Власний внесок підприємства у здійснення проекту;
- Перелік та розшифровка параметрів діючих кредитів (суми, ставки, строки, графіки вибірки та погашення, стисло — забезпечення).

2. Історія підприємства, управління та організація

2.1. Історія компанії:

- Рік створення підприємства (вказати, якщо змінювалася назва чи спеціалізація);
- Юридичний статус підприємства (якщо змінювався, вказати дату та визначити суть зміни);
- Опис динаміки діяльності підприємства (розширення виробничих потужностей, виробничих площ (як це відбувалося, з якою метою), освоєння виробництва нових видів продукції, історія методів торгівлі та розподілу, розвиток торговельної мережі, якісні зміни в структурі менеджменту та персоналу підприємства тощо).

2.2. Управлінський аспект і юридична структура:

- Перелік основних засновників, власників із визначенням їх частки у володінні підприємством;
- Реальні власники компанії, їх зв'язок з іншими бізнес-групами та особами, що представляють державні органи, органи влади;
- Стисла характеристика власників і управлінського персоналу компанії: вік, освіта, місце роботи, стаж роботи, стаж роботи на цьому підприємстві та на цій посаді. Якщо визначені особи працюють у фінансових або інвестиційних структурах, у компаніях — основних поста-

чальниках сировини, у компаніях — основних споживачах продукції (товарів, робіт, послуг) підприємства-лізингоодержувача, це необхідно вказати;

- Юридична структура підприємства, в тому числі всі відомі споріднені та пов'язані підприємства (дочірні підприємства, філії тощо)³³;
- Система планування на підприємстві та кваліфікація ключових посадових осіб, відповідальних за цей процес.

2.3. Персонал підприємства:

- Організаційна структура підприємства, взаємодія між підрозділами, характеристика управління;
- Структура зайнятих на підприємстві: основні працівники виробництва, їх середній вік, кваліфікація та освіта;
- Дані фонду оплати праці персоналу підприємства, дані про впровадження зарплатного проекту (якщо є).

3. Галузь економічної діяльності

3.1. Огляд галузі економічної діяльності, в якій працює підприємство (та у яку підприємство планує увійти):

- Історія галузі, загальна характеристика галузі в країні та за кордоном;
- Поточний стан галузі в Україні (що зароджується, зростає, є зрілою, чи старіє);
- Основні показники розвитку галузі в Україні, отримані з достовірних джерел, з обов'язковим зазначенням джерела;
- Ліцензування та одержання дозволів для здійснення діяльності в галузі;
- Спеціальне державне регулювання галузі (оподаткування, квотування та ін.).

3.2. Ринки та конкуренція:

- Характеристика ринку, на якому функціонує (на який виходить) підприємство, включаючи визначення його наявної та потенційної місткості, прогноз розвитку;

33. Якщо підприємство, що реалізує бізнес-проект, є структурною одиницею будь-якого холдингу чи групи, необхідно надати інформацію про таку групу чи холдинг загалом, а саме: види діяльності; загальна схема роботи всередині та поза групою, взаємодія з лізингоодержувачем; наявність виробничих, торговельних площ, виробничих потужностей, строк роботи кожного з підприємств.

- Місце підприємства на ринку (наявна та прогнозна величина частки);
- Характеристика рівня конкуренції в галузі загалом (тверда, помірна конкуренція, олігополія, монополія) з урахуванням прогнозних тенденцій (поява нових конкурентів) та визначення впливу факторів, що сприяють посиленню конкуренції³⁴;
- Конкуренція з боку закордонних підприємств;
- Основні конкуренти підприємства, їхнє місце розташування, розмір, частка ринку, система збуту, фінансові можливості, плани на майбутнє³⁵;
- Види та обсяги виробництва/реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) конкурентів;
- Види продукції (товарів, робіт, послуг), для яких характерна найбільш гостра конкуренція;
- Основні переваги та недоліки підприємства щодо конкурентів;
- Тенденції, можливості та прогноз діяльності наявних конкурентів;
- Існуючі перешкоди для входу в галузь.

4. Маркетинговий план³⁶

4.1. Маркетингова стратегія підприємства та проекту:

- Загальна стратегія підприємства та загальні цілі маркетингової діяльності;
- Маркетингова стратегія проекту.

4.2. Сировинне забезпечення виробничого (торговельного) процесу:

- Основні види сировини та матеріалів, норми витрат для випуску одиниці продукції;
- Список поточних (з відокремленням найбільших) постачальників основної та допоміжної сировини із зазначенням видів закуповуваної сировини, термінів співпраці, частки обсягів поставок у загальному обсязі поставок, умов поставок і розрахунків;
- Список постачальників сировини та матеріалів за проектом, обсяги поставок за періодами реалізації проекту, строки поставок, строки та форми розрахунків, наявність договорів, попередніх згод;
- Поточні та прогнозні (заплановані) ціни на сировину, матеріали тощо.

34. Під час проведення аналізу конкуренції обов'язковою умовою є посилання на достовірні джерела, з яких отримана інформація.

35. Бажано привести порівняльний аналіз цін основних конкурентів і поточних та прогнозних цін підприємства за основними видами продукції (товарів, робіт, послуг).

36. Під час проведення маркетингового аналізу в бізнес-плані обов'язковою умовою є посилання на достовірні джерела, з яких отримана інформація.

4.3. Ринок збуту:

- Характеристика попиту на основні групи товарів (робіт, послуг), що реалізуються підприємством, зокрема залежність від сезонності, визначення реагування попиту на зміну цін реалізації;
- Групи споживачів, на які орієнтовані товари (роботи, послуги) підприємства — цільові ринкові сегменти;
- Поточна та запланована структура продажу товарів (робіт, послуг) підприємства з виділенням обсягів реалізації вроздріб та оптом;
- Список найбільших покупців за видами товарів (робіт, послуг), що реалізуються, з даними щодо термінів співпраці, частки обсягів закупівель у загальному обсязі закупівель, умов поставок і розрахунків;
- Характеристика каналів реалізації, що використовуються (заплановані) підприємством — пряма реалізація, дистриб'ютори, роздрібна торгівля тощо, а також інфраструктури збуту;
- Характеристика торговельної мережі підприємства (кількісна, територіальна — розташування, площа, умови володіння приміщеннями), наявність власних складів, транспортних засобів;
- Головні умови збільшення попиту на товари (роботи, послуги) підприємства: якість, ціна, доставка, сервіс, репутація підприємства, упаковка та ін.;
- Форми просування продукції на ринку (реклама, знижки та ін.);
- Наявність укладених договорів, попередніх угод з покупцями щодо реалізації товарів (робіт, послуг), передбачені форми поставок, розрахунків;
- Поточні (за останній рік) і заплановані (на весь строк лізингу плюс один рік) витрати на просування та збут (товарів, робіт, послуг).

5. Організаційний план проекту

5.1. Поточна діяльність підприємства:

- Характеристика поточної діяльності підприємства з урахуванням специфіки;
- Перелік і основні характеристики виробничих (торговельних) приміщень (власні чи орендовані, строки оренди, можливість її продовження після закінчення договору оренди), устаткування (середній вік, поточний стан, ступінь зношеності, наявність застарілого або неефективного устаткування, унікального устаткування), транспортних засобів тощо;
- Характеристика виробничого (торговельного) процесу на підприємстві (основні етапи, технологічна схема, коефіцієнт завантаження

виробничих потужностей, тривалість виробничого та операційного циклу);

- Якщо виробництво здійснюється на давальницьких умовах, необхідно описати взаємини з партнерами, терміни і якість даних взаємин.

5.2. Опис проекту:

- Розгорнута характеристика суті та мети лізингового проекту³⁷;
- Перелік та характеристика видів товарів (робіт, послуг), які планується виготовляти та реалізовувати в рамках проекту;
- Поетапний план впровадження та фінансування проекту (строки, вартість (з детальною розшифровкою (калькуляцією) статей проектних витрат), визначення джерел фінансування кожного етапу);
- Перелік основних фондів (будинки, устаткування, ін.), необхідних для організації виробництва, їхнє функціональне призначення, продуктивність, вартість, постачальники (підрядники), строки поставок (будівництва) і впровадження в експлуатацію;
- Форма та строки оплати за основні засоби, транспортування, монтаж і налагодження;
- Заплановані строки впровадження нових виробничих (торговельних) потужностей, термін виходу на оптимальну потужність;
- Методи нарахування амортизації, встановлені на підприємстві, що будуть застосовуватися до основних засобів — предметів лізингу;
- Екологічний аналіз проекту (у разі потреби).

6. Фінансовий план

6.1. План виробництва та реалізації продукції:

- Розрахунок фактичної поточної собівартості (калькуляція витрат на виробництво продукції) і поточних цін у розрізі всіх видів товарів (робіт, послуг). Характеристика динаміки собівартості та ціни залежно від сезону;
- Дані про фактичні та заплановані обсяги виробництва та реалізації товарів (робіт, послуг);
- Розрахунок прогнозованої (запланованої) собівартості (калькуляція) і прогнозованої (запланованої) ціни в розрізі всіх видів товарів (робіт, послуг);

37. Якщо реалізація проекту залежить від інших підприємств — партнерів або членів групи, необхідно охарактеризувати роль кожного підприємства в групі, цілі роботи групи, її структуру, місце та роль підприємства-лізингоодержувача в групі.

- План виробництва та реалізації в розрізі видів товарів (робіт, послуг) в натуральному та грошовому виразі на весь період лізингу плюс один рік (оптимістичний і песимістичний прогноз);
- Тривалість операційного циклу на підприємстві (з моменту поставки сировини для виробництва продукції (товару) до моменту реалізації кінцевому споживачу).

6.2. Прогноз фінансових потоків і фінансового стану:

- Прогноз руху грошових коштів (cash-flow) підприємства³⁸ на весь період лізингу плюс один рік з пояснювальною запискою до нього з розшифровкою та обґрунтуванням основних статей доходів та витрат та детальним розрахунком основних складників прогнозу;
- Прогноз річних балансів і звітів про фінансові результати за аналогічний період (строк лізингу плюс один рік);
- Розрахунок ключових показників ефективності проекту: чиста поточна вартість (*NPV*), внутрішня норма прибутковості (*IRR*) і термін окупності.

7. Оцінка ризиків і стратегія зниження ризиків

Необхідно описати ризики, які можуть вплинути на діяльність підприємства та її результати в процесі реалізації проекту. Підприємство повинно розробити стратегію їх зниження та викласти конкретні заходи щодо запобігання або зниження рівня можливих збитків від виникнення тих чи інших ризиків.

8. Забезпечення договору лізингу

Необхідно описати можливості щодо повернення лізингових платежів за лізинговим проектом (застава, гарантії, поручництво третіх осіб). У випадку передачі в заставу майна, потрібно надати перелік основних засобів, що можуть бути передані в додаткову заставу із визначенням, їх характеристик:

- первісна вартість;
- рік будівництва або випуску, дата впровадження в експлуатацію;
- нарахована сума зносу;
- залишкова вартість;
- при наявності експертної оцінки — експертна (ринкова) вартість;
- місце розташування (зберігання);
- коротка характеристика предмета застави.

38. Необхідно вказати, чи враховувався фактор впливу інфляції під час розрахунку грошових потоків на підприємстві.

9. Додатки

Додаткові відомості повинні надаватися у вигляді додатків до основного тексту бізнес-плану лізингового проекту. Додатки можуть включати такі відомості (але не обмежуються ними):

- фінансові звіти;
- аудиторські висновки;
- юридичні документи;
- висновки фахівців з оцінки майна;
- рекламну продукцію підприємства;
- детальні (технічні) характеристики продуктів та/або послуг;
- угоди та контракти з постачальниками та покупцями;
- інформацію про процес виробництва;
- звіт про дослідження ринку;
- витяги з найважливіших законодавчих актів, що регулюють діяльність підприємства-лізингоодержувача;
- інші документи.

Можливість використання, за потреби, додатків дозволяє зробити вичерпним та досить компактним зміст основного документа (обов'язковою є наявність у тексті бізнес-плану посилань на додатки).

Загальні положення.

- Порядок розділів бізнес-плану може бути змінений, однак загальна логічна структура викладу інформації повинна бути дотримана.
- Всі джерела інформації, на які в тексті бізнес-плану є посилання, повинні бути легко доступні для працівника лізингової компанії, який аналізує лізинговий проект.

РОЗДІЛ 3

УКЛАДЕННЯ ЛІЗИНГОВИХ ДОГОВОРІВ: НА ЩО ПОТРІБНО ЗВЕРТАТИ УВАГУ ЛІЗИНГООДЕРЖУВАЧАМ

78

Логічним завершенням прийняття лізинговою компанією позитивного рішення щодо участі в лізинговому проєкті є укладення договорів фінансового або оперативного лізингу з клієнтом³⁹. Враховуючи певну їх специфіку (чинне законодавство України містить цілу низку нормативних аспектів, які потрібно враховувати під час укладення і виконання), перелічимо такі документальні аспекти здійснення лізингових угод, на які лізингоодержувачу доцільно звертати увагу.

39. Формат типового договору фінансового лізингу наведено в Додатку 3.1.

3.1. Істотні умови лізингових угод

Законодавство України передбачає *два різновиди істотних умов лізингових угод*:

- істотні умови, що є обов'язковими згідно з вимогами закону, та
- істотні умови, які мають бути внесені у договір за заявою хоча б однієї із сторін.

Істотними умовами договору оперативного лізингу за законодавством є:

- предмет лізингу — із зазначенням його комплектації та стану;
- строк користування предметом лізингу;
- періодичні лізингові платежі.

Відповідно до Закону “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” *для договорів фінансового лізингу істотними є такі умови:*

- назва документа;
- назва, адреса та реквізити суб'єкта підприємницької діяльності;
- прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи, яка отримує фінансові послуги, та її адреса;
- найменування, місцезнаходження юридичної особи;
- найменування фінансової операції;
- розмір фінансового активу, зазначений у грошовому виразі, строки його внесення та умови взаєморозрахунків;
- строк дії договору;
- порядок зміни та припинення дії договору;
- права та обов'язки сторін, відповідальність сторін за невиконання або неналежне виконання умов договору;
- інші умови за згодою сторін;
- підписи сторін.

Істотні умови, що, згідно з чинним законодавством, можуть бути включені в лізингову угоду на вимогу однієї з сторін, потребують особливої уваги лізингоодержувача і ретельного аналізу. Неуважність при підписанні договору неприпустима. Необхідним є попереднє узгодження сторонами всіх пунктів договору. Для **лізингоодержувача** важливими є такі істотні умови, які можуть включатися до лізингового договору на його вимогу:

- Визначення місця, регіону, країни користування предметом фінансового лізингу;
- Конкретизація умов ремонту та технічного обслуговування предмета лізингу;
- Визначення випадків односторонньої відмови від договору лізингу;
- Визначення випадків односторонньої зміни договору лізингу;
- Визначення форми розірвання або зміни договору лізингу;

- Умова, якою скасовується обов'язковість застосування до договору сублізингу положень договору фінансового лізингу;
- Фактичне визначення правової природи відмови лізингоодержувача від прийняття предмета фінансового лізингу, який не відповідає умовам договору, специфікаціям (оскільки за певних обставин така відмова лізингоодержувача може означати фактичне припинення договору фінансового лізингу, лізингодавець може наполягати на встановленні певного терміну для заміни предмета фінансового лізингу, який “не відповідає умовам договору, специфікаціям”);
- Встановлення порядку та форм здійснення обміну кореспонденцією, якщо сторони вважатимуть за доцільне визначити певні особливості її здійснення (наприклад, лише у письмовій формі рекомендованим листом з повідомленням про вручення);
- Умови можливого придбання предмета лізингу лізингоодержувачем, якщо сторони вважатимуть за потрібне його визначити.

Лізингодавці часто включають до лізингового договору такі умови, що дозволяють їм певним чином скорочувати свої ризики, пов'язані з виконанням лізингоодержувачем грошових зобов'язань (своєчасною сплатою лізингових платежів в повному обсязі). Разом з тим, лізингоодержувач має усвідомлювати, що такі умови можуть іноді суттєво впливати на збільшення розміру оплати лізингових послуг порівняно з тими, що викладені у відповідному графіку, який є невід'ємною частиною лізингового договору. Такі умови можуть бути внесені до лізингової угоди лише за згодою сторін. До них, зокрема, відносяться:

- *Умова, яка встановлює розмір річних відсотків більш як 3% щодо простроченого лізингоодержувачем лізингового платежу.* Відповідно до загального правила, боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора повинен сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три відсотки річних від простроченої суми, якщо інший розмір відсотків не встановлено договором або законом. Отже, якщо сторони вважають за потрібне встановити більшу річну ставку відсотків, таке має бути зазначено в договорі фінансового лізингу.
- *Умова, яка передбачає підвищений розмір плати за користування предметом фінансового лізингу в разі прострочення терміну його повернення (подвійний розмір).* Це правило встановлено законодавством щодо договорів найму (оренди) і може бути, якщо це визнається за доцільне сторонами, продубльоване договором фінансового лізингу.
- *Умова, якою визначається черговість погашення заборгованості за грошовими зобов'язаннями лізингоодержувача, у разі недостатності суми здійсненого платежу для виконання грошового зобов'язання у повному обсязі.* Згідно з Цивільним кодексом України, у разі недостатності суми проведеного платежу для виконання грошового зобов'язання у

повному обсязі, ця сума погашає вимоги кредитора у такій черговості, якщо інше не встановлено договором: 1) у першу чергу відшкодовуються витрати кредитора, пов'язані з одержанням виконання; 2) у другу чергу сплачуються відсотки і неустойка; 3) у третю чергу сплачується основна сума боргу. Отже, якщо сторони вважатимуть за доцільне встановити інший порядок погашення вимог кредитора, такий порядок має визначатися у лізинговій угоді.

- *Умова, яка уточнює порядок здійснення лізингодавцем моніторингу утримання лізингоодержувачем предмета фінансового лізингу.* Закон “Про фінансовий лізинг” декларує лише зобов’язання лізингоодержувача надавати лізингодавцеві доступ до предмета фінансового лізингу та забезпечувати можливість здійснення перевірки умов його використання та утримання. Досить часто лізингодавці зобов’язують лізингоодержувачів щомісячно надсилати їм інформацію про технічний стан предмета лізингу (за встановленою формою, що викладається в лізинговому договорі), а також передбачають штрафні санкції за ненадання такої інформації.
- *Умова, яка встановлює порядок здійснення лізингодавцем моніторингу фінансового стану лізингоодержувача.* Оскільки законодавство України не містить жодних вимог щодо такого моніторингу, відповідний порядок може бути визначено виключно на договірних засадах.
- *Умова, яка встановлює порядок здійснення лізингодавцем моніторингу виконання лізингоодержувачем його договірних зобов’язань (страхування тощо)* — якщо це буде визнано сторонами доцільним у конкретному випадку.
- *Визначення виду забезпечення виконання договірних зобов’язань за лізинговою угодою у відповідних випадках.*
- *Умови поліпшення предмета фінансового лізингу,* якщо сторони вважатимуть за потрібне конкретизувати відповідні положення закону.
- *Умова незмінності розміру фінансових зобов’язань лізингоодержувача в разі, якщо внаслідок обставин, за які він не відповідає, можливість використання предмета фінансового лізингу суттєво зменшилася, або якщо відповідне майно не могло бути використане через обставини, за які лізингоодержувач не відповідає,* оскільки чинне законодавство не містить відповідної чіткої норми. Зрозуміло, що лізингоодержувачу недоцільно сплачувати лізингові платежі в період, коли він не може використовувати предмети лізингу, адже зазвичай джерелом їх покриття є той прибуток, який вони генерують в процесі виробництва. Водночас, лізингодавець, залучаючи для фінансування придбання основного засобу — предмета лізингу кредитні ресурси і, відповідно, маючи власні зобов’язання перед банком-кредитором, зацікавлений отримувати лізингові платежі на регулярній основі.

Внаслідок того, що більшість лізингових операцій в Україні фінансуються лізинговими компаніями за рахунок позикових коштів (кредитів), лізингові договори містять *валютне застереження*, якщо кредит залучається в іноземній валюті, і умову щодо можливості зміни розміру лізингових платежів в результаті *зміни відсоткової ставки* за відповідним кредитом.

Відсоткові ставки за залученням для придбання предмету лізингу фінансуванням зазвичай залежать від розміру ставки рефінансування, що визначається Національним банком України. При цьому вони можуть як збільшуватися, так і зменшуватися впродовж терміну дії лізингового договору. Тому, якщо лізингодавець наполягає на включенні до договору умови щодо коригування розміру лізингового платежу в разі збільшення банком відсоткової ставки за користування позикою, що стала джерелом фінансування лізингової операції, то лізингоодержувач має узгодити і перегляд лізингових платежів у випадку, якщо відсоткові ставки зменшуються.

Таким же чином має бути прописане у лізинговій угоді і валютне застереження. В разі, якщо для фінансування придбання предмета лізингу залучається кредит в іноземній валюті, розмір лізингових платежів буде меншим в порівнянні з тим, коли позика гривнева. Причина зрозуміла — відсоткові ставки за кредитами в іноземній валюті нижчі за ставки кредитів в гривні. Однак, лізингоодержувач має усвідомлювати, що він, як і лізингодавець, наражатиметься на валютний ризик. Якщо курс валюти, в якій залучався кредит до гривні збільшуватиметься, відповідно збільшуватимуться і його лізингові платежі. Може статися і протилежна ситуація — коли гривня укріплюється (згадайте 2008 р.), і лізингові платежі відповідно мають скорочуватися. Водночас, лізингодавці зазвичай прописують в договорах валютне застереження тільки щодо збільшення лізингових платежів внаслідок знецінення гривні.

3.2. Форма лізингових договорів, їх нотаріальне посвідчення, вимоги щодо документального оформлення лізингових договорів і забезпечення виконання зобов'язань за лізинговими договорами

Згідно з чинним законодавством України, *для угод фінансового лізингу встановлено обов'язкову письмову форму. Вона фактично є обов'язковою і для переважної більшості угод оперативного лізингу*, щодо яких діють загальнообов'язкові вимоги законодавства, тобто в разі:

- укладення договору оперативного лізингу між юридичними особами;
- укладення договору оперативного лізингу між фізичною та юридичною особами;
- укладення договору оперативного лізингу між фізичними особами на суму, що перевищує у 20 і більше разів розмір неоподатковуваного розміру доходів громадян (340 грн).

Крім того, чинним законодавством встановлено обов'язкове *нотаріальне посвідчення* таких угод фінансового та оперативного лізингу:

- капітальної споруди (її окремої частини) на строк три і більше роки;
- транспортних засобів за участі фізичної особи.

Такі угоди вважаються укладеними з моменту їх нотаріального посвідчення. У разі ж недотримання сторонами лізингової угоди вимог закону щодо обов'язкового нотаріального посвідчення відповідного договору такий договір вважатиметься нікчемним (недійсним).

Законодавство України містить цілий перелік вимог щодо оформлення лізингових угод, відповідно до яких:

- лізингову угоду доцільно укладати у формі єдиного документа;
- прізвища, імена та по батькові громадян повинні бути написані повністю із зазначенням місць їх проживання;
- договори, укладені юридичними особами, повинні бути підписані особами, уповноваженими на це відповідними установчими документами, довіреністю, законом або іншими актами цивільного законодавства та скріплені відбитком печатки;
- угода, укладена на двох і більше аркушах, має бути прошитою, а її аркуші пронумеровані та скріплені відбитком печатки;
- договір не повинен мати: підчисток чи дописок, перекреслених слів або інших не засвідчених виправлень; текстів, написаних олівцем; текстів, які неможливо прочитати внаслідок їх пошкоджень.

Видами забезпечення зобов'язань за лізинговими угодами, як і за будь-якими іншими договорами, можуть бути:

- неустойка (пеня, штраф);
- порука;
- гарантія;
- застава;
- притримання;
- завдаток.

Зазвичай для забезпечення виконання зобов'язань лізингоодержувача за договором лізингу достатньо оформити заставу предмета лізингу (це обов'язкова вимога банку, за рахунок кредиту якого фінансується придбання активу). Однак, у разі, якщо ризик лізингової операції за оцінкою лізингодавця перевищує прийнятний рівень, додатковими забезпеченнями можуть бути застава майна, що належить лізингоодержувачу, поручительство третіх осіб (юридичних чи фізичних) або гарантія фінансових установ (наприклад, банку, де має поточний рахунок і обслуговується лізингоодержувач). Гарантія вимагається лізингодавцем у виняткових випадках і носить платний характер для лізингоодержувача.

Види забезпечення зобов'язань зазвичай мають похідну від основного зобов'язання юридичну природу: недійсність основного зобов'язання має своїм наслідком і недійсність правочину щодо його забезпечення. Наприклад,

якщо лізинговий договір укладено і його забезпеченням є застава майна, що належить лізингоодержувачу. Однак, якщо з тих чи інших причин лізингодавець не передав лізингоодержувачу предмет лізингу, внаслідок чого останній не має ніяких зобов'язань щодо сплати лізингових платежів, договір застави вважатиметься недійсним. Виняток становить *гарантія*. Зобов'язання гаранта перед лізингодавцем не залежить від основного зобов'язання (його припинення або недійсності). Що стосується *поруки*, то вона припиняється з припиненням забезпеченого нею зобов'язання, а також у разі зміни зобов'язання без згоди поручителя, що призвело до збільшення обсягу його відповідальності. Сторони лізингової угоди можуть збільшувати встановлений законом розмір такого забезпечення зобов'язань, як *неустойки* (пені, штрафу). Також вони можуть домовитися про зменшення розміру неустойки (пені, штрафу) крім випадків, передбачених законом.

Чинне законодавство встановлює обов'язкову письмову форму для всіх без винятку видів забезпечення зобов'язань. Недотримання письмової форми правочину щодо будь-якого виду забезпечення здійснення зобов'язань має своїм наслідком його нікчемність (недійсність).

3.3. Внесення змін до лізингових угод; дострокове припинення лізингових угод

Чинне законодавство України передбачає існування *п'яти різновидів внесення змін до лізингових угод і чотирьох різновидів дострокового припинення лізингових угод*.

1. Внесення змін до лізингової угоди або дострокове припинення лізингової угоди за згодою сторін.

Зміна договору або дострокове його припинення допускається тільки за погодженням сторін, якщо іншого не встановлено законом або договором. Сторона договору, яка вважає за необхідне змінити або достроково припинити його, повинна надіслати пропозиції про це другій стороні договору. Сторона договору, яка одержала пропозицію про зміну договору, у двадцятиденний термін після одержання повідомляє другу сторону про результати її розгляду.

Якщо сторони не досягли згоди щодо зміни чи дострокового припинення договору або в разі неодержання відповіді у встановлений строк з урахуванням часу поштового обігу, зацікавлена сторона має право передати спір на вирішення суду. Якщо договір змінено або достроково припинено судовим рішенням, він вважається зміненим / достроково припиненим з дня набрання чинності відповідним рішенням, якщо іншого строку набрання чинності не встановлено за рішенням суду. У разі обопільної згоди сторін щодо внесення змін до договору такі зміни здійснюються у тій самій формі, що й договір.

2. Внесення змін до лізингової угоди або дострокове припинення лізингового договору за рішенням суду — у зв'язку із істотним порушенням договору іншою стороною.

Договір може бути змінено або достроково припинено за рішенням суду на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору іншою стороною. *Істотним* є таке порушення стороною договору, коли, внаслідок завданої цим шкоди, друга сторона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала під час укладення договору.

3. Внесення змін до лізингової угоди або дострокове припинення лізингового договору за рішенням суду — у зв'язку із істотною зміною обставин.

Зміна обставин є істотною, якщо вони змінилися настільки, що якби сторони могли це передбачити, вони не уклали б договір або уклали б його на інших умовах. Зміна договору у зв'язку з істотною зміною обставин допускається за рішенням суду у *виняткових випадках*, коли розірвання договору суперечить суспільним інтересам, або зумовить для сторін шкоду, яка значно перевищує затрати, необхідні для виконання договору на умовах, змінених судом, і лише за наявності одночасно таких умов:

- на момент укладення договору сторони виходили з того, що така зміна обставин не настане;
- зміна обставин зумовлена причинами, які зацікавлена сторона не могла усунути після їх виникнення за всієї турботливості та обачності, які від неї вимагалися;
- виконання договору порушило б співвідношення майнових інтересів сторін і позбавило б зацікавлену сторону того, на що вона розраховувала під час укладення договору;
- із суті договору або звичаїв ділового обороту не випливає, що ризик зміни обставин несе зацікавлена сторона.

4. Зміна умов лізингової угоди внаслідок односторонньої відмови від його частини.

Згідно з чинним законодавством України, договір також вважається зміненним у разі односторонньої відмови від частини договору, якщо право та таку відмову встановлено договором або законом. Щодо лізингових угод, законом не передбачено випадків відмови від частини договору. Отже, відповідні випадки можна встановити лише лізинговими угодами.

5. Внесення змін до лізингової угоди в односторонньому порядку.

За чинним законодавством України одностороння зміна договору не допускається, якщо іншого не встановлено договором або законом. Законом спеціально не визначено випадків односторонньої зміни лізингових угод. Відповідно, випадки односторонньої зміни лізингової угоди можуть бути визначені в самих лізингових угодах.

6. Розірвання (дострокове припинення) лізингової угоди через односторонню відмову від неї.

Згідно з чинним законодавством, договір вважається розірваним у разі односторонньої відмови від договору в повному обсязі, якщо право на таку відмову встановлено законом або договором. Існує кілька законодавчо визначених випадків можливої односторонньої відмови від лізингової угоди. Закон “Про фінансовий лізинг” надає право на односторонню відмову від договору фінансового лізингу:

- лізингодавцю — якщо прострочення сплати лізингоодержувачем лізингового платежу (частково або у повному обсязі) становить більш як 30 днів;
- лізингоодержувачу — якщо прострочення передачі предмета фінансового лізингу становить більш як 30 днів за умови, що договором фінансового лізингу не передбачено іншого строку.

Крім цього, зазначений закон надає право лізингоодержувачу відмовитися від прийняття предмета фінансового лізингу, який не відповідає його призначенню та/або умовам договору, специфікаціям, що, за певних обставин, також може означати фактичне припинення договору фінансового лізингу.

Щодо оперативного лізингу, чинне законодавство передбачає фактично один випадок односторонньої відмови лізингодавця — у разі невнесення лізингоодержувачем плати за користування предметом оперативного лізингу впродовж трьох місяців підряд.

Додаткові випадки односторонньої відмови від лізингової угоди можуть визначатися й у самих відповідних угодах фінансового та оперативного лізингу.

3.4. Моніторинг виконання договірних зобов’язань за лізинговими угодами

Згідно із Законом “Про фінансовий лізинг”, лізингоодержувач зобов’язаний:

- надавати лізингодавцеві доступ до предмета фінансового лізингу і забезпечувати можливість здійснення перевірки умов його використання та утримання;
- письмово повідомляти лізингодавця, а в гарантійний термін і продавця предмета фінансового лізингу, про всі випадки виявлення несправностей предмета фінансового лізингу, його поломок або збоїв у роботі;
- письмово повідомляти про порушення термінів проведення або не проведення поточного чи сезонного технічного обслуговування та про будь-які інші обставини, що можуть негативно позначитися на стані предмета фінансового лізингу, негайно, але у будь-якому разі не пізніше другого робочого дня після дня настання зазначених вище подій чи фактів, якщо інше не встановлено договором.

У цьому зв'язку в договорі фінансового лізингу доцільно конкретизувати:

- періодичність і порядок доступу лізингодавця до предмета фінансового лізингу і здійснення перевірки умов його використання та утримання;
- періодичність, форму та інші аспекти отримання лізингодавцем інформації щодо фінансово-господарської діяльності лізингоодержувача.

Оскільки законодавство України не містить жодних подібних норм щодо оперативного лізингу, питання здійснення моніторингу стану предмета оперативного лізингу, отримання детальної поточної інформації про стан та умови його утримання, а також даних про лізингоодержувача можуть бути врегульовані сторонами виключно на договірних засадах у договорі оперативного лізингу.

3.5. Відступлення права вимоги та переведення боргу за лізинговими угодами

Законодавство України передбачає можливість заміни лізингодавця у зобов'язанні без згоди лізингоодержувача, якщо інше не передбачено договором або законом. Відступлення права вимоги може здійснюватися й у повному обсязі, і в частині.

Лізингоодержувач має право висувати проти вимоги нового лізингодавця у зобов'язанні заперечення, які він мав проти первісного лізингодавця на момент одержання письмового повідомлення про заміну лізингодавця.

Переведення боргу (заміна лізингоодержувача) за лізинговими угодами можливе лише за згоди лізингодавця. Новий лізингоодержувач у зобов'язанні має право висунути проти вимоги лізингодавця всі заперечення, що ґрунтуються на відносинах між лізингодавцем і первісним лізингоодержувачем.

Зауважимо, що *заміна лізингоодержувача в лізинговій угоді може мати своїм наслідком припинення відповідного виду забезпечення зобов'язань*. Зокрема порука або застава, встановлена іншою особою, припиняється після заміни лізингоодержувача, якщо поручитель або заставодавець не погодився забезпечувати виконання зобов'язання новим боржником.

ДОДАТОК 3.1. Договір фінансового лізингу

№ ____

м. _____

20__ року

Товариство з обмеженою відповідальністю “Лізингодавець”, що є платником податків на загальних підставах, назване у подальшому «Лізингодавець», в особі директора _____, який діє на підставі Статуту, з однієї сторони і **Товариство з обмеженою відповідальністю “Лізингоодержувач”**, що є платником податків на загальних підставах, іменоване надалі “Лізингоодержувач”, в особі директора _____, який діє на підставі Статуту, з іншої сторони, при спільному згадуванні — сторони, уклали цей договір (далі — Договір) про таке:

1. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

1.1. Специфікація, вартість предмета фінансового лізингу, строк користування ним

1.1.1. Відповідно до умов цього Договору Лізингодавець зобов’язується на замовлення Лізингоодержувача придбати у **Товариства з обмеженою відповідальністю “Продавець”** та надати Лізингоодержувачу, а Лізингоодержувач зобов’язується прийняти у платне користування на строк до (число, місяць) _____ 20__р. нижчезазначене майно (надалі — *предмет лізингу*):

Специфікація

№ з/п	Найменування предмета фінансового лізингу	Кількість одиниць	Ціна за одиницю без ПДВ, грн.	Сума без ПДВ, грн.
1.	Тип Марка Модель Рік випуску — 20__р. Заводський номер			

Разом без ПДВ:

ПДВ (20%):

Разом:

Загальна вартість майна на _____, _____ грн.
дату укладення Договору (_____ гривень ____ копійок)

1.1.2. Користування предметом лізингу передбачає його використання виключно за його функціональним призначенням на території України.

1.1.3. Зазначена у цьому пункті дата є граничним строком користування предметом лізингу.

1.2. Умови та строки приймання-передачі предмета лізингу

1.2.1. Передача предмета лізингу Лізингоодержувачу здійснюється не пізніше як впродовж _____ календарних днів з дати укладання цього Договору на підставі належним чином складеного уповноваженими представниками Сторін акту приймання-передачі — за адресою: м. _____, вул. _____, ____.

1.3. Розмір, склад та графік сплати лізингових платежів

1.3.1. Впродовж терміну дії цього Договору Лізингоодержувач сплачує Лізингодавцю, шляхом перерахування на поточний рахунок N _____, МФО _____, відкритий в банківській установі _____ (або на інший належним чином письмово повідомлений Лізингодавцем його рахунок), лізингові платежі у наступних розмірах, складі та у визначені терміни:

Графік лізингових платежів на період з (дата, місяць, рік) по (дата, місяць, рік) (грн.)				
№ з/п	Дата платежу	Відшкодування вартості майна	Винагорода лізингової компанії	Загальна сума лізингового платежу
Разом				

Розрахунок лізингових платежів здійснено, виходячи з офіційного курсу Національного банку України _____ гривень за 1 долар США.

1.3.2. У разі встановлення законодавством, впродовж терміну дії Договору, обов'язкових до виконання вимог щодо реєстрації предмета лізингу чи цього Договору, страхування пов'язаних з виконанням цього Договору випадків, інших обов'язкових вимог, які безпосередньо стосуються реалізації лізингової угоди — обов'язок їх виконання покладається на Лізингодавця. Лізингоодержувач відшкодовує Лізингодавцю витрачені на виконання вимог законодавства кошти — не пізніше другого робочого дня за днем отримання від Лізингодавця письмового повідомлення про здійснені витрати, підтвердженого відповідними документами (їх копіями).

1.4. Умови перегляду розміру, складу та графіка сплати лізингових платежів

1.4.1. Розмір, склад та графік сплати лізингових платежів може бути переглянуто за погодженням Сторін.

1.4.2. У разі зміни на дату здійснення відповідних лізингових платежів офіційного курсу гривні до долара США, визначеного у п. 1.3.1. цього Договору, на 10 копійок і більше — визначений у п. 1.3.1. цього Договору розмір відповідних лізингових платежів автоматично коригується пропорційно зміні офіційного курсу гривні до долару США на визначену Договором дату здійснення відповідного лізингового платежу.

1.4.3. Спори, що виникають за перегляду розміру, складу та графіка сплати лізингових платежів, підлягають вирішенню у порядку, передбаченому чинним законодавством.

1.4.4. Неможливість або зменшення можливості користування Лізингоодержувачем предметом лізингу внаслідок обставин, за які він не відповідає, не є обставиною для звільнення його від плати за користування предметом лізингу, або ж для зменшення розміру такої плати.

1.5. Умови переоцінки предмета лізингу

1.5.1. Предмет лізингу підлягає переоцінці у разі, якщо законодавством буде встановлено обов'язковість такої переоцінки. За таких умов, справедлива вартість предмета лізингу визначається на підставі проведеної на замовлення Лізингодавця оцінки незалежних експертів за його вибором.

1.5.2. Витрати, пов'язані з оплатою послуг незалежного експерта щодо визначення справедливої вартості предмета лізингу, підлягають розподілу між Сторонами Договору порівну. У разі сплати Лізингодавцем повної вартості послуг незалежному експерту, Лізингоодержувач зобов'язаний відшкодувати Лізингодавцю 50% (п'ятдесят відсотків) сплаченої ним суми — впродовж 3 (трьох) днів з дати отримання письмового повідомлення про здійснені витрати, підтвердженого відповідними документами (їх копіями).

1.6. Умови повернення предмета лізингу у випадку банкрутства лізингоодержувача

1.6.1. У разі отримання ухвали господарського суду про початок провадження у справі про банкрутство, по якій Лізингоодержувач виступає в якості відповідача, Лізингоодержувач зобов'язаний негайно, — але у будь-якому випадку не пізніше, аніж впродовж 7 (семи) календарних днів з моменту отримання ухвали, — письмово повідомити про це Лізингодавця та повернути предмет лізингу, якщо з Лізингодавцем не буде письмово погоджено більш тривалого строку його повернення.

1.6.2. У разі невиконання Лізингоодержувачем визначених у цьому пункті зобов'язань, рівно як і у випадку неможливості їх виконання, Лізингодавець має право самостійно, за рахунок та при максимальному сприянні Лізингоодержувача, вилучити предмет лізингу.

1.7. Умови страхування предмета лізингу

1.7.1. Ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження предмета лізингу несе Лізингоодержувач.

1.7.2 Страхування предмета лізингу, ризиків його випадкового знищення і випадкового пошкодження, та цивільної відповідальності власників транспортних засобів здійснюється Лізингодавцем у **Публічному акціонерному товаристві “Страхова компанія”**.

1.7.3. Лізингоодержувач відшкодовує Лізингодавцю суми страхових платежів відповідно до визначеного у пункті 1.3.1 цього Договору графіку лізингових платежів.

1.8. Умови експлуатації, технічного обслуговування та модернізації предмета лізингу

1.8.1. Лізингоодержувач зобов'язаний: користуватись предметом лізингу відповідно до його цільового призначення, інструкцій виробника та умов цього Договору; підтримувати предмет лізингу у справному стані; за свій рахунок утримувати предмет лізингу, здійснювати його експлуатацію, технічне обслуговування, поточний та капітальний ремонт, поновлювати використані матеріали.

1.8.2. Поліпшення (модернізація) предмета лізингу Лізингоодержувачем можливе лише за наявності відповідного дозволу Лізингодавця у письмовій формі. За таких умов, Лізингоодержувач має право на відшкодування здійснених за поліпшення (модернізації) витрат тільки, якщо це прямо передбачено письмовою угодою на виконання відповідних робіт. Якщо такого відшкодування не передбачено, а здійснені поліпшення можуть бути відокремлені від пред-

мета лізингу без шкоди для нього, Лізингоодержувач має право залишити зазначені поліпшення за повернення предмета лізингу у себе.

1.8.3. Якщо в результаті здійснених за згоди Лізингодавця поліпшень (модернізації) предмет лізингу перестав існувати у попередньому стані у зв'язку з виникненням нової речі, Лізингоодержувач стає співвласником нової речі в частині вартості здійснених поліпшень, але не більше вартості здійснених на поліпшення витрат.

1.8.4. Вартість поліпшень предметалізингу, здійснених Лізингоодержувачем без згоди Лізингодавця відшкодуванню не підлягають.

1.9. Надання інформації щодо технічного стану предмета лізингу

1.9.1. Лізингоодержувач зобов'язаний щоквартально, протягом 4 (чотирьох) календарних днів після закінчення чергового кварталу, надавати Лізингодавцю поточну інформацію про технічний стан предмета лізингу.

1.9.2. Лізингоодержувач зобов'язаний забезпечити можливість здійснення обстеження предмета лізингу належним чином уповноваженими представниками Лізингодавця, — двічі на квартал у визначений ними час (протягом робочого дня).

1.9.3. Лізингоодержувач зобов'язаний письмово повідомляти Лізингодавця про всі випадки виявлення несправностей в предметі лізингу, його поломок та збоїв у роботі, порушення термінів проведення чи не проведення поточного або сезонного технічного обслуговування та про інші обставини, які можуть негативно позначитися на технічному стані предмета лізингу — негайно, але у будь-якому разі не пізніше наступного календарного дня за днем настання вищезначеної події чи випадка.

1.9.4. Лізингоодержувач зобов'язаний письмово повідомляти Лізингодавця щодо термінів проведення поточного/капітального ремонту предмета лізингу, рівно як і робіт за поліпшення (модернізації) предмета лізингу — не пізніше аніж за 7 (сім) календарних днів до початку проведення ремонту та/або поліпшення (модернізації) предмета лізингу.

1.9.5. У разі необхідності проведення незапланованого ремонту предмета лізингу, Лізингоодержувач зобов'язаний письмово повідомити Лізингодавця щодо необхідності проведення такого ремонту — негайно за настанням події чи факту, які спричинили необхідність такого ремонту, але у будь-якому випадку не пізніше ніж за 1 (один) календарний день до початку ремонту.

1.10. Умови реєстрації предмета лізингу

1.10.1. Предмет лізингу (якщо це автотранспортний засіб) підлягає реєстрації Лізингодавцем на його ім'я в органі державної автомобільної інспекції за місцем знаходження Лізингодавця.

1.10.2. У разі встановлення законодавством обов'язкової реєстрації предмета лізингу впродовж терміну дії Договору в інших державних органах — обов'язок здійснення такої реєстрації повністю покладається на Лізингодавця (на його ім'я, за місцем його знаходження), якщо Сторонами не буде погоджено іншого.

1.10.3. Лізингоодержувач відшкодовує Лізингодавцю всі пов'язані з реєстрацією витрати у порядку, визначеному підпунктом 1.3.2 пункту 1.3 цього Договору.

1.11. Умови дострокового розірвання Договору

1.11.1. Лізингодавець має право вимагати дострокового розірвання Договору, якщо:

- Лізингоодержувач користується предметом лізингу не у відповідності з умовами Договору або його призначенням;
- Лізингоодержувач навмисно або з необережності погіршує стан предмета лізингу;
- Лізингоодержувач без письмової згоди Лізингодавця передав предмет лізингу третій особі;
- прострочка сплати Лізингоодержувачем будь-якого лізингового платежу становить більше 30 (тридцяти) календарних днів;
- Лізингоодержувач не здійснив у визначені Договором строки капітального/поточного ремонту предмета лізингу;
- прострочка надання Лізингоодержувачем інформації щодо його фінансового стану та інформації щодо технічного стану предмета лізингу становить більше 10 (десяти) календарних днів;
- Лізингоодержувач не забезпечив можливості здійснення обстеження предмета лізингу належним чином уповноваженими представниками Лізингодавця, — в одному і більше випадках;
- діяльність або бездіяльність Лізингоодержувача спричиняє або може спричинити загрозу пошкодження та/або знищення предмета лізингу.

1.11.2. Лізингодавець має право відмовитись від Договору та вимагати повернення предмета лізингу у безспірному порядку на підставі виконавчого напису нотаріуса, — у разі прострочки сплати Лізингоодержувачем лізингового платежу частково або у повному обсязі більше ніж на 30 (тридцять) календарних днів.

1.11.3. Лізингодавець має право відмовитись від Договору в односторонньому порядку, письмово повідомивши про це Лізингоодержувача у разі:

- якщо дії або бездіяльність Лізингоодержувача, незважаючи на письмове попередження Лізингодавця, спричиняє або може призвести до погіршення стану предмета лізингу;

- якщо Лізингоодержувач передав предмет лізингу третій особі без письмової згоди Лізингодавця;
- якщо Лізингоодержувач, незважаючи на письмове попередження Лізингодавця, користується предметом лізингу не у відповідності з умовами Договору або його призначенням.

1.11.4. Лізингоодержувач має право відмовитись від Договору в односторонньому порядку, письмово повідомивши про це Лізингодавця, у разі якщо прострочення передачі предмета лізингу становитиме 30 (тридцять) календарних днів.

1.12. Умови повернення предмета лізингу за дострокового припинення цього Договору

1.12.1. У разі дострокового припинення цього Договору Лізингоодержувач зобов'язаний негайно, але у будь-якому випадку не пізніше 3 (трьох) календарних днів з моменту припинення Договору, — повернути предмет лізингу Лізингодавцю у тому стані, в якому він був отриманий у користування (з урахуванням нормального зносу).

1.12.2. Лізингоодержувач організовує та здійснює повернення предмета лізингу Лізингодавцю за адресою: м. _____, вул. _____, __ на підставі підписаного належним чином уповноваженими представниками Сторін акта приймання-передачі. У разі невиконання Лізингоодержувачем зазначених зобов'язань, рівно як і у випадку неможливості їх виконання, Лізингодавець має право самостійно, за рахунок та при максимальному сприянні Лізингоодержувача, здійснити вилучення предмета лізингу.

1.13. Відповідальність Сторін

1.13.1. Сторони зобов'язуються відшкодовувати одна одній збитки, причинені невиконанням (неналежним виконанням) передбачених цим Договором зобов'язань.

1.13.2. У разі допущення Лізингоодержувачем погіршення предмета лізингу, Лізингоодержувач відшкодовує Лізингодавцю збитки, якщо не доведе, що погіршення предмета лізингу настало не з його вини.

1.13.3. Сторона, яка припустилася прострочки виконання передбачених цим Договором грошових зобов'язань, сплачує іншій Стороні пеню у розмірі 1% (одного відсотка) від простроченої суми за кожний день прострочки, але не більше подвійної облікової ставки Національного банку України — від простроченої до сплати суми. Сплата пені не звільняє Сторону, яка припустилася прострочки виконання відповідного зобов'язання, від виконання цього зобов'язання.

1.13.4. У разі використання предмета лізингу не за цільовим призначенням, Лізингоодержувач сплачує Лізингодавцю штраф у розмірі 5% (п'яти відсотків) від вартості предмета лізингу — за кожний випадок нецільового використання.

1.13.5. У разі неподання/ненадання або прострочки подання/надання Лізингодавцю передбаченої Договором інформації, відомостей, повідомлень та/або інших документів, Лізингоодержувач сплачує Лізингодавцю штраф у розмірі 200 (двохсот) гривень — за кожний випадок ненадання, прострочки надання інформації, відомостей, повідомлень та/або інших документів.

1.13.6. У разі прострочки викупу предмета лізингу, рівно як і у випадку неповернення предмета лізингу за умови дострокового розірвання цього Договору у передбачені ним строки — Лізингоодержувач сплачує Лізингодавцю штраф у розмірі 1% (одного відсотка) від вартості предмета лізингу. Сплата штрафу не звільняє Лізингоодержувача від виконання зобов'язань щодо повернення та викупу предмета лізингу, а також щодо сплати вартості за користування ним понад визначений Договором граничний строк — у визначеному Договором розмірі, що діяв на дату граничного строку користування предметом лізингу.

1.13.7. У разі застосування дій, спрямованих на вчинення перепоп Лізингодавцю в огляді предмета лізингу, спостереженню за його ремонтом та/або проведенням техобслуговування, а також у вилученні предмета лізингу у передбачених Договором та/або законодавством випадках, рівно як і у випадках ненадання Лізингодавцю необхідного у цьому сприяння, що також мало своїм наслідком неможливість реалізації Лізингодавцем відповідних його прав, — Лізингоодержувач сплачує Лізингодавцю штраф у розмірі 500 (п'ятсот) гривень за кожний випадок невиконання ним вищеперерахованих його зобов'язань.

1.13.8. Сторона, яка прострочила виконання грошового зобов'язання, на вимогу іншої Сторони зобов'язана сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також 10% (десять відсотків) річних з простроченої суми.

1.14. Порядок зарахування коштів

1.14.1. За наявності простроченої заборгованості Лізингоодержувача щодо сплати лізингових платежів, всі кошти, які сплачуються ним в рахунок виконання зобов'язань за Договором, незалежно від призначення платежу, вказаного в платіжному документі, зараховуються в першу чергу на погашення нарахованих штрафів, пені, неустойки, в другу чергу — на погашення прострочених лізингових платежів, в третю чергу — поточних лізингових платежів і в четверту чергу — інших виплат, передбачених цим Договором.

1.14.2. За недостатності перерахованих Лізингоодержувачем коштів, на дату їх перерахування, для виконання, його грошових зобов'язань за цим Договором їх зарахування відбувається: в першу чергу, на погашення зобов'язань

по сплаті винагороди лізингової компанії, в другу чергу, на відшкодування страхових платежів; в третю чергу, на сплату вартості об'єкта лізингу.

1.14.3. Придбання предмета лізингу можливе лише після виконання Лізингоодержувачем всіх його зобов'язань щодо сплати лізингових платежів, встановлених цим Договором.

1.15. Умови надання інформації для моніторингу і аналізу фінансового стану Лізингоодержувача

1.15.1. Впродовж терміну дії Договору Лізингоодержувач зобов'язаний надавати Лізингодавцю належним чином завірені:

- форму №1 "Баланс підприємства", форму №2 "Звіт про фінансові результати" — щоквартально, впродовж 3 (трьох) календарних днів після настання кінцевого терміну подання звітності, встановленого чинним законодавством;
- форму №3 "Звіт про рух грошових коштів", форму №4 "Звіт про власний капітал", — щорічно, впродовж 3 (трьох) календарних днів після настання кінцевого терміну подання звітності, встановленого чинним законодавством.

2. ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ СТОРІН ДОГОВОРУ

2.1. Права та обов'язки Лізингодавця

2.1.1. Лізингодавець має право:

- у визначеному Договором порядку та терміни здійснювати перевірку дотримання Лізингоодержувачем умов користування предметом лізингу та його утримання;
- в односторонньому порядку розривати Договір у передбачених цим Договором випадках;
- вимагати розірвання Договору та повернення предмета лізингу у передбачених законом і цим Договором випадках;
- вимагати від Лізингоодержувача відшкодування збитків, спричинених невиконанням або неналежним виконанням умов Договору;
- здійснювати за рахунок Лізингоодержувача капітальний, поточний ремонт предмета лізингу — у разі невиконання Лізингоодержувачем відповідних його зобов'язань.

2.1.2. Лізингодавець зобов'язаний:

- у передбачені Договором терміни передати Лізингоодержувачу предмет лізингу у стані, що відповідає його призначенню та умовам Договору;

- попередити Лізингоодержувача щодо відомих йому особливих властивостей та недоліків предмета лізингу, що можуть становити небезпеку для життя, здоров'я, майна Лізингоодержувача чи інших осіб, або призводити до пошкодження самого предмета лізингу за користування ним;
- прийняти предмет лізингу в разі дострокового припинення Договору.

2.2. Права та обов'язки Лізингоодержувача

2.2.1. Лізингоодержувач має право:

- у визначеному Договором порядку відмовитись від прийняття предмета лізингу, який не відповідає його призначенню та умовам Договору;
- в односторонньому порядку розірвати Договір, відмовившись від прийняття предмета лізингу, який не відповідає умовам Договору, — якщо Лізингодавець протягом 30 (тридцяти) календарних днів з дати отримання від Лізингоодержувача під час приймання-передачі предмета лізингу письмових зауважень щодо таких недоліків, які унеможливають його використання за цільовим призначенням, не усуне таких недоліків, або не замінить предмет лізингу майном, що повністю відповідає умовам Договору;
- вимагати розірвання Договору у передбачених законом і Договором випадках;
- вимагати від Лізингодавця відшкодування збитків, спричинених невиконанням або неналежним виконанням умов Договору.

2.2.2. Лізингоодержувач зобов'язаний:

- прийняти та користуватися предметом лізингу відповідно до його призначення та умов Договору;
- відповідно до умов Договору, своєчасно та у повному обсязі виконувати зобов'язання щодо утримання предмета лізингу, підтримувати його у справному стані;
- своєчасно і в повному обсязі, згідно з графіком Договору, сплачувати лізингові платежі;
- у передбаченому Договором порядку і терміни, надавати Лізингодавцю інформацію, необхідну для аналізу фінансово-господарської діяльності та про стан предмета лізингу;
- надавати Лізингодавцеві доступ до предмета лізингу та забезпечувати можливість здійснення перевірки умов його використання та утримання;
- письмово повідомляти Лізингодавця про всі випадки виявлення несправностей предмета лізингу, його поломок або збоїв у роботі, порушення строків проведення або не проведення поточного або

сезонного технічного обслуговування та про будь-які інші обставини, що можуть негативно вплинути на стан предмета лізингу — негайно, але у будь-якому випадку не пізніше другого робочого дня за днем настання вищезазначених подій чи фактів;

- письмово повідомляти Лізингодавця про всі випадки порушення провадження у справах про його банкрутство, накладення арешту на його майно, позбавлення ліцензії на вид підприємницької діяльності, в якому передбачалось використання предмета лізингу, а також про настання інших подій та фактів, які унеможливають або можуть негативно позначитись на виконанні Договору, — негайно, але у будь-якому випадку не пізніше другого робочого дня за днем настання вищезазначених подій чи фактів;
- відшкодовувати Лізингодавцю витрати на здійснення капітального та поточного ремонту предмета лізингу у передбачених цим Договором випадках;
- у разі дострокового припинення цього Договору, — повернути предмет лізингу у стані, в якому його було прийнято у користування, з урахуванням нормального зносу.

3. ОБСТАВИНИ НЕПЕРЕБОРНОЇ СИЛИ

3.1. Сторони звільняються від відповідальності за невиконання їх зобов'язань за цим Договором на період дії обставин, що перешкоджають виконанню відповідних зобов'язань, якщо такі обставини виникли незалежно від волі Сторін і настання яких Сторони не могли передбачити або відвернути.

3.2. Сторона, яка зазнала впливу обставин непереборної сили, зобов'язана протягом 3 (трьох) календарних днів повідомити іншу Сторону (з одночасним або подальшим (у випадку неможливості негайного отримання або складання) поданням підтверджуючих документів) щодо настання, характеру і можливого терміну дії обставин непереборної сили. У разі невиконання зазначеної вимоги, Сторона, яка зазнала впливу обставин непереборної сили, позбавляється права посилається на такі обставини, за винятком випадків, коли самі обставини перешкождали відправці повідомлення.

3.3. У будь-якому разі Сторони не звільняються від відповідальності за неможливість виконання грошового зобов'язання.

4. ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

4.1. Спори, що виникають у процесі виконання Договору та у зв'язку з ним, підлягають вирішенню у порядку, передбаченому чинним законодавством.

5. ІНШІ УМОВИ

5.1. Впродовж терміну дії Договору відносини Сторін в частині, не врегульованій / регламентованій Договором, регулюються / регламентуються чинним законодавством України.

5.2. У разі зміни назви, місця знаходження, рахунку, за яким Договором передбачається здійснення розрахунків, настання будь-якого іншого юридичного факту чи події, що може негативно позначитись на виконанні Сторонами їх зобов'язань за цим Договором, — Сторона, з якою відбулись така подія або факт, зобов'язана письмово повідомити іншу Сторону про їх настання негайно, але у будь-якому випадку не пізніше 3 (трьох) календарних днів з моменту настання відповідної події або факту.

5.3. Підписуючи цей Договір Сторони засвідчують повне розуміння його тексту, в тому числі підстав виникнення, змісту, розміру, термінів та умов виконання передбачених ним зобов'язань, та відсутність будь-яких заперечень щодо нього.

5.4. Договір укладено з вищезазначеної дати його підписання у двох примірниках, — по одному примірнику для кожної Сторони Договору, — тексти яких є рівно автентичними і не містять будь-яких виправлень, змін і доповнень, не затверджених підписами уповноважених представників Сторін, що підписали цей Договір. Кожен примірник Договору складено на 9 (дев'яти) пронумерованих та прошитих аркушах.

6. МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ, РЕКВІЗИТИ та ПІДПИСИ СТОРІН

Лізингодавець

Товариство

з обмеженою відповідальністю

«Лізингодавець»

Директор

Лізингоодержувач

Товариство

з обмеженою відповідальністю

“Лізингоодержувач”

Директор

РОЗДІЛ 4

ОПОДАТКУВАННЯ І БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЛІЗИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ

100

Уклавши лізинговий договір і отримавши основний засіб — предмет лізингу, лізингоодержувач має правильно відобразити лізингову операцію в податковому і бухгалтерському обліку. Саме таким питанням присвячено цей розділ. Причому головна увага, в зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України, приділяється саме оподаткуванню операцій фінансового і оперативного лізингу.

4.1. Законодавчі основи податкового обліку здійснення лізингових операцій

Визначення фінансового та оперативного лізингу та критерії визнання таких господарських операцій в податковому обліку, а також принципи їх оподаткування регулюються Податковим кодексом України від 02.12.2010 №2755-VI із змінами, внесеними згідно із Законом №2856-VI (2856-17) від 23.12.2010. У табл. 4.1.1 наведено законодавчі вимоги щодо визнання господарської операції операцією фінансового чи оперативного лізингу.

Таблиця 4.1.1. Критерії визнання лізингових операцій у податковому законодавстві

№ з/п	Господарська операція	Критерії визнання в податковому законодавстві	Податковий кодекс України від 02.12.2010 №2755-VI із змінами, внесеними згідно із Законом №2856-VI (2856-17) від 23.12.2010
1	Лізинг (загальне визначення)	Лізингова (орендна) операція — господарська операція (крім операцій з фрахтування (чартеру) морських суден та інших транспортних засобів) фізичної чи юридичної особи (орендодавця), що передбачає надання основних фондів у користування іншим фізичним чи юридичним особам (орендарям) за плату та на визначений строк. Лізингові (орендні) операції здійснюються у вигляді оперативного лізингу (оренди), фінансового лізингу (оренди), зворотного лізингу (оренди), оренди житла з викупом, оренди земельних ділянок та оренди будівель, у тому числі житлових приміщень.	Стаття 14, 14.1.97
2	Фінансовий лізинг	Фінансовий лізинг (оренда) — господарська операція, що здійснюється фізичною або юридичною особою і передбачає передачу орендарю майна, яке є основним засобом згідно з цим Кодексом і придбане або виготовлене орендодавцем, а також усіх ризиків та винагород, пов'язаних з правом користування та володіння об'єктом лізингу. Лізинг (оренда) вважається фінансовим, якщо лізинговий (орендний) договір містить одну з таких умов: ■ об'єкт лізингу передається на строк, протягом якого амортизується не менш як 75 відсотків його первісної вартості, а орендар зобов'язаний придбати об'єкт лізингу у власність протягом строку дії лізингового договору або в момент його закінчення за ціною, визначеною у такому лізинговому договорі;	Стаття 14, 14.1.97

		■ балансова (залишкова) вартість об'єкта лізингу на момент закінчення дії лізингового договору, передбаченого таким договором, становить не більш як 25 відсотків первісної вартості ціни такого об'єкта лізингу, що діє на початок строку дії лізингового договору; ■ сума лізингових (орендних) платежів з початку строку оренди дорівнює первісній вартості об'єкта лізингу або перевищує її; ■ майно, що передається у фінансовий лізинг, виготовлене за замовленням лізингоотримувача (орендаря) та після закінчення дії лізингового договору не може бути використаним іншими особами, крім лізингоотримувача (орендаря), виходячи з його технологічних та якісних характеристик. Під терміном «строк фінансового лізингу» слід розуміти передбачений лізинговим договором строк, який розпочинається з дати передавання ризиків, пов'язаних із зберіганням або використанням майна, чи права на отримання будь-яких вигод чи винагород, пов'язаних з його використанням, або будь-яких інших прав, що слідує з прав на володіння, користування або розпорядження таким майном, лізингоотримувачу (орендарю) та закінчується строком закінчення дії лізингового договору, включаючи будь-який період, протягом якого лізингоотримувач має право прийняти одноосібне рішення про продовження строку лізингу згідно з умовами договору.	
3	Оперативний лізинг	Оперативний лізинг (оренда) — господарська операція фізичної або юридичної особи, що передбачає передачу орендарю основного фонду, придбаного або виготовленого орендодавцем, на умовах інших, ніж ті, що передбачаються фінансовим лізингом (орендою); Незалежно від того, регулюється господарська операція нормами цього підпункту чи ні, сторони договору мають право під час укладення договору (правочину) визначити таку операцію як оперативний лізинг без права подальшої зміни статусу такої операції до закінчення дії відповідного договору.	Стаття 14, 14.1.97
4	Зворотний лізинг	Зворотний лізинг (оренда) — господарська операція, що здійснюється фізичною чи юридичною особою і передбачає продаж основних засобів фінансовій організації з одночасним зворотним отриманням таких основних засобів такою фізичною чи юридичною особою в оперативний або фінансовий лізинг.	Стаття 14, 14.1.97

Таким чином, виходячи з засад податкового законодавства:

- фінансовим лізингом можна вважати господарську операцію, яка відповідає хоча б одному з критеріїв, наведених у пункті 2 табл. 4.1.1.;
- будь-яка господарська операція з передачі орендарю майна, що підпадає під визначення основного фонду, придбаного або виготовленого орендодавцем на умовах інших, аніж передбачаються фінансовим лізингом (орендою), вважається оперативним лізингом;
- *Сторони можуть самостійно, з метою оподаткування, визнати статус господарської операції як операції фінансового або оперативного лізингу, без права надалі його змінювати.* Тобто якщо господарська операція має ознаки фінансового лізингу, а підприємства, що уклали лізингову угоду, вважають за доцільне оподатковувати її як операцію оперативного лізингу, в податковому обліку вони можуть визнати таку господарську операцію оперативним лізингом й оподатковувати її за відповідними правилами оподаткування для оперативного лізингу.

Лізингові операції оподатковуються двома головними податками — ПДВ та податком на прибуток підприємств.

Оподаткування операцій лізингу податком на додану вартість регулюється розділом V Податкового кодексу України „Податок на додану вартість”, згідно з яким об’єктом оподаткування є операції платників податку⁴⁰ з постачання товарів, в тому числі і з фактичної передачі матеріальних активів іншій особі на підставі договору про фінансовий лізинг, а також послуг, перелік яких містить оперативний лізинг (оренду).

За оперативного лізингу (див. табл. 4.1.2) об’єктом оподаткування ПДВ є тільки орендна плата за користування предметом лізингу (лізингові платежі, що сплачуються впродовж дії лізингового договору). Операції з передачі предмета лізингу лізингоодержувачу ПДВ не оподатковуються, оскільки на баланс до орендаря предмет лізингу не переходить.

За фінансового лізингу, навпаки, об’єктом оподаткування ПДВ є операція з передачі предмету лізингу лізингоодержувачу, а сума винагороди лізингодавцю у вигляді процентів та комісій не є об’єктом оподаткування.

40. Платниками податку виступають тільки ті юридичні та фізичні особи, що зареєстровані як платники податку на додану вартість згідно з правилами, визначеними статтями 180-184 ПКУ, мають право на формування податкового кредиту та податкових зобов’язань з ПДВ.

**Таблиця 4.1.2. Особливості оподаткування лізингових операцій
податком на додану вартість**

№ з/п	Терміни, що застосовуються в податковому законодавстві	Визначення термінів	Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI із змінами, внесеними згідно із Законом №2856-VI (2856-17) від 23.12.2010
1.	Об'єкт оподаткування	Об'єктом оподаткування є операції платників податку з: - постачання товарів, місце постачання яких розташоване на митній території України, відповідно до статті 186 цього Кодексу, у тому числі операції з передачі права власності на об'єкти застави позичальнику (кредитору), на товари, що передаються на умовах товарного кредиту, а також з передачі об'єкта фінансового лізингу в користування лізингоотримувачу/орендарю; - постачання послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України, відповідно до статті 186 цього Кодексу. Постачання товарів — будь-яка передача права на розпоряджання товарами як власник, у тому числі продаж, обмін чи дарування такого товару, а також постачання товарів за рішенням суду. Постачанням товарів також вважаються: - фактична передача матеріальних активів іншій особі на підставі договору про фінансовий лізинг (повернення матеріальних активів згідно з договором про фінансовий лізинг) чи іншої домовленості, відповідно до якої оплата відстрочена, але право власності на матеріальні активи передається не пізніше дати здійснення останнього платежу.	Стаття 185, 185.1 Стаття 14., 14.1.191
2	Дата виникнення податкових зобов'язань	Датою виникнення податкових зобов'язань з постачання товарів/послуг вважається дата, яка припадає на податковий період, протягом якого відбувається будь-яка з подій, що сталася раніше: дата зарахування коштів від покупця/замовника на банківський рахунок платника податку як оплата товарів/послуг, що підлягають постачанню, а в разі постачання товарів/послуг за готівку — дата оприбуткування коштів у касі платника податку, а в разі відсутності такої — дата інкасації готівки у банківській установі, що обслуговує платника податку;	Стаття 187, 187.1

[illegible]

7.	Податковий кредит	Право на віднесення сум податку до податкового кредиту виникає у разі здійснення операцій з: ▪ придбання або виготовлення товарів (у тому числі в разі їх ввезення на митну територію України) та послуг. Датою виникнення права платника податку на віднесення сум податку до податкового кредиту вважається дата тієї події, що відбулася раніше: ▪ дата списання коштів з банківського рахунка платника податку на оплату товарів/послуг; ▪ дата отримання платником податку товарів/послуг, що підтверджено податковою накладною. Датою виникнення права орендаря (лізингоотримувача) на збільшення податкового кредиту для операцій фінансової оренди (лізингу) є дата фактичного отримання об'єкта фінансового лізингу таким орендарем. Не відносяться до податкового кредиту суми податку, сплаченого (нарахованого) у зв'язку з придбанням товарів/послуг, не підтверджені податковими накладними або оформлені з порушенням вимог чи не підтверджені митними деклараціями (іншими подібними документами згідно з пунктом 201.11 статті 201 цього Кодексу). У разі якщо платник податку не включив у відповідному звітному періоді до податкового кредиту суму податку на додану вартість на підставі отриманих податкових накладних, таке право зберігається за ним протягом 365 календарних днів з дати виписки податкової накладної.	Стаття 198, 198.1 Стаття 198, 198.2 Стаття 198, 198.6
8.	Податкова накладна	Платник податку зобов'язаний надати покупцю (отримувачу) на його вимогу підписану уповноваженою платником особою та скріплену печаткою податкову накладну, у якій зазначаються в окремих рядках: ▪ порядковий номер податкової накладної; ▪ дата виписування податкової накладної; ▪ повна або скорочена назва, зазначена у статутних документах юридичної особи або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи, зареєстрованої як платник податку на додану вартість, – продавець товарів/послуг; ▪ податковий номер платника податку (продавця та покупця); ▪ місцезнаходження юридичної особи-продавця або податкова адреса фізичної особи – продавця, зареєстрованої як платник податку; ▪ повна або скорочена назва, зазначена у статутних документах юридичної особи або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи, зареєстрованої як платник податку на додану вартість, – покупець (отримувач) товарів/послуг; ▪ опис (номенклатура) товарів/послуг та їх кількість, обсяг;	Стаття 201, 201.1 Стаття 201, 201.4 Стаття 201, 201.6

	▪ ціна постачання без урахування податку; ▪ ставка податку та відповідна сума податку в цифровому значенні; ▪ загальна сума коштів, що підлягають сплаті з урахуванням податку; ▪ вид цивільно-правового договору. Податкова накладна виписується у двох примірниках у день виникнення податкових зобов'язань продавця. Оригінал податкової накладної видається покупцю, копія залишається у продавця товарів/послуг Податкова накладна є податковим документом і одночасно відображається у податкових зобов'язаннях і реєстрі виданих податкових накладних продавця та реєстрі отриманих податкових накладних покупця.	
--	---	--

Оподаткування лізингових операцій податком на прибуток регулюється розділом III Податкового кодексу України „Податок на прибуток підприємств”. Згідно із статтею 153.7 оподаткування операцій лізингу (оренди) здійснюється в такому порядку:

- **передача майна в оперативний лізинг (оренду)** не змінює податкових зобов'язань орендодавця та орендаря. При цьому орендодавець збільшує суму доходів, а орендар збільшує суму витрат на суму нарахованого лізингового платежу за наслідками податкового періоду, в якому здійснюється таке нарахування;
- **передача майна у фінансовий лізинг (оренду)** для цілей оподаткування прирівнюється до його продажу в момент такої передачі. При цьому орендодавець збільшує доходи, а в разі передачі у фінансовий лізинг майна, що на момент такої передачі перебувало у складі основних засобів орендодавця, — прирівнює до нуля балансову вартість відповідного об'єкта основних засобів згідно з правилами, визначеними статтею 146 цього Кодексу для їх продажу, а орендар включає вартість об'єкта фінансового лізингу (без урахування процентів, нарахованих або таких, що будуть нараховані відповідно до договору) до складу основних засобів з метою амортизації, за наслідками податкового періоду, в якому відбувається така передача;
- при нарахуванні лізингового платежу орендодавець збільшує доходи, а орендар збільшує витрати на таку частину лізингового платежу, яка дорівнює сумі процентів або комісій, нарахованих на вартість об'єкта фінансового лізингу (без урахування частини лізингового платежу, що надається в рахунок компенсації частини вартості об'єкта фінансового лізингу), за наслідками податкового періоду, у якому здійснюється таке нарахування;

- у разі якщо в майбутніх податкових періодах орендар повертає об'єкт фінансового лізингу орендодавцю без придбання такого об'єкта у власність, така передача прирівнюється для цілей оподаткування до зворотного продажу орендарем такого об'єкта орендодавцю за ціною, яка визначається на рівні суми лізингових платежів у частині компенсації вартості об'єкта фінансового лізингу, що є несплаченими за такий об'єкт лізингу на дату такого повернення;
- перехід права власності на об'єкт лізингу від орендодавця (власника майна) до іншої особи (нового власника майна) із збереженням відповідних прав та обов'язків орендодавця за договором фінансового лізингу не змінює податкових зобов'язань орендодавця, орендаря та нового власника майна, сформованих до моменту передачі у власність такого майна (об'єкту лізингу) іншій особі (новому власнику майна).

Пункт 10 розділу XX „Перехідні положення” ПКУ встановлює такі правила застосування ставок податку на прибуток підприємств:

- з 1 квітня 2011 року по 31 грудня 2011 року включно — 23 відсотки;
- з 1 січня 2012 року по 31 грудня 2012 року включно — 21 відсоток;
- з 1 січня 2013 року по 31 грудня 2013 року включно — 19 відсотків;
- з 1 січня 2014 року — 16 відсотків (основна ставка податку, що визнається також статтею 151, 151.1 ПКУ).

Оскільки за умов здійснення операцій фінансового лізингу, основний засіб⁴¹ — предмет лізингу обліковується і амортизується на балансі лізингоодержувача (амортизація включається до складу витрат при визначенні прибутку до оподаткування), важливим є висвітлення питання щодо принципів нарахування амортизації, відображених в ПКУ. Кодекс виокремлює 16 кваліфікаційних груп основних засобів, кожна з яких має відповідний мінімально припустимий термін корисного використання⁴² (див. табл. 4.1.3).

41. Статтею 14 ПКУ, 14.1.138 основні засоби визначено як матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 2500 гривень (у 2011 р. — 1000 гривень), невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 2500 гривень (у 2011 р. — 1000 грн.) і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік).

42. Стаття 145 Розділу III „Податок на прибуток підприємств” ПКУ. від 02.12.2010 №2755-VI із змінами, внесеними згідно із Законом №2856-VI (2856-17) від 23.12.2010.

Таблиця 4.1.3. Кваліфікаційні групи основних засобів
і мінімальні терміни їх корисного використання

Група	Склад групи	Мінімальні терміни корисного використання, років
1	Земельні ділянки.	-
2	Капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом.	15
3	Будівлі, Споруди, Передавальні пристрої.	20 15 10
4	Машини та обладнання,	5
	з них: електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, пов'язані з ними комп'ютерні програми (крім програм, витрати на придбання яких визнаються роялті, та/або програм, які визнаються нематеріальним активом), інші інформаційні системи, комутатори, маршрутизатори, модулі, модеми, джерела безперебійного живлення та засоби їх підключення до телекомунікаційних мереж, телефони (в тому числі стільникові), мікрофони і рації, вартість яких перевищує 2500 гривень ⁴³ .	2
5	Транспортні засоби.	5
6	Інструменти, прилади, інвентар (меблі).	4
7	Тварини.	6
8	Багаторічні насадження.	10
9	Інші основні засоби.	12
10	Бібліотечні фонди.	-
11	Малоцінні необоротні матеріальні активи.	-
12	Тимчасові (нетитульні) споруди.	5
13	Природні ресурси.	-
14	Інвентарна тара.	6
15	Предмети прокату.	5
16	Довгострокові біологічні активи.	7

Термін корисного використання (експлуатації) основного засобу, впродовж якого здійснюється нарахування амортизації, встановлюється наказом по підприємству⁴⁴, але не може бути меншим за визначений ПКУ мінімальний термін. Кодекс встановлює можливість застосування таких методів нарахування амортизації:

43. Впродовж 2011 р., згідно з Перехідними положеннями ПКУ, вартість основних засобів повинна перевищувати 1000 грн.

44. Доцільно враховувати рівень фізичного і морального зносу, що передбачається, а також брати до уваги потужність або продуктивність основного засобу.

1. прямолінійного, за яким річна сума амортизації визначається діленням вартості, що амортизується, на термін корисного використання основного засобу;
2. зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації. Річна норма амортизації (у відсотках) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта з результату від ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість;
3. прискореного зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації, яка обчислюється відповідно до строку корисного використання об'єкта і подвоюється.

Метод прискореного зменшення залишкової вартості застосовується лише при нарахуванні амортизації до об'єктів основних засобів, що входять до груп 4 (машини та обладнання) та 5 (транспортні засоби);

4. кумулятивного, за яким річна сума амортизації визначається як добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання;
5. виробничого, за яким місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, яка амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити (виконати) з використанням об'єкта основних засобів.

Нарахування амортизації в цілях оподаткування здійснюється підприємством за методом, визначеним наказом про облікову політику з метою складання фінансової звітності, та може переглядатися в разі зміни очікуваного способу отримання економічних вигод від його використання.

Облік вартості, яка амортизується, ведеться за кожним об'єктом, що входить до складу окремої групи основних засобів. Вартістю основних засобів, яка амортизується є первісна або переоцінена їх вартість.

Основний засіб амортизується до моменту, коли його залишкова вартість (різниця між первісною вартістю і сумою нарахуваної амортизації) не дорівнюватиме ліквідаційній вартості. Амортизація основного засобу нараховується помісячно, починаючи з місяця, що настає за місяцем введення об'єкта основних засобів в експлуатацію, і зупиняється на період його реконструкції,

модернізації, добудови, дообладнання, консервації та інших видів поліпшення та консервації.

Розглянемо принципи оподаткування лізингових операцій на таких прикладах:

Приклад 4.1.1. ТОВ „Лізингоодержувач”, що знаходиться на загальній системі оподаткування⁴⁵, тобто є платником податку на прибуток та ПДВ, отримує від лізингової компанії ТОВ „Лізингодавець” за договором **фінансового лізингу** №1 легковий автомобіль вартістю 234 000 грн. (з ПДВ).

Договір фінансового лізингу №1 укладено 1 квітня 2011 р. За умовами цього договору 15 квітня 2011 р. ТОВ „Лізингоодержувач” сплачує ТОВ „Лізингодавець” авансовий лізинговий платіж в сумі 70 200 грн. (з ПДВ) – 30% від первісної вартості основного засобу; 25 квітня ТОВ „Лізингодавець” передає за актом приймання-передачі ТОВ „Лізингоодержувач” легковий автомобіль, придбаний 23 квітня 2011 у постачальника. Термін дії договору – 24 місяці з моменту передачі предмета лізингу підприємству-лізингоодержувачу. Щомісячно (25 числа кожного місяця, починаючи з травня 2011 р.) ТОВ „Лізингоодержувач” сплачує ТОВ „Лізингодавець” лізингові платежі в розмірі 8463 грн., в тому числі – погашення вартості предмета лізингу – 6825 грн., винагорода лізинговій компанії (проценти і комісії) – 1638 грн. Впродовж терміну дії лізингового договору ТОВ „Лізингоодержувач” своєчасно і в повному обсязі сплачує лізингові платежі (25 квітня 2013 р. – останній). 26 квітня 2013 р. ТОВ „Лізингодавець” готує акт звірки розрахунків і переходу права власності до лізингоодержувача, що підписується двома сторонами лізингового договору.

Розглянемо, як операції, пов’язані з укладанням, виконанням і завершенням договору фінансового лізингу відобразяться в податковому обліку ТОВ „Лізингоодержувач”:

1. Сплата авансового лізингового платежу 15 квітня 2011 р. в сумі 70 200 грн. (в т.ч. ПДВ) не відображується в податковому обліку лізингоодержувача, оскільки, згідно із статтею 198, 198.2 ПКУ, „датою виникнення права орендаря (лізингоотримувача) на збільшення податкового кредиту для операцій фінансової оренди (лізингу) є дата фактичного отримання об’єкта фінансового лізингу таким орендарем”.
2. Передача лізингоодержувачу предмета лізингу – легкового автомобіля 25 квітня 2011 р., оформлена актом приймання-передачі на суму 234 000 грн. (в т.ч. ПДВ) має такі податкові наслідки:

45. Розглядати оподаткування лізингових операцій з лізингодавцями, що є платниками єдиного податку до моменту прийняття змін до Розділу XIV ПКУ „Спеціальні режими оподаткування” не має сенсу, тому що базою оподаткування для таких суб’єктів малого підприємництва є їх валовий дохід. До того ж з 1.01.2011 р. всі вони не є платниками ПДВ, якщо не зареєструвалися такими.

- ТОВ „Лізингоодержувач” отримує право на податковий кредит в сумі 39 000 грн. ($234000/1,2*0,2$) за наявності виписаної, згідно з нормами і правилами податкового законодавства, ТОВ „Лізингодавець” податкової накладної.
 - Ставить на баланс предмет лізингу — легковий автомобіль за ціною, вказаною в договорі фінансового лізингу (без ПДВ) — 195 000 грн., і починає його амортизувати з травня 2011 р. (місяця, наступного за місяцем введення основного засобу в експлуатацію). Відповідно до податкового законодавства, легковий автомобіль відноситься до п'ятої групи основних засобів з мінімальним строком корисного використання — 5 років. Термін експлуатації основного засобу не може бути меншим за мінімальний згідно з ПКУ і встановлюється наказом по підприємству. Метод нарахування амортизації встановлюється наказом про облікову політику підприємства. Може бути вибраний один з п'яти, визначених ПКУ, — прямолінійний, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний, виробничий. Припустимо, що лізингоодержувач визначає термін корисного використання основних засобів п'ятої групи в 5 років (дорівнює мініальному строку експлуатації відповідно до податкового законодавства) і застосовує прямолінійний метод їх амортизації. Тоді, щомісячний розмір амортизації предмета лізингу становитиме 3250 грн. ($195000/5/12$). Нарахована за звітний податковий період (квартал) амортизація включається до складу витрат лізингоодержувача.
3. Щомісячна сплата лізингових платежів в розмірі 8463 грн., в тому числі — погашення вартості предмета лізингу — 6825 грн., винагорода лізинговій компанії (проценти і комісії) — 1638 грн. не обкладається ПДВ. Водночас сума винагороди лізинговій компанії (проценти і комісії) включається до складу витрат ТОВ „Лізингоодержувач” в повному обсязі — 1638 грн. Датою визнання витрат, згідно з податковим законодавством, є дата їх нарахування. Зазвичай умовами лізингового договору передбачається нарахування пені і штрафних санкцій за несвоєчасну сплату лізингових платежів, або перерахування їх в неповному (в порівнянні з визначеним в графіку сплати) розмірі. Згідно з податковим законодавством (стаття 139, 139.1.11) суми штрафів, неустойки, пені за рішенням сторін договору або за рішенням відповідних державних органів, суду, які підлягають сплаті платником податку на прибуток не включаються до складу його витрат.
 4. Операція з передачі предмета лізингу у власність ТОВ „Лізингоодержувач” згідно з актом звірки розрахунків і переходу права власності до лізингоодержувача, що відбувається 26 квітня 2013

р., не викликає жодних податкових наслідків (не оподатковується ні податком на прибуток, ні ПДВ).

Таким чином, на початку дії договору фінансового лізингу, ТОВ „Лізингоодержувач”, сплативши лише авансовий платіж в сумі 70 200 грн. (30% від первісної вартості основного засобу-предмета лізингу), в т.ч. ПДВ – 11700 грн. (70200/1,2*0,2), і отримавши згідно з актом приймання-передачі легковий автомобіль вартістю 234 000 грн., в т.ч. ПДВ – 39000 грн. отримує податковий кредит на всю суму переданого майна. Впродовж терміну дії договору фінансового лізингу – 24 місяця – ТОВ „Лізингоодержувач” збільшить свої витрати, а відповідно скоротить величину прибутку до оподаткування на суму нарахованих і сплачених лізингових платежів в частині винагороди лізинговій компанії – 39 312 грн. (1638*24) та нарахованої амортизації легкового автомобіля – предмета лізингу, що обліковується на балансі лізингоодержувача – 78 000 грн. (3250*24).

Приклад 4.1.1.1. Виходячи з умов прикладу 1, розглянемо податкові наслідки ситуації, коли ТОВ „Лізингоодержувач” з тих чи інших причин повертає предмет фінансового лізингу ТОВ „Лізингодавець” 26 квітня 2012 р. – через 12 місяців з початку лізингового договору.

- Згідно з нормами податкового законодавства, така передача прирівнюється до зворотного продажу орендарем такого об'єкта орендодавцю за ціною, яка визначається на рівні суми лізингових платежів у частині компенсації вартості об'єкта фінансового лізингу, що є несплаченими за такий об'єкт лізингу на дату повернення і є об'єктом оподаткування ПДВ і податком на прибуток. Визначимо ціну передачі (зворотного продажу). Первісна вартість предмета лізингу складає 234 000 грн.; авансовий платіж – 70 200 грн., щомісячно в складі лізингового платежу лізингоодержувач компенсує ТОВ „Лізингодавець” 6825 грн. вартості легкового автомобіля; до моменту його повернення він сплатить 12 щомісячних лізингових платежів. Тому, несплачена станом на 26 квітня 2012 р. вартість предмета лізингу становитиме 81 900 грн. (в т.ч. ПДВ).
- Повернення легкового автомобіля лізингодавцю супроводжуватиметься виникненням податкового зобов'язання зі сплати ПДВ у ТОВ „Лізингоодержувач” (оформлюється податковою накладною) на суму 13 650 грн. (81900/1,2*0,2) і доходу, що враховуватиметься за обчислення величини прибутку до оподаткування в сумі 68 250 грн. (81900-13650).
- Оскільки легковий автомобіль обраховувався на балансі ТОВ „Лізингоодержувач”, передача предмета лізингу ТОВ „Лізингодавець” потребує його списання з балансу. На момент передачі легкового автомобіля його балансова вартість (різниця між первісною вартістю і нарахованою амортизацією) складатиме 156 000 грн. (195000-

3250*12). Відповідно до статті 146, 146.13 сума перевищення доходів від продажу або іншого відчуження над балансовою вартістю окремих об'єктів основних засобів та нематеріальних активів включається до доходів платника податку, а сума перевищення балансової вартості над доходами від такого продажу або іншого відчуження включається до витрат платника податку. В даному випадку балансова (залишкова) вартість предмета лізингу (156 000 грн.) перевищує дохід від його повернення (зворотного продажу) 68 250 грн., тому загальним результатом подібної операції, з точки зору оподаткування податком на прибуток, стануть витрати в сумі 87 750 грн., що будуть враховуватися за обчислення прибутку до оподаткування.

Приклад 4.1.2. ТОВ „Лізингоодержувач”, що знаходиться на загальній системі оподаткування, тобто є платником податку на прибуток та ПДВ, отримує від лізингової компанії ТОВ „Лізингодавець” за договором **оперативного** лізингу №2 легковий автомобіль вартістю 234 000 грн. (з ПДВ).

Договір оперативного лізингу №2 укладено 1 квітня 2011 р. За умовами цього договору 15 квітня 2011 р. ТОВ „Лізингоодержувач” сплачує ТОВ „Лізингодавець” авансовий лізинговий платіж в сумі 70 200 грн. (з ПДВ) – 30% від первісної вартості основного засобу; 25 квітня ТОВ „Лізингодавець” передає за актом приймання-передачі ТОВ „Лізингоодержувач” легковий автомобіль, придбаний 23 квітня 2011 у постачальника. Термін дії договору – 24 місяці з моменту передачі предмета лізингу підприємству-лізингоодержувачу. Щомісячно (25 числа кожного місяця, починаючи з травня 2011 р.) ТОВ „Лізингоодержувач” сплачує ТОВ „Лізингодавець” лізингові платежі в розмірі 9901,71 грн. (в т.ч. ПДВ). Впродовж терміну дії лізингового договору ТОВ „Лізингоодержувач” своєчасно і в повному обсязі сплачує лізингові платежі (25 квітня 2013 р. – останній). 26 квітня 2013 р. ТОВ „Лізингодавець” готує акт звірки розрахунків, що підписується двома сторонами лізингового договору, і предмет лізингу повертається лізинговій компанії, оскільки лізингоодержувач не зацікавлений у використанні легкового автомобіля в подальшому.

1. Сплата авансового лізингового платежу 15 квітня 2011 р. в сумі 70200 грн. (в т.ч. ПДВ 11 700 грн.) відображується в податковому обліку лізингоодержувача таким чином:
 - лізингоодержувач отримує право на податковий кредит в сумі 11 700 грн.;
 - сума сплаченого лізингоодержувачем авансового платежу за мінусом ПДВ – 58 500 грн. відноситься до його витрат за обчислення податку до оподаткування.
2. Передача лізингоодержувачу предмета лізингу – легкового автомобіля 25 квітня 2011 р., оформлена актом приймання-передачі на суму 234 000 грн. (в т.ч. ПДВ), відповідно до податкового законодавства не

- має для лізингоодержувача ніяких податкових наслідків і не оподатковується ні податком на прибуток, ні ПДВ. Предмет лізингу обліковується на балансі лізингової компанії, яка й нараховує амортизацію.
3. Нараховуючи і сплачуючи на щомісячній основі лізингові платежі в сумі 9901,71 грн., в тому числі ПДВ 1650,29 грн. (9901,71/1,2*0,2), ТОВ „Лізингоодержувач” отримує право на податковий кредит (за наявності виписаної з дотриманням вимог податкового законодавства ТОВ „Лізингодавець” податкової накладної) на 1650,29 грн. Визначення дати виникнення такого податкового кредиту регулюється статтею 198, 198.2 ПКУ. Величина нарахованих і сплачених лізингових платежів (без ПДВ) включається до витрат ТОВ „Лізингоодержувач” за обрахунку прибутку до оподаткування.
 4. Операція з повернення предмета лізингу ТОВ „Лізингодавець” не викликає жодних податкових наслідків і в разі, якщо таке повернення відбувається в терміни, передбачені договором оперативного лізингу, і у випадку, якщо лізингоодержувач з будь-яких причин повертає основний засіб лізингодавцю до завершення терміну дії договору.

4.2. Бухгалтерський облік лізингових операцій у лізингоодержувача

Методологічні засади відображення в бухгалтерському обліку операцій лізингу визначаються в П(С)БО⁴⁶ №14 „Оренда”⁴⁷, згідно з яким під орендою, яка розподіляється на фінансову та операційну⁴⁸, розуміється угода, за якою орендар набуває права користування необоротним активом за плату протягом погодженого з орендодавцем строку.

При цьому фінансова оренда визначається як така, що передбачає передачу орендарю всіх ризиків та вигод, пов'язаних з правом користування та володіння активом. Оренда вважається фінансовою за наявності хоча б однієї з наведених нижче ознак:

- орендар набуває права власності на орендований актив після закінчення строку оренди;
- орендар має можливість та намір придбати об'єкт оренди за ціною, нижчою за його справедливую вартість на дату придбання;

46. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку.

47. Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 28.07.2000 р. №181 із змінами та доповненнями.

48. Зауважимо, що тільки в стандартах бухгалтерського обліку використовується термін «операційна» оренда. Всі інші законодавчі акти застосовують термін «оперативна» оренда, або «оперативний» лізинг. Ці терміни є найбільш поширеними і на практиці, тому, окреслюючи питання бухгалтерського обліку лізингових операцій, буде використовуватися категорія оперативний лізинг (оренда).

- строк оренди становить більшу частину строку корисного використання (експлуатації) об'єкта оренди;
- теперішня вартість мінімальних орендних платежів з початку строку оренди дорівнює або перевищує справедливую вартість об'єкта оренди;
- орендований актив має особливий характер, що дає змогу лише орендареві використовувати його без витрат на його модернізацію, модифікацію, дообладнання;
- орендар може подовжити оренду активу за плату, значно нижчу за ринкову орендну плату;
- оренда може бути припинена орендарем, який відшкодовує орендодавцю його втрати від припинення оренди.

Як видно, визнання лізингової операції фінансовим лізингом (орендою) згідно з бухгалтерськими стандартами дещо відрізняється від критеріїв, що застосовуються для такого визнання в податковому обліку.

Операційна оренда — оренда інша, ніж фінансова.

Розглянемо основні бухгалтерські проводки, що використовуються лізингоодержувачами для відображення в бухгалтерському обліку операцій фінансового і оперативного лізингу.

Згідно з П(С)БО №14, лізингоодержувач (орендар, якщо користуватися термінами, прийнятими в стандарті) відображує отриманий в фінансовий лізинг предмет лізингу одночасно як актив і зобов'язання. Витрати орендаря на поліпшення об'єкта фінансової оренди (модернізація, модифікація, добування, дообладнання, реконструкція тощо), що призводять до збільшення майбутніх економічних вигод, які первісно очікувалися від його використання, відображаються як капітальні інвестиції, що включаються до вартості предмета фінансового лізингу. Амортизація основного засобу — предмета фінансового лізингу нараховується лізингоодержувачем впродовж періоду очікуваного використання активу⁴⁹. Метод нарахування амортизації предмета фінансового лізингу визначається лізингоодержувачем відповідно до П(С)БО №7 "Основні засоби".

Бухгалтерські проводки з обліку операцій фінансового лізингу (оренди) у лізингоодержувача наведені в табл. 4.2.1.

49. Періодом очікуваного використання предмета фінансового лізингу, якщо відповідним лізинговим договором передбачений перехід права власності на актив до лізингоодержувача, є строк корисного використання основного засобу. У випадку, якщо після закінчення терміну дії договору фінансового лізингу перехід права власності на актив не передбачається, періодом очікуваного використання предмета лізингу буде коротший з двох періодів — строк лізингу або строк корисного використання.

**Таблиця 4.2.1. Бухгалтерські проводки з обліку операції
фінансового лізингу у лізингоодержувача**

№ п/п	Назва операції	Дт	Кт
1.	Отримано основний засіб за договором фінансового лізингу (за ціною, вказаною в договорі і акті приймання-передачі без ПДВ)	10 „Основні засоби”	531 „Зобов’язання з фінансової оренди”
2.	Нарахований на вартість передачі основного засобу ПДВ	641 „ПДВ”	531 „Зобов’язання з фінансової оренди”
3.	Нарахована поточна заборгованість за довгостроковими зобов’язаннями з фінансової оренди (зобов’язання, що має бути погашене впродовж 12 місяців з дати балансу)	531 „Зобов’язання з фінансової оренди”	611 „Поточна заборгованість за довгостроковими зобов’язаннями”
4.	Нарахована амортизація на основний засіб – предмет лізингу	23 „Виробництво” або 92 „Адміністративні витрати”	131 „Амортизація основних засобів”
5.	Сплата лізингового платежу згідно з графіком, представленим в договорі фінансового лізингу в частині погашення вартості майна (основного засобу-предмета лізингу)	611 „Поточна заборгованість за довгостроковими зобов’язаннями”	311 „Поточні рахунки в національній валюті”
6.	Нарахування лізингового платежу згідно з графіком, представленим в договорі фінансового лізингу в частині винагороди лізинговій компанії (проценти і комісії)	952 „Інші фінансові витрати”	684 „Розрахунки за нарахованими відсотками”
7.	Сплата лізингових платежів в частині винагороди лізинговій компанії	684 „Розрахунки за нарахованими відсотками”	311 „Поточні рахунки в національній валюті”
8.	Поліпшення предмета лізингу, що здійснюється господарським способом (відображення фактично понесених витрат):		
	використання виробничих запасів	15 „Капітальні інвестиції”	20 „Виробничі запаси”
	нарахування заробітної плати	15 „Капітальні інвестиції”	661 „Розрахунки із заробітної плати”
	нарахування на заробітну плату	15 „Капітальні інвестиції”	65 „Розрахунки із страхування”
	інші витрати	15 „Капітальні інвестиції”	63 „Розрахунки з постачальниками і підрядниками”
9.	Віднесення зазначених витрат на збільшення первісної вартості основного засобу – предмета фінансового лізингу	10 „Основні засоби”	15 „Капітальні інвестиції”

10.	Поліпшення предмета лізингу, що здійснюється підрядним способом:		
	відображення витрат на реконструкцію, модернізацію, добудовування, дообладнання	15 „Капітальні інвестиції”	63 „Розрахунки з постачальниками і підрядниками”
	відображення податкового кредиту по ПДВ	641 „ПДВ”	63 „Розрахунки з постачальниками і підрядниками”
11.	Віднесення зазначених витрат на збільшення первісної вартості об’єкта оренди	10 „Основні засоби”	15 „Капітальні інвестиції”
12.	Відображення витрат на ремонт предмета фінансової оренди:		
	списання вартості матеріалів, що були використані для ремонту	23 „Виробництво” або 92 „Адміністративні витрати”	20 „Виробничі запаси”
	нарахування заробітної плати працівників, що займалися ремонтом	23 „Виробництво” або 92 „Адміністративні витрати”	661 „Розрахунки із заробітної плати”
	нарахування на заробітну плату працівників, що займалися ремонтом	23 „Виробництво” або 92 „Адміністративні витрати”	65 „Розрахунки із страхування”

Відповідно до норм П(С)БО №14 „Оренда” предмет оперативного лізингу (оренди) відображується орендарем на позабалансовому рахунку 01 «Орендовані необоротні активи» бухгалтерського обліку за вартістю, вказаною в лізинговій угоді. Право власності на орендовані основні засоби залишається у лізингодавця, який нараховує амортизацію предмета оперативного лізингу.

Затрати орендаря на поліпшення предмета оперативного лізингу (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), якщо дані витрати передбачені договором оперативного лізингу (оренди) та приводять до збільшення майбутніх економічних вигод, які первісно очікувалися від його використання, відображаються орендарем як капітальні інвестиції у створення (будівництво) інших необоротних матеріальних активів та відображаються в бухгалтерському обліку на рахунку 117 «Інші необоротні матеріальні активи». Нарухування амортизації даного активу здійснюється прямолінійним методом.

Лізингові платежі (належа за користування предметом оперативного лізингу плата) визнається витратами згідно з П(С)БО №16 «Витрати» на прямолінійній основі протягом строку оренди, або з урахуванням способу одержання економічних вигод, пов’язаних із використанням предмета оперативного лізингу.

Бухгалтерські проводки з обліку операцій оперативного лізингу (оренди) у лізингоодержувача наведені в табл. 4.2.2.

Таблиця 4.2.2. Бухгалтерські проводки з обліку операції
оперативного лізингу у лізингоодержувача

№ п/п	Назва операції	Дт	Кт
1	Прийняті основні засоби, що є предметом оперативного лізингу (оренди)	01 „Орендовані основні засоби”	
2	Нараховані лізингові (орендні) платежі	92 „Адміністративні витрати” або 23 „Виробництво”	685 „Розрахунки з іншими кредиторами”
3	Нарахований ПДВ	641 „ПДВ”	685 „Розрахунки з іншими кредиторами”
4	Сплачені лізингові (орендні) платежі	685 „Розрахунки з іншими кредиторами”	311 „Поточні рахунки в національній валюті”
5	Повернення предмета оперативного лізингу лізингодавцю	-	01 „Орендовані основні засоби”

Незважаючи на те, що бухгалтерський облік лізингових операцій ґрунтується головним чином на засадах П(С)БО №14 „Оренда”, існує ще як мінімум два П(С)БО, що стосуються лізингових операцій і, відповідно, потребують особливої уваги з огляду на те, що за умов фінансового лізингу основні засоби обліковуються і амортизуються на балансі лізингоодержувачів, а лізингові платежі, визначені договорами оперативного і фінансового лізингу, відображаються в бухгалтерському обліку клієнтів лізингової компанії як зобов’язання⁵⁰. До таких слід віднести:

- П(С)БО №7 „Основні засоби”, що висвітлює методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про основні фонди, а також напрями розкриття такої інформації у фінансовій звітності. В стандарті наводяться визначення основних засобів, їх класифікація за групами, принципи обчислення первісної вартості об’єкта основних засобів, принципи їх переоцінки, основні методи нарахування амортизації тощо;
- П(С)БО №11 „Зобов’язання”, в якому надається визначення та оцінка зобов’язань, зокрема принципи визнання зобов’язань, а також методи їх класифікації на довгострокові і поточні.

50. На сьогоднішній день в бухгалтерському обліку не існує спеціального стандарту, який би регулював лізингові операції.

РОЗДІЛ 5

МОНІТОРИНГ ВИКОНАННЯ ЛІЗИНГОВИХ ДОГОВОРІВ

5.1. Моніторинг фінансового стану лізингоодержувача

З метою запобігання ризику неплатежів та товарних ризиків, пов'язаних із предметом лізингу, лізингодавець впродовж всього терміну дії лізингового договору здійснює моніторинг та аналіз фінансово-господарської діяльності лізингоодержувача, а також моніторинг активу, переданого в лізинг. Строк дії лізингових угод становить в середньому три-п'ять років і, зрозуміло, з плином часу під впливом зовнішніх, внутрішніх факторів, або їх комбінації економічні умови та бізнес-середовище лізингоодержувача змінюється. Сильні сторони його діяльності, які відображувалися в звіті щодо аналізу фінансово-господарської діяльності клієнта на етапі прийняття рішення щодо участі лізингової компанії в здійсненні відповідного лізингового проекту, згодом можуть стати слабкими сторонами, а виходячи з того, що майбутнє можливо тільки прогнозувати, з якогось моменту (коли стає відчутним вплив чинників, які не бралися до уваги або недооцінювалися) хибними можуть виявитися розрахунки прогнозу руху грошових коштів лізингоодержувача та його фінансових результатів.

Життя вносить в прогнози та плани свої корективи, і щоб вчасно виявляти можливі проблемні моменти в діяльності лізингоодержувача, що можуть негативним чином вплинути на його платоспроможність, лізингодавець, впродовж терміну дії лізингового договору, здійснює практично ту саму роботу, яка виконується за підготовки звіту про аналіз фінансово-господарської діяльності потенційного клієнта на етапі прийняття рішення щодо участі в здійсненні лізингового проекту, використовуючи інформацію фінансового та нефінансового характеру.

Фінансову інформацію щодо лізингоодержувача отримують, виходячи з фінансової (баланс підприємства, звіт про фінансові результати) та податкової звітності, яку клієнт, згідно з умовами лізингового договору, повинен надавати в лізингову компанію раз на звітний квартал. За необхідності лізингодавцем можуть вимагатися додаткові розшифровки статей балансу та пояснення. Оцінка фінансового стану та платоспроможності лізингоодержувача здійснюється з урахуванням отриманої інформації нефінансового характеру, а також інших зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на діяльність клієнта. Особлива увага за моніторингу фінансового стану клієнта повинна зосереджуватися на динаміці та тенденціях руху грошових коштів (надходження-витрачання, особливо щодо пов'язаних осіб чи підприємств групи/холдингу), структурних змінах в звіті про фінансові результати (структура доходів та витрат, динаміка прибутку, рентабельність підприємства, збитки), динаміці, структурі та тенденціях змін в дебіторській та кредиторській заборгованостях (в т.ч. наявність та причини прострочення розрахунків), динаміці залучених для здійснення виробничої діяльності коштів (кредити, поворотна та безповоротна фінансова допомога), інвестицій клієнта та показників ліквідності.

За проведення моніторингу фінансового стану лізингоодержувача щоквартально, виходячи з інформації, представленої в фінансовій звітності, обчислюються значущі фінансові коефіцієнти, що дозволяють визначити ступінь фінансової стабільності клієнта та його платоспроможність. Отримані результати порівнюються із прийнятими нормативними значеннями, досліджується динаміка змін в порівнянні з минулими звітними періодами, визначаються тенденції. Якщо в звітному періоді, в порівнянні з попередніми, значення фінансових коефіцієнтів оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості, оборотності товарно-матеріальних запасів, фінансового важеля та питомої ваги собівартості у виручці від реалізації зростають, це свідчить про погіршення фінансового стану підприємства. Якщо позитивний тренд простежується в динаміці коефіцієнтів ліквідності, прибутковості, рентабельності, збільшується робочий капітал, прибуток, обсяг виручки від реалізації – підприємство визнають більш фінансово стабільним та платоспроможним, ніж в попередніх періодах, що аналізувалися.

Якщо, виходячи з результатів аналізу фінансово-господарської діяльності лізингоодержувача, лізингодавець робить висновок щодо погіршення фінансового стану клієнта (за умови, що до цього часу лізингові платежі надходили своєчасно і в повному обсязі), з'ясовують причини такої ситуації, терміни впродовж яких їх негативний вплив на діяльність лізингоодержувача буде таким відчутним, оцінюють перелік заходів, які застосовує клієнт для подолання негативних тенденцій розвитку. Така інформація може бути отримана в телефонному режимі або за безпосереднього відвідування лізингоодержувача, що дає змогу ознайомитися з його менеджментом, з необхідними для прийняття подальшого рішення оригіналами документів, перевірити технічний стан, умови зберігання та використання предмета лізингу, оцінити виробничий процес, затовареність тощо. За підсумками телефонних переговорів або відвідування лізингоодержувача менеджер лізингової компанії складає звіт, в якому відображаються основні аспекти моніторингу предмета лізингу та самого клієнта з оцінкою причин погіршення його фінансового стану, чинників, що викликали таку ситуацію, вірогідних термінів їх впливу та перераховуються заходи, що застосовує клієнт з метою виправлення негативних тенденцій розвитку. На основі такого звіту і аналізу фінансово-господарської діяльності клієнта, що дозволив виявити погіршення його фінансового стану, розробляється скоригований прогноз грошових коштів лізингоодержувача, що певною мірою уможливорює оцінку його спроможності до сплати лізингових платежів в майбутньому. Виходячи з цих трьох документів, що представляються на засідання кредитного (лізингового) комітету лізингової компанії, приймається остаточне рішення щодо подальших умов співпраці з лізингоодержувачем:

- перегляд графіку лізингових платежів (за термінами надходження та сумами);
- тимчасове зменшення суми лізингових платежів;

- зміна дат сплати платежів;
- зміна терміну дії договору лізингу;
- перегляд умов договору лізингу;
- визначення необхідної суми та виду додаткового забезпечення лізингової операції (тверда застава, гарантії, поручництво третіх осіб тощо);
- скорочення переліку основних фондів — предметів лізингу, якими згідно з умовами лізингового договору користується лізингоодержувач (добровільне за згодою сторін вилучення);
- відмова від подальшої співпраці з лізингоодержувачем і початок процедури вилучення майна із застосуванням всіх штрафних санкцій, передбачених лізинговим договором;
- продаж боргових зобов'язань третій стороні тощо.

Зміна графіку платежів (за термінами надходження та сумами) може застосовуватися лише в тому разі, якщо виявлені негативні тенденції фінансового стану клієнта носять тимчасовий характер, водночас, бажання лізингоодержувача щодо виконання зобов'язання за лізинговим договором не викликають будь-якого сумніву. В такому разі також може подовжуватися термін дії лізингового договору, що дає можливість зменшити суми регулярних лізингових платежів. Умови подальшої співпраці доводяться до відома лізингоодержувача.

5.2. Моніторинг предмета лізингу

З метою запобігання втрати чи пошкодження активу — предмета лізингу впродовж терміну дії лізингового договору, лізингодавець здійснює моніторинг основних засобів, переданих в лізинг, що може мати як плановий, так і раптовий характер (особливо за умов отримання будь-якої тривожної інформації щодо лізингоодержувача).

Основними напрямками моніторингу предмета лізингу є регулярний контроль:

- наявності предмета лізингу у встановленому договором місці;
- використання предмета лізингу згідно з умовами договору лізингу (в т.ч. запобігання інтенсивному використанню активу та роботи в небезпечних умовах);
- виконання регламентних робіт і технічного обслуговування;
- дотримання умов гарантійного і післягарантійного обслуговування;
- дотримання умов договору страхування предмета лізингу (в т.ч. дотримання процедури повідомлення страхової та лізингової компанії щодо настання страхового випадку, своєчасної сплати лізингових платежів тощо).

Згідно з умовами та термінами, визначеними договором лізингу, лізингоодержувач (додатково до регулярних перевірок наявності предмета лізингу та

способів його використання, що здійснює лізингодавець) надає у лізингову компанію звітність про технічний стан предмета лізингу в узгодженому з лізингодавцем форматі, наприклад, такому:

Звіт про технічний стан предмета лізингу за станом на «_____» _____ 20__ р. Найменування предмета лізингу _____ Фактична адреса місцезнаходження предмета лізингу: _____ Тип, модель предмета лізингу _____ Заводський номер (№ шасі, кузова, двигуна) _____ Пробіг, км (мотогодини, технологічні показники) _____ Виконання планових і позапланових робіт з утримання предмета лізингу* Періодичне технічне обслуговування предмета лізингу _____ Гарантійний ремонт предмета лізингу _____ Непередбачений ремонт предмета лізингу _____ Інші роботи _____ * надати документи, що підтверджують факт виконання цих робіт. Наявність ушкоджень предмета лізингу Ушкодження предмета лізингу _____ Повідомлення Лізингодавця та страхової компанії* _____ * надати документи про факт повідомлення. Виконавець _____ Підпис (посада, ПІБ, телефон)
--

5.3. Моніторинг своєчасності і повноти надходження лізингових платежів

Виходячи з організаційної структури лізингової компанії, а також функціональних обов'язків її фахівців, моніторинг своєчасності та повноти сплати лізингоодержувачем визначених лізинговим договором лізингових платежів здійснюється або спеціалістом відділу моніторингу, або фронт менеджером лізингової компанії (менеджером з роботи з клієнтами), виходячи з того переліку лізингових справ, які за ним закріплені. Ця особа також слідкує за своєчасністю надання лізингоодержувачем у лізингову компанію фінансових та податкових звітів (щоквартально), звіту щодо місцезнаходження та технічного стану предмета лізингу в узгодженій з лізингодавцем формі та у визначені угодою терміни. З метою контролю за своєчасним надходженням лізингових платежів:

- фахівець відділу моніторингу (фронт менеджер) самостійно, на підставі графіків платежів відповідних договорів лізингу, здійснює контроль щодо своєчасності та повноти надходження визначених сум платежу на поточний рахунок лізингової компанії;
- якщо лізингодавець в минулому затримав хоча б один лізинговий платіж, фахівець відділу моніторингу (фронт менеджер) за три робочі дні до настання терміну чергового платежу, визначеного відповідним графіком, повідомляє такого клієнта (телефонограмою або факсом) про необхідність сплатити лізинговий платіж у термін, передбачений лізинговим договором, та в повному обсязі (фіксується ПІБ особи, яка прийняла телефонограму або факс);
- у разі, якщо лізингоодержувач прострочує сплату лізингового платежу більш як на три робочі дні з дати, визначеної договором, фахівець відділу моніторингу (фронт менеджер) готує лист-попередження (підписується директором лізингової компанії та реєструється) і направляє його такому лізингоодержувачу факсом та поштою з описом вкладеного документу та повідомленням щодо вручення (поштової квитанції, чеки та повідомлення щодо вручення прикріплюються до копії відправленого листа-попередження і зберігаються в папці вихідної кореспонденції лізингової компанії або в лізинговій справі лізингодавця);
- після відправлення листа-попередження фахівець відділу моніторингу (фронт менеджер) здійснює постійний контроль за надходженням заборгованості за лізинговим платежем від такого лізингоодержувача та через кожні три робочі дні повідомляє клієнта про необхідність розрахунку (телефонограма, факс із визначенням ПІБ осіб, що їх прийняли);
- якщо черговий лізинговий платіж не надходить від лізингоодержувача через п'ять робочих днів після настання терміну, визначеного графіком лізингового договору, фахівець відділу моніторингу (фронт менеджер) готує відповідну службову записку і надає її до юридичної служби лізингової компанії та до фінансової служби (для нарахування штрафних санкцій). Після розрахунку розміру штрафних санкцій фахівець відділу моніторингу (фронт менеджер) готує листа лізингоодержувачу з повідомленням щодо застосування штрафних санкцій (вказується розмір штрафу), визначених умовами договору за несвоечасність оплати лізингових платежів, підписує його у директора компанії та надсилає факсом та поштою з описом вкладеного документу та повідомленням щодо вручення (поштової квитанції, чеки та повідомлення щодо вручення прикріплюються до копії відправленого листа і зберігаються в папці вихідної кореспонденції лізингової компанії або в лізинговій справі лізингодавця). Водночас фахівець відділу

моніторингу (фронт менеджер) надсилає листа поручителям лізингодавця з нагадуванням про необхідність виконання договірних зобов'язань згідно з договором поруки.

Якщо в результаті проведених переговорів з лізингоодержувачем стає відомо, що причиною несплати лізингових платежів в строк і в повному обсязі є: реорганізація підприємства лізингоодержувача, зміна акціонерів чи засновників; зміна місцезнаходження клієнта (водночас із зміною місцезнаходження предмета лізингу), зміна банку, що обслуговує поточні рахунки (банківських реквізитів); здійснення державної перереєстрації лізингоодержувача, зменшення його статутного фонду, або надходить інформація щодо небезпеки знищення, втрати чи пошкодження переданого в лізинг активу; незадовільного технічного обслуговування предмета лізингу; втрати чи пошкодження технічної або гарантійної документації щодо активу, страхового випадку, вивезення предмета лізингу за межі території України, представники лізингодавця відвідують клієнта з метою проведення моніторингу предмета лізингу та фінансово-господарської діяльності лізингоодержувача для розуміння обсягу проблем, що виникли за виконання такої лізингової угоди, і визначення шляхів їх вирішення. Така сама процедура відбувається за умови раптової зміни поведінки клієнта щодо сплати лізингових платежів, якщо клієнт робить негативну заяву про виконання зобов'язань за договором лізингу (відмовляється їх виконувати) або говорить про можливе банкрутство, якщо взагалі втрачається контакт з клієнтом.

У вищезазначених випадках виїзд до клієнта здійснюють як мінімум дві особи — представник служби безпеки лізингової компанії, якому співробітники бек-офісу готують всі необхідні документи щодо розміру простроченої заборгованості, суми штрафних санкцій тощо та фахівець відділу моніторингу (фронт менеджер).

За підсумками відвідування клієнта складається звіт, який містить інформацію щодо наявності, технічного стану, умов використання та зберігання предмета лізингу, своєчасності виконання гарантійного або післягарантійного сервісного обслуговування активу, актуальну нефінансову інформацію щодо лізингоодержувача (місцезнаходження, засновники, банківські реквізити, розмір статутного капіталу тощо), головних факторів, що спричинили неможливість або небажання лізингоодержувача сплачувати лізингові платежі в строк і в повному обсязі. За необхідності проводиться моніторинг фінансового стану клієнта, що вимагає підготовки лізингоодержувачем складання відповідних документів — балансу на день проведення такого моніторингу, або на перше число поточного місяця та звіту про фінансові результати за останні три місяці.

Виходячи з інформації, представленій в звіті щодо відвідування клієнта, а також моніторингу фінансового стану лізингоодержувача, що викладається в окремому документі, кредитний (лізинговий) комітет лізингової компанії приймає остаточне рішення щодо подальших умов співпраці з лізингоодержувачем. Це може бути і реструктуризація графіку лізингових платежів (в той чи

інший спосіб) з виплатою всіх штрафних санкцій, нарахованих за порушення умов договору та пені⁵¹ у разі, якщо проблемна ситуація має тимчасовий характер, і припинення лізингової операції через розірвання лізингового договору і вилучення предмету лізингу чи продаж договору третій стороні. Якщо прийнято рішення щодо вилучення предмета лізингу, координуються зусилля юридичної служби, служби безпеки лізингової компанії та відділу моніторингу. Вилучення може бути:

- добровільним — за згодою сторін;
- примусовим — на основі судових виконавчих документів в процесі виконавчого провадження;
- примусовим — в безспірному порядку за виконавчим написом нотаріуса в процесі виконавчого провадження.

Зрозуміло, що в разі вилучення предмета лізингу і розірвання договору, лізингоодержувач не отримує від лізингової компанії ніякої компенсації (маються на увазі сплачені ним в період дії договору авансовий і періодичні лізингові платежі). Згідно з чинним законодавством, лізингодавець може починати здійснення відповідних дій оперативно-господарського характеру після тридцятиденного прострочення сплати чергового лізингового платежу і якщо їх кінцевим результатом стане розірвання договору лізингу і вилучення предмета лізингу, стягнути з лізингоодержувача несплачені лізингові платежі, а також нараховані, виходячи з умов договору, штрафні санкції і пеню за рішенням суду.

51. Лізинговим договором в обов'язковому порядку встановлюється черговість погашення заборгованості за лізинговими платежами: перш за все погашаються пені та штрафи, потім — винагорода лізингової компанії і, нарешті, відшкодовується частина вартості предмета лізингу.

